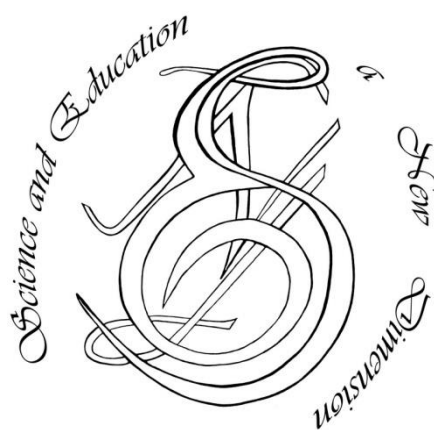

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

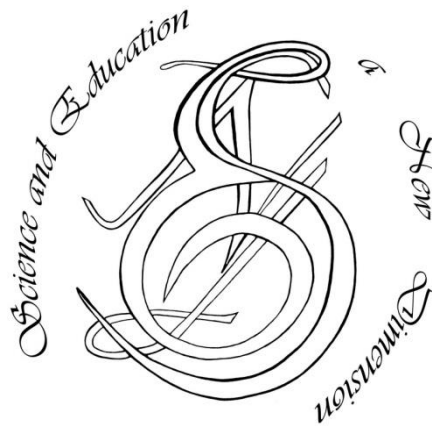
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

IV(23), Issue 100, 2016

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe
BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and coauthors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

The journal is listed and indexed in:

INDEX COPERNICUS:	ICV 2014: 70.95
GLOBAL IMPACT FACTOR	2013: 0.545 ; 2014: 0.676 ; 2015: 0.787
INNO SPACE SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR:	2013: 2.642 ; 2014: 4,685
ISI (INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING) IMPACT FACTOR:	2013: 0.465 ; 2014: 1.215
DIRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING	
ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY	
UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK	
SCRIBD	
ACADEMIA.EDU	
GOOGLE SCHOLAR	

CONTENT

Дослідження repetition links, елементів когезії, при перекладі абревіатур медичного дискурсу <i>А. Д. Кукаріна</i>	7
Hemingway's Hard Luck with the Cinema: Visualisation Challenges <i>T. Nekryach, R. Dovganchyna</i>	11
Комунікативний принцип дослідження соматикону емоційного реагування персонажа <i>С. П. Нетребіна</i>	15
Відтворення символіки кордону по вертикалі в українських та російських перекладах англійської поезії XIX-XX століть <i>К. О. Панасенко</i>	19
Exploring indirect translation: Ukrainian literature as test case <i>В. О. Плишч</i>	23
Компьютерная литература как новый модус экзистенции читателя <i>Е. А. Пожарицкая</i>	27
Комунікативна поведінка учасників судового дискурсу: стратегії і тактики спілкування <i>А. В. Просяна</i>	32
Artlangs, Worldview and Translation <i>I. Rebrii</i>	37
Проблематика современных исследований драматургии Бориса Гринченко <i>Л. В. Сапсаенко</i>	41
The language image of the word "tree" in Vasyl Holoborodko's poetry <i>М. G. Shleneva</i>	45
Ойконімія України першої половини XX століття як результат мовної політики панівних держав <i>О. В. Шульган</i>	49
Семіотико-дискурсивний аналіз соматикону художнього персонажа <i>І. І. Срякова</i>	55
Особливості семантичної складової жанрово-стилістичної домінанти німецькомовних оповідань (на матеріалі оповідань Інгеборг Бахманн) <i>О. Б. Склярєнко, Н. М. Марченко</i>	59
Міфологічні Домени України в літературі української діаспори 20-50-х років XX ст. <i>О. В. Слоньовська</i>	63
Вербалізація концепту «ДЕМОКРАТИЕ» у німецькому політичному дискурсі <i>О. М. Свириденко, О. Б. Склярєнко</i>	67
Реалізація мегаконцепту «католицизм» у творчості Марії Вальєхо-Нахера <i>І. А. Сидоренко</i>	71
Character System Transformation in British Historiographic Metafiction <i>N. A. Syzonenko</i>	76
E-Lecture as a New Genre of Scholarly Discourse <i>М. Tomakhiv</i>	80
Методологические установки лингвокультурологии для выполнения лингвосемиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза (на примере китайской и русской этнокультур) <i>Цзинтао Чжу</i>	84

Дослідження *repetition links*, елементів когезії, при перекладі абревіатур медичного дискурсу

А. Д. Кукаріна

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Абревіатура слугує елементом конденсації мови, відіграє важливу роль у формуванні зв'язків у текстах перекладу для їх зв'язності. Аналітична модель, представлена у статті, вказує на організаційну здатність лесичних повторів у тексті, абревіатура допомагає зв'язуванню речень у тексті. Ми визначили, що вона входить до складу речень з великою кількістю *bonds*. Синонімія та антонімія аброутворень виступають будівним матеріалом *repetition links*, які репрезентують когезію. Виокремивши *bonds* та *linking triangle*, приходимо до висновку, що абревіатура слугує вагомою одиницею, яка вступає у зв'язки з іншими елементами.

Ключевые слова: *абревіатура, медичний дискурс, когезія, repetition links, link triangle.*

Дослідження, подане нижче, вказує на те, що абревіатура слугує не лише елементом конденсації мови та одиницею скорочення, а також відіграє важливу роль у формуванні зв'язків у текстах перекладу для їх зв'язності. Саме поняття зв'язності полягає у певних повторях, такі лексичні повтори можуть бути простими, складними, посиленнями, заміщеннями. У дослідженні аброутворень ми вирішили показати їх значущість для перекладача за допомогою цих елементів. Для того, щоб побудувати таку таблицю для одного тексту у 15 речень, знадобився один день. Завдяки такій глибинній структурі ми виокремили повтори та однокореневі одиниці. У нашому дослідженні ми наводимо аутентичні назви на англійській мові, оскільки вивчення текстів перекладу відбувається за цим принципом: *simple lexical repetition, complex lexical repetition, simple mutual (partial) paraphrase, antonymous complex paraphrase, substitution, co-reference, ellipsis*. Якщо такі зв'язки наявні у тексті перекладу, то чітко вимальовується парадигма катафоричних, анафоричних та екзофоричних зв'язків [7]. Переклад абревіатур вимагає комплексного підходу, на прикладі, поданому нами, дуже легко прослідкувати синонімію та полісемію значень. Вертикальна колонка показує послідовно речення у тексті, а горизонтальна – їх співвідношення з наступним.

На цьому етапі дослідження зазначимо, хто з вчених досліджував ці поняття: Halliday, 1985; Halliday, Hasan, 1976; Hoey, 1991; Reynolds, 1995; Tyler, 1994 [1, 2, 3, 4, 5]. Лексична зв'язність була визначена Hoey (1991) як "the dominant mode of creating texture" через те, що "the only type of cohesion that regularly forms multiple relationships" у тексті [3, p. 10].

Основною метою нашої статті є виявити наскільки роль абревіатури у когезії тексту перекладу та варіанти її перекладу, застосовуючи *repetition links*.

Матеріалами дослідження слугують абревіатури англійського та українського медичного дискурсу.

Метод дослідження: структурний, виявлення *repetition links* та *link triangle* за методикою Hoey.

Аналітична модель представлена у ілюстрації вказує на організаційну здатність лесичних повторів у тексті, які можуть також бути представлені у вигляді скорочених одиниць – абревіатур. Більш важливою когезією у нашому вивченні виступає лексична, а не граматична, ми звертаємо увагу на варіативність абро-

утворень та інших лексичних одиниць. Кількість компонентів одиниць конденсації мови також є вагомою, оскільки багатокомпонентні можуть заміщатися словосполученнями. За допомогою цього аналізу ми можемо продемонструвати наскільки абревіатура допомагає зв'язуванню близьких за розташуванням речень у тексті, а також далеких. Ми визначили, що абревіатура входить до складу речень з великою кількістю *bonds* 1 і 4: *sim.p. MRT – therapy, sim.lex.rep. – treatment – treatment, co-ref. MRT – Magnetic resonance therapy, sim.p. – based on – carried out, sim.p. treatment – practices (10 і 11 – центральне речення – 6 одиниць повтору: com.r. nuclei – nuclear, sim.lex.r. absorb – absorption, sim. lex. r. nuclei – nuclei, sim. lex. r. radio – radio, sim. lex. r. frequency – frequencies, sim. lex. r. waves – waves.*

Описавши комплексний підхід до визначення місця абревіатури у тексті, ми вирішили подати таблицю у шість речень, оскільки всі 15 речень займають А4 альбомного аркушу. Чітко вимальовується структура та форма, за якою ми визначали компоненти. Всі елементи когезії зображені у таблиці 2.

Говорячи про зв'язність та цілісність тексту, необхідним вважаємо зазначити, що синонімія та антонімія аброутворень виступають будівним матеріалом *repetition links*, які репрезентують когезію. Проаналізувавши 10 тисяч абревіатур українського та англійського медичного дискурсу, ми можемо стверджувати, що одиниці компресії мови складають такі посилення когезії як *anaphoric* – звертаються до попередньої інформації у тексті, *cataphoric* – одиниця у тексті, яка репрезентує рему, *exophoric* – ті, що відносяться до загальних фактів та знань [6].

Абревіатура є не лише одиницею конденсації мови, але й одиницею концентрації, вона приймає участь у мнемонічних прийомах запам'ятовування та перекладацьких техніках. *Link triangle* вказує на важливість використання у мові одиниць, що репрезентують лесичні зв'язки та утворюють центральні речення, які неабияк полегшують роботу перекладача. У таблиці нижче наведені два експериментальні приклади на українській мові, переклад елементів відбувається за допомогою еквівалентів та транскодування.

Взагалі, лесичні зв'язки досліджуються на прикладах в англійській мові, оскільки наше дослідження проводиться у межах англійського та українського медичного дискурсу, ми вирішили провести експери-

мент, знайшовши у текстах bonds та утворивши linking triangle на державній мові нашої країни, приходимо до висновку, що аббревіатура слугує для перекладача вагомою одиницею, яка входить до пе-

рекладацьких аналізів тексту, вступає у зв'язки з іншими елементами та трансформується, згідно принципів у перекладі.

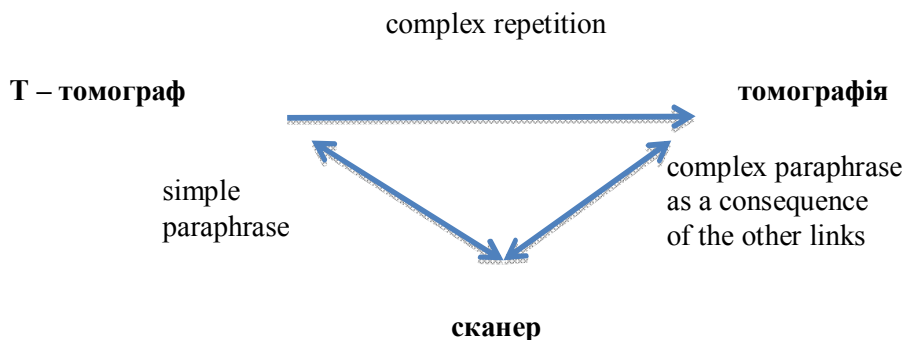
Таблиця 1. Чисельність bonds у тексті медичного дискурсу

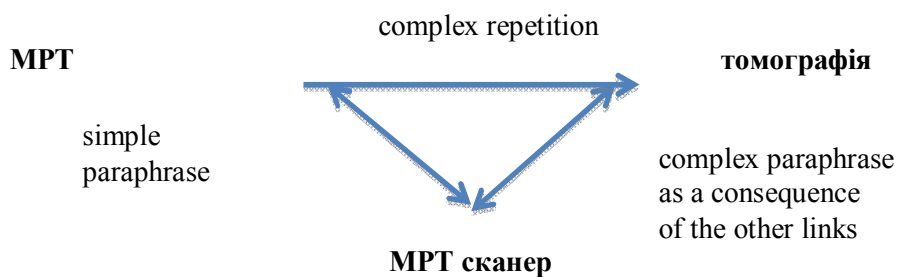
<u>2</u>	<u>3</u>														
<u>3</u>	2	1													
<u>4</u>	<u>5</u>	2	3												
<u>5</u>	1	<u>3</u>	<u>4</u>	1											
<u>6</u>	<u>3</u>	1	2	-	1										
<u>7</u>	1	1	<u>4</u>	2	<u>3</u>	1									
<u>8</u>	1	1	-	-	1	1	<u>3</u>								
<u>9</u>	-	-	-	-	-	1	-	1							
<u>10</u>	1	-	-	-	1	-	-	-	2						
<u>11</u>	-	-	-	-	-	-	-	<u>3</u>	2	<u>6</u>					
<u>12</u>	<u>3</u>	2	1	-	1	-	-	-	-	2	<u>4</u>				
<u>13</u>	-	-	-	1	2	1	-	<u>3</u>	1	1	2	2			
<u>14</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>3</u>	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-		
<u>15</u>	2	2	<u>3</u>	-	-	-	1	-	-	1	1	2	-	1	

Таблиця 2. Лексичні повтори тексту

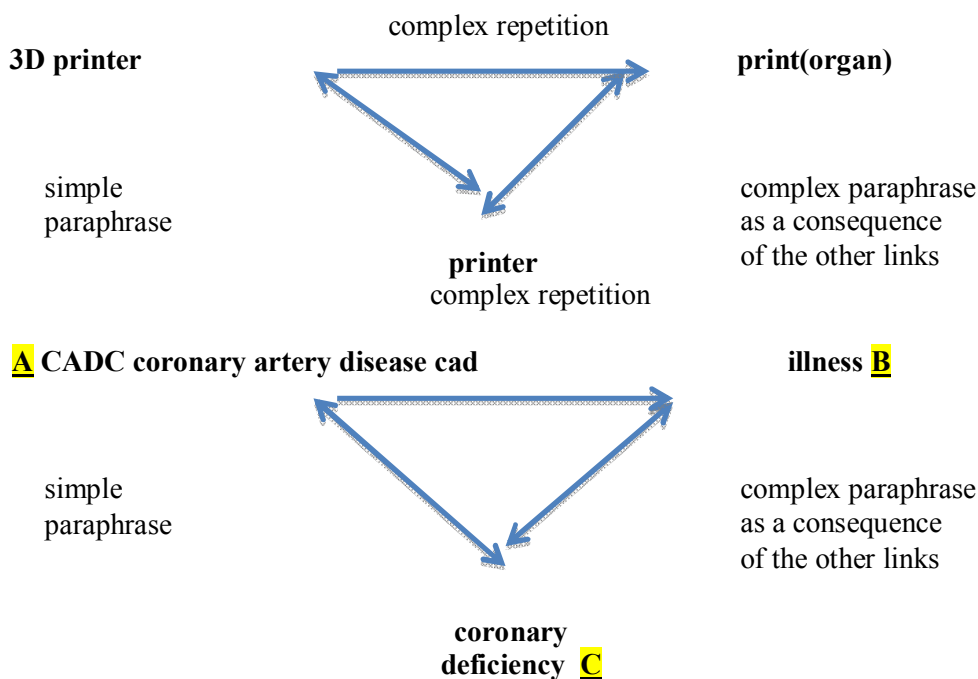
2	subst. MRT – it sim.p. MRT – treatment sim.p. method – processes				
3	sim.p. – treatment – trial sim.p. MRT – method	subst. it – method			
4	sim.p. MRT – therapy sim.lex.rep. – treatment – treatment co-ref. MRT – Magnetic resonance therapy sim.p. – based on – carried out sim.p. treatment – practices	subst. it – therapy tissues – compl.p. – tissue – musculoskeletal system s	simp.p. method – therapy simp.p. method – treatment simp.p. clinical – pathological		
5	subst. MRT – it	subst. it – MRT sim.p. – processes – facilities simp.p. – reparative – rehabilitation	sim.p. therapy – Magnetic resonance therapy sim.p. is used – is carried out comp.rep. – practitioners – practices simp.p. treatment – rehabilitation	sim.p. therapy – Magnetic resonance therapy	
6	sim.p. MRT – therapy sim.p. treatment – medicine sim.p. treatment – medicine – principle	sim.lex.r. it – it subst. it – therapy	subst. therapy – it simp.p. practitioners – research	-	co-ref.rep. clinical practeces – Institute

Таблиця 3. Link triangle в українській мові

Таблиця 4. Link triangle в англійській мові

Ми зобразили схематично чотири приклади link triangle, наступні ілюстрації ми подаємо у таблиці мнемоніка якої – ABC, оскільки вони знаходяться у тих самих зв'язках:

Таблиця 5. Елементи Link triangle за аналогією

A	B	C
<i>CADC (coronary artery disease cad)</i>	<i>illness</i>	<i>coronary deficiency</i>
<i>cognitive behavioural therapy</i>	<i>therapy</i>	<i>BH (behavior therapy)</i>
<i>CNS (central nervous system)</i>	<i>cerebrospinal system</i>	<i>nerve</i>
<i>CT (computerized tomography)</i>	<i>scanner</i>	<i>tomography</i>
<i>HPV (human papilloma virus)</i>	<i>ultramicrobe</i>	<i>virology</i>
<i>ETT (exercise tolerance test)</i>	<i>examination</i>	<i>test</i>
<i>GCS – Glasgow Coma Scale (шкала глибини коми Глазго)</i>	<i>score</i>	<i>coma</i>

Ноеу наголошує, що “lexical items form links, and sentences sharing three or more links form bonds, bonded sentences lead to nets” [3, p. 91]. На одиницях концентрації лексичних повторів наголошує дослідницька група the PACTE (Process in the Acquisition of Translation Competence and Evaluation), яка була сформована у 1997 для того, щоб дослідити компетенцію у письмовому перекладі та оцінити його якість. Всі члени цієї групи – перекладачі, спеціалісти, що викладають перекладацькі дисципліни, тому дослідження у руслі когезії було зроблено на високому рівні.

Базуючись на результатах нашого прикладу, ми можемо стверджувати про важливість аббревіатури у перекладацькому скорописі, а також у формуванні реферованого тексту, який утворюється за допомогою набору центральних речень, видаляючи маргінальні. Такий аналітичний інструмент у нашому дослідженні вказує на багатогранність кутів дослідження способів перекладу аббревіатур. Одиниця конденсації, вступаючи у зв'язки, утворює синонімічні ряди і може бути заміщена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Halliday M. A. K. Spoken and written language. Cohesion in English / Michael Alexander Kirkwood Halliday, Ruqaiya Hasan. – London: Oxford University Press, 1985. – 330 с. – (Longman).
2. Hasan R. Coherence and cohesive harmony. Understanding reading comprehension / Ruqaiya Hasan. – Delaware: J. Flood, 1984. – 181 с. – (International Reading Association.).
3. Hoey M. Patterns of lexis in text / Michael Hoey. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 276 с.
4. Reynolds D. Language in the balance: Lexical repetition as a function of topic, cultural background, and writing development / Dudley W. Reynolds., 2001. – 437 с. – (51; v. 3).
5. Tyler A. The role of repetition in perceptions of discourse coherence / Andrea Tyler. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 671 с. – (Journal of Pragmatics). – (21).
6. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання: Навчальний посібник. / С. Є. Максимов – К.: Ленвіт, 2006. – 157 с.
7. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Лев Львович Нелюбин. – 5-е изд., стереотип. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 320 с.

REFERENCES

1. Halliday M. A. K. Spoken and written language. Cohesion in English / Michael Alexander Kirkwood Halliday, Ruqaiya Hasan. – London: Oxford University Press, 1985. – 330 с. – (Longman).
2. Hasan R. Coherence and cohesive harmony. Understanding reading comprehension / Ruqaiya Hasan. – Delaware: J. Flood, 1984. – 181 с. – (International Reading Association.).
3. Hoey M. Patterns of lexis in text / Michael Hoey. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 276 с.
4. Reynolds D. Language in the balance: Lexical repetition as a function of topic, cultural background, and writing development / Dudley W. Reynolds., 2001. – 437 с. – (51; v. 3).
5. Tyler A. The role of repetition in perceptions of discourse coherence / Andrea Tyler. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – 671 с. – (Journal of Pragmatics). – (21).
6. Maksimov S. E. Practical Course of Translation (English and Ukrainian). Theory and practice of translation text analysis for students of the translator's faculty, extramural and evening training: Textbook. / S. E. Maksimov – K. : Lenvit, 2006. – 157 p.
7. Nelyubin L. L. Translation explanatory dictionary / L. L. Nelyubin. – 5th ed., Stereotype. – Moscow: Flynta: Science, 2011. – 320 p.

Research of the repetition links, cohesive elements, in a process of abbreviations translation in medical discourse

Kukarina A. D.

Abstract. Abbreviations serve as element of condensation in language, they play an important role in making links texts in translation for their connectivity. The analytical model introduced in the article indicates the organizational ability of lexical repetitions in the text; abbreviation helps in binding sentences in the text. We have determined that it is a part of the sentences with bonds. Synonyms and antonyms of abbreviations make the bases of repetition links, representing cohesion. Nominating bonds and linking triangle, we have concluded that abbreviation is an essential unit that enters into relationships with other elements.

Keywords: *abbreviations, medical discourse, cohesion, repetition links, link triangle.*

Исследование repetition links, элементов когезии, при переводе аббревиатур медицинского дискурса

А. Д. Кукарина

Аннотация. Аббревиатура служит элементом конденсации языка, играет важную роль в формировании связей в текстах перевода для их связности. Аналитическая модель, представленная в статье, указывает на организационную способность лексичних повторов в тексте, аббревиатура помогает связыванию предложений в тексте. Мы определили, что она входит в состав предложений с большим количеством bonds. Синонимия и антонимия абробразований выступают строительным материалом repetition links, представляющих когезию. Выделив bonds и linking triangle, приходим к выводу, что аббревиатура служит весомой единицей, вступает в связи с другими элементами.

Ключевые слова: *аббревиатура, медицинский дискурс, когезия, repetition links, link triangle.*

Hemingway's Hard Luck with the Cinema: Visualisation Challenges

T. Nekryach¹, R. Dovganchyna^{2*},

¹Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

²Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: dovganchna@ukr.net

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. The article presents an instance of intersemiotic analysis of visualization strategies in E.Hemingway's prose and Hollywood adaptations of his works. E.Hemingway's deep subtext contributes to the polivisuality of fiction as opposed to the monovisuality of screening. The techniques of the cinematographic genre "noir", which helped to find the stylistic "tuning fork" to E.Hemingway's short story *The Killers*, are in the focus of discussion. The main lexical groups of E.Hemingway's language spectrum accountable for the "cinematographic effect" are pointed out, alongside with the genre elements of "noir".

Keywords: intersemiotic translation, visualization, screening, cinematographic technique, language spectrum, film genre "noir".

The visualization of literary images is an integral part of fiction that excites the reader's imagination. In order to enhance the visualization effect creative authors often resort, textually, to different art media: painting, music, dancing and even cinematography. E.Hemingway stands out against other well-known masters, who also gravitate to visualized imagery. After reading his prose you can visualize the story in the minutest details as an actual participant. E.Hemingway could skillfully switch on his reader's senses, from tactile to visual – and visual perception is known to be the brightest and longest-living. He accentuated directly on the affinity between his style and cinematographic techniques and even pointed it out in his works:

"Then everything commenced to run faster and faster as when they speed up a cinematograph film" [5, p. 387].

Modern scholars have been constantly trying to unravel the cinematographic mystery of E.Hemingway's works and understand why so few film directors ever succeeded in their screening (see F. M. Laurence [7]; D. Letort [8]; G. D. Phillips [11]). Among the most profound researchers of E. Hemingway's film adaptations is G. D. Phillips, a prolific author of biographical books on American and British filmmakers (Alfred Hitchcock, Stanley Kubrick, Fritz Lang, and Joseph Losey). He has served on juries at the Cannes, Berlin, and Chicago International Film Festivals. He has been a member of the editorial board for the journal *Literature/Film Quarterly* since its founding in 1973. This journal claims to be "the longest standing international journal devoted to the study of adaptation" [9].

André Bazin, a renowned and influential French film critic and theorist, pioneered the studies on the relationship between various arts and cinema: painting/photography and cinema, theater and cinema, literature and cinema, etc [2]. He emphasized that the epoch of technical civilization greatly contributed to people's cinematographic perception of the world. Recent investigations on visualisation have resulted in theoretical endeavours to consider the screen adaptation of fiction as an aspect of intersemiotic translation. The American scholar G. Bluestone initiated the research in early 1960s in his book *Novels into Film* [3]. Today his ideas are being developed in *Cambridge Companion to Literature on Screen* [4], *L.Hutcheon Theory of Adaptation* [6], *B.McFarlane Novel to Film: An Introduction to the Theory of Adaptation* [10] and *Screening Text : Critical Perspective on Film Adaptation* [12].

The present article is an attempt to look closely at E. Hemingway's literary techniques which create visualization and cinematographic effect in his works and see whether these dominant features can be preserved in intersemiotic translation, in film adaptations particularly.

Numerous reviews highlight E. Hemingway's cinematographic perception of the world which was moulded by the 20s century's poetics of modernism in general, as well as by the author's worldview and his rich professional experience in journalism. The cinematographic effect as a dominant feature of E. Hemingway's prose proceeds from his sensory world perception and desire to influence the reader's feelings and make the fictional events more dynamic. The cinematographic quality of E. Hemingway's prose owes its accuracy, documentary attributes, visualization, authenticity, close ups and capacity for making the reader "live" the events to the writer's choice of words and their appropriate placing.

So, in the process of intersemiotic translation it is essential to study very thoroughly the part of the author's language spectrum which create the cinematographic effect of his prose. Upon studying his short stories and novels, we have singled out the following lexical groups of E. Hemingway's language spectrum which greatly contribute to the cinematographic effect in his work:

- concrete-descriptive words;
- colour words;
- sensory words;
- action words;
- gestures;
- sound-imitating words.

It is ironic, though, that over 40 film adaptations of E. Hemingway's works with their cinematographic world perception actually failed to render the dominant feature of his style. The films based on his prose have been continually released in Hollywood: *A Farewell to Arms* (1932), *The Snows of Kilimanjaro* (1952), *The Sun Also Rises* (1957), *The Old Man and the Sea* (1958) with the incomparable Spencer Tracy. However, when *The Snows of Kilimanjaro* was shown in Ukraine in the late 1960s, the majority of E. Hemingway's admirers were not merely upset but badly hurt by its pushy bright "technicolor" and Hollywood's money-making clichés. Commercially beautiful African scenes were treated as a "slap" in E. Hemingway's face, as they dramatically contradicted his essential aesthetic principle. The film turned the cruel and bitter self-trial of the creative author into a sloppy women's novel.

Despite plentiful film adaptations of E. Hemingway's works and even sporadic cinema awards, E. Hemingway was rather skeptical about film directors and their attempts. D. Letort writes that Hemingway's works started to arouse interest in Hollywood when *The Sun Also Rises* was published in 1929 and got a great public acclaim. When his reputation was confirmed and even enhanced by the publication of *A Farewell to Arms* in 1929, the Paramount Pictures producers were determined to buy the screen rights. From the very outset of his collaboration with Hollywood E. Hemingway felt deeply frustrated, as there was hardly any mutual understanding between them. Once a studio acquired the rights to a novel, they were not held accountable to the writer for any changes in the script. As soon as money was paid, producers and directors assumed a patronizing attitude towards his work [8, p. 53]. Frank M. Laurence pointed out that E. Hemingway felt disappointed with screen versions as far back as 1932, when Frank Borzage made his version of *A Farewell to Arms* for Paramount Pictures. It was then that Hemingway first learned that Hollywood only made the kind of pictures people wanted to see, and the public, according to E. Hemingway, had bad taste [7, p. 41]. In his novel *A Farewell to Arms* E. Hemingway wrote about the ordeal of the Great War which shattered the individuals' values and most personal beliefs. In the film, the war context is turned into nothing more than a background to dramatize the love story of Fred Henry and Catherine Barkley, who are cruelly torn apart by the conflict. E. Hemingway's pessimistic view of life was censored into a "melodramatic mash". This enabled G. D. Phillips to state that no film was ever able to capture the embedded layers of the deeper meaning permeating E. Hemingway's books [11, p. 22]. At the film preview of *A Farewell to Arms*, they say, E. Hemingway watched it imperturbably to the very end, and, seeing the birds in the final shot, who were supposed to symbolize hope and signify the inevitable happy ending, he stood up, murmured "Ah, here are the birds..." and resolutely went off.

That despair was not unfamiliar to other famous authors of the time – Raymond Chandler, James M. Cain, and William Faulkner. They felt their literary merits degrading on the screen, although they themselves happened to act as hired screenwriters. The thing was that producers and directors, who coveted a box office success, could only make the kind of pictures run-of-the-mill audience looked forward to, so they resorted to time-tested "catches" and stereotypes.

However, in some cases the negotiations between literary and cinema masters turned out to be a success. The birth of a new film *genre noir* can serve as a vivid example of such collaboration. The classic film *noir* developed during World War II and after, taking advantage of the post-war atmosphere of anxiety, pessimism, and suspicion, characteristic of the Western society of the time. It was the style of black-and-white American films that first evolved in the 1940s, became prominent in the post-war era, and kept on through the classic "Golden Age" period until about 1960. The criminal, violent, misogynistic, hard-boiled, or greedy perspectives of anti-heroes in film *noir* were a metaphoric symptom of social evils, with the strong undercurrent of moral conflict, purposelessness and deep sense of

injustice. Rarely were there happy or optimistic endings in *noirs*. The genre mostly corresponded to stylistic features of hard-boiled fiction represented primarily by Dashiell Hammett. L. Letort claims that E. Hemingway's style has a lot in common with this genre: the same terse prose, sharp dialogues and vivid images pushing the plot on. So, the scholar is surprised that only one short story of E. Hemingway's was adapted as a film *noir*: Robert Siodmak made *The Killers* in 1946, working from the screenplay by Anthony Veiller and John Huston who expanded the story into a full-length scenario [8, p.54]. The director blended the features of the highly emotional German expressionism with Hollywood's tricky techniques. The film launched the careers of Burt Lancaster and Ava Gardner, who later became world famous players.

The first 20 minutes of the film, showing the arrival of the two contract killers, and the murder of "Swede" Anderson, present a close adaptation of Hemingway's short story, which, in itself, can be regarded as a dramatic fragment of a well-written play. The rest of the film, showing Detective Reardon's investigation of the murder, is quite original. According to Hemingway's biographer Carlos Baker, *The Killers* was the first film based on his works that the writer could genuinely admire [1]. Despite the fact that a short story was turned into a full-length film, it preserved all the tension, fear, mistrust, bleakness, loss of innocence, despair and even precision of E. Hemingway's writing.

The characteristic features of *film noir* are as follows: expressionistic lighting, deep-focus or depth of field camera work, disorienting visual schemes, jarring editing or juxtaposition of elements, ominous shadows, skewed camera angles (usually vertical or diagonal rather than horizontal), circling cigarette smoke, existential sensibilities, and unbalanced or moody compositions. Settings often present **interiors** with low-key (or single-source) lighting, venetian-blinded windows and rooms, dark, claustrophobic and gloomy appearances. **Exteriors** are often urban night scenes with deep shadows, wet asphalt, dark alleyways, rain-slicked, miserly streets, flashing neon lights, low key lighting and *suspense* versus *action*.

The latent obsession with death or the dynamism of cruel death found its embodiment in *genre noir* owing to striking visual decisions. The killing of the hero is not shown in the short story *The Killers*, whereas this scene is one of the most striking and impressive in the film: the flashes of the gangsters' gun shots break through the darkness of the room – and the victim's loose-hanging hand signifies that the killers' work has been done. The viewer, as well as the reader, can feel the atmosphere of dismay, estrangement, claustrophobia, and fatality. All of these notions are fundamental for both E. Hemingway's writing and *genre noir* films.

FATE as the key concept of *noir* is a crucial instigator of the plot: it can ruin the characters' plans entirely and acts quicker than the police. The moral determinism has its revenge as soon as the principal character stumbles on his way. More often than not, one of the main reasons for his wrong-doing is the spell of *femme fatale*. The hero does not anticipate the inevitable effect of her evil influence, and when he does, it comes up too late. Burt Lancaster's character realizes that he has no time to escape and waits for his death submissively. The moral

code of life is the fundamental philosophy of *genre noir*. And though life tends to be ethically-challenged, everybody has to pay for their misconduct. The readers are aware of the prevalence of fatality in E. Hemingway's short story, but they can come up with different reasons for it. So there are various interpretations, which can serve as a prequel. The viewer, on the other hand, is inevitably restrained by the film version which only presents the vision of its makers.

However, the profound appreciation of the author's worldview and the felicitous cinema techniques help to render a lot of the writer's ideas. E. Hemingway weaves quite a few symbolic colour words into his writing, but the reader tends to visualize "the picture" in black and white, due to the pessimistic frame of mind among the representatives of *lost generation*. The black-and-white technique of *genre noir* creates the so called *noir-look* and is in full accord with E. Hemingway's style. The favorable *noir* technique is the character's half-lit face, which helps to juxtapose the Dark and the Light. It can be interpreted as a visual representation of eternal ethical dilemmas.

Genre noir, as well as E. Hemingway's writing, is marked with its own intonation, tone, manner and style. The recurrent use of concrete-descriptive words in E. Hemingway's *The Killers* gets the reader to visualize the events of the short story. For instance, the repetition of the word "**arc-light**" makes them feel terrified by the night, with its vague, foreboding and sinister shadows:

"The two of them went out the door. George watched them, through the window, pass under the **arc-light** and across the street. In their tight overcoats and derby hats they looked like a vaudeville team..." [5];

"Outside the **arc-light** shone through the bare branches of a tree. Nick walked up the street beside the car-tracks and turned at the next **arc-light** down a side-street. Three houses up the street was Hirsch's rooming-house. Nick walked up the two steps and pushed the bell. A woman came to the door..." [5];

"Nick walked up the dark street to the corner under the **arc-light**, and then along the car-tracks to Henry's eating-house. George was inside, back of the counter..." [5].

The use of **low key** lighting technique in the film *The Killers* helps to render this function of repetition. The strong light falling from above accentuates the actors' figures and creates dark shadows, while the soft dispersed light in front of the actors focuses on the shadows themselves and makes them distinctive and contrasting. This technique makes the light and the dark collide, darkens all faces, interiors, town landscapes, thus creating the mysterious effect of anxiety and suspense. The variation of upper and front light enriches the lighting possibility and enables to create dark strips. The night shooting and special lighting in the initial scene in the film *The Killers* is overtly metaphorical: the killers look like two malignant, ominous, fatal figures cropping up from the dark.

E. Hemingway seeks to refrain from direct description, just as *noir* seeks to avoid **close-up** faces. But as long as the close-up technique is used, it should be employed with almost mathematic precision. The face of Ava Gardner, the *femme fatale* in *The Killers*, is highlighted only once, while she was urging the gangsters to kill the detective. Close-up helps to see the eyes of the woman-killer and

shows that the Evil is total, even if hidden in those beautiful eyes.

Genre noir tends to utilize deep-focused and wide-angled shooting with bright lighting. It allows film directors to widen a frame, create multifunctional compositions and escape the **180-degree rule**. The 180-degree rule always makes the first character appear in the frame to the right of the second character in a dialogue scene, thus enabling them to look straight at each other. Characters in *genre noir* avoid the direct eye contact to emphasize that they have to face the danger all alone.

Existentialism as the main tendency in *genre noir* brings about the *noir look*. It is consistent with the 20-eth century American culture of the postwar period which leaves no room for eternal values and ethical absolutes. The feeling of detachment and loneliness characterizes both E. Hemingway's works and films *noir*. And they both resent the absurdity and cruelty of life. The main character in *The Killers*, Ole Anderson, a former boxer, demonstrates his sensitivity and unreasonable obstinacy, when, despite his friends' warning, he makes no attempt to escape and despondently waits for his death. He also shows his marginal isolation from the existing social order. His strength lies in his seclusion and minimal display of emotions. The *mise-en-scène* technique in *genre noir* is highly apt for transferring this seclusion: the characters repeatedly go into and out of shadow, which is a typical symbol of impending danger. For most characters there is no safe place in the entire world. The only temporary place they occupy is a tiny rented room, or the detective's Spartan office – until either the police or killers burst into.

The laconism of E. Hemingway's prose has a lot in common with the style of silent films in which the absence of sound is made up for by very impressive visual effects. Undoubtedly, the motley and entertaining Hollywood did not strive to render the world perception of *lost generation* with its deep pessimism and frustration. It seems reasonable to suppose that the main task of film adaptations should be the search for a stylistic "**tuning fork**" concordant with the author's style. It became possible to find this stylistic "tuning fork" to E. Hemingway's *The Killers* with the cinematographic techniques of *genre noir*.

However, the next film version of 1964 has very little in common with the story *The Killers* in particular and E. Hemingway's esthetic programme in general. The single allusion to the short story can be spotted at the beginning of the film, when one of the characters shies away from the very idea of escape and listlessly accepts his end. The killers become the main characters in this screen version: not only do they try to find the money hidden by the murdered man (a former motor racer), but also wonder why the victim never tried to escape. The story unwinds in the best traditions of action films: the killers untangle the story, find the lady-friend of the victim and also the man who has ordered the murder. Both screen versions of E. Hemingway's *The Killers* present the views and insights of the film-makers rather than the author's. And, to be sure, there is nothing to be done with the fact that E. Hemingway's underlying plot, which enables the reader to develop various interpretations, is usually reduced to a single-direction

event, often different from the original conception. The polyvisuality of the text is, by and large, opposed to the monovisuality of the screening. However, if the filmmakers indicate that a film is based on a story of a particular writer, the author is by no means to be ignored in this kind of intersemiotic translation.

Sometimes the plot of a literary piece allows a sort of monovisual interpretation, but it does not guarantee the success of the screening. For example, the screen version of E. Hemingway's short novel *The Old Man and the Sea* directed by John Sturges in 1958 did not live up to E. Hemingway's expectations, although he himself took

part in making the film. E. Hemingway coveted authenticity so much that he himself went fishing in order to catch a real big fish, feeling resentful to whatever imitations. No authenticity, however, succeeded in rendering the symbols, implied meanings and parabolic nature of the literary text.

Multiple and ambiguous messages constitute the philosophic symbolism in E. Hemingway's works. The writer could handle words very skillfully and effectively to create his inimitable world. It takes a commensurate artist to transfer that world into a different artistic dimension.

REFERENCES

1. Baker C. Hemingway : The Writer as Artist. – USA : Princeton University Press. – 1972. – 464 p.
2. Bazin A. What is Cinema? // Essays selected and translated from the French by Hugh Gray. – Berkeley and Los Angeles: University California Press. – Volume 1. – 1967, 2005. – 183 p.
3. Bluestone G. Novels into Film. – USA : University of California Press, 1961. – 229 p.
4. Cambridge Companion to Literature on Screen. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 290 p.
5. Hemingway E. The Essential Hemingway. – London : Arrow Books, 1993 – 522 p.
6. Hutcheon L. Theory of Adaptation. – New York : Routledge, 2006. – 304 p.
7. Laurence F.M. Hemingway and the Movies. – New York : Da Capo Press, 1982. – 329 p.
8. Letort D. The Writing of a Film Noir: Ernest Hemingway and the Killers // Screening Text : Critical Perspective on Film Adaptation // Ed. by Wells-Lassagne Sh. and Hudelet A. – North California : McFarland and Company, Inc., 2013. – P.53-66
9. Literature/Film Quarterly. – Salisbury University. Retrieved 2011-06-20. – <http://www.salisbury.edu>
10. McFarlane B. Novel to Film: An Introduction to the Theory of Adaptation. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 296 p.
11. Phillips G.D. Hemingway and Film. – New York : F.Ungar Pub. Co., 1980. – 129 p.
12. Screening Text : Critical Perspective on Film Adaptation // Ed. by Wells-Lassagne Sh. and Hudelet A. – North California : McFarland and Company, Inc., 2013. – 256 p.

Почему Э. Хемингуэю не везло с экранизациями: проблемы визуализации

Т. Некряч, Р. Довганчина

Аннотация. Статья представляет интерсемиотический анализ приемов визуализации в прозе Хемингуэя и голливудских экранизациях его произведений. Глубокий подтекст Хемингуэя создает поливизуальность текста, которая противопоставляется моновизуальности экранизации. Особое внимание уделяется кинематографическому жанру “нуар”, техники которого помогли найти “стилистический камертон” к рассказу Хемингуэя “Убийцы”. Выделяются основные лексические группы языкового спектра Хемингуэя, которые обеспечивают “кинематографический эффект”, интерпретированные в жанре “нуар”.

Ключевые слова: *интерсемиотический перевод, визуализация, экранизация, кинематографичность, языковой спектр, киножанр “нуар”.*

Комунікативний принцип дослідження соматикону емоційного реагування персонажа

С. П. Нетребіна

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: international@knl.u.kiev.ua

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Стаття присвячена висвітленню результатів аналізу соматикону емоційного реагування персонажа за комунікативним принципом в англомовному художньому дискурсі. Комунікативний принцип дозволив виявити типи взаємозв'язку соматикону емоційного реагування із комунікативним стимулом, а саме: предметність, тобто усвідомленість або неусвідомленість невербальної реакції; відповідність, тобто адекватність або неадекватність соматикону емоційного реагування його стимулу; а також дієвість, що розглядається як ефективна або неефективна прагматична реакція художнього персонажа.

Ключові слова: соматикон емоційного реагування, художній дискурс, комунікативний принцип, предметність, відповідність та дієвість.

У сучасних комунікативних студіях актуальним залишається вивчення тілесної природи емоцій через різні кінестичні, просодичні, такесичні, проксемні та інші компоненти системи невербальної комунікації, які в писемному дискурсі набувають позначення різними номінативними одиницями мови [12; 13]. Грунтуючись на висновках *комунікативної лінгвістики* про взаємозв'язок стимулу і реакції та застосовуючи в якості інваріантної необіхевіористичну комунікативну модель Дж. Міллера [5, р. 13], ми уточнюємо що, емоційне реагування персонажа входить або прирівнюється до комунікативного компоненту "зворотній зв'язок". У світлі феномену зворотного комунікативного зв'язку поняття *соматикону емоційного реагування персонажа* визначаємо як прагматично зумовлену невербальну реакцію мовця, що утворюється сукупністю номінацій невербальних компонентів його дискурсивної поведінки, які своєю парадигматикою і синтагматикою утворюють особливий семіотичний простір тілесності художнього дискурсу,

емоційно-експресивний аспект якого є прагматично маркованою емоційною реакцією на стимул.

Мета даної статті полягає у вивченні комунікативного принципу аналізу соматикону емоційного реагування персонажа **на матеріалі** сучасного англомовного художнього дискурсу із застосуванням *контекстуального* та *інтерпретаційного* методів для виявлення комунікативної значущості соматикону емоційного реагування у біномі "стимул-реакція".

Номінативна площина соматикону емоційного реагування є дуже різноманітною, вона містить експліцитні або імпліцитні показники реакції персонажа і прямо чи опосередковано співвідноситься із комунікативним стимулом. Виходячи з цього, впливає висновок про те, що соматикон емоційного реагування варто досліджувати за **комунікативним принципом**, що є базовим для встановлення взаємозв'язку між комунікативним стимулом і комунікативною реакцією. Основні типи реалізації комунікативного принципу наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Комунікативна характеристика соматикону емоційного реагування персонажа

№ п.п.	ОЗНАКА взаємозв'язку	ТИПИ соматикону емоційного реагування	
1)	Предметність	Усвідомлений <i>e.g. His eyes fixed upon a face of a girl and his heart throbbed loudly</i>	Несвідомлений <i>e.g. Without warning, he punched me heavily</i>
2)	Відповідність	Адекватний <i>e.g. They shook hands in agreement</i>	Неадекватний <i>e.g. After his words of gratitude Polly's face burned with indignation</i>
3)	Дієвість	Ефективний <i>e.g. Her crying made them say sorry</i>	Неефективний <i>e.g. Her crying had no effect on her father</i>

Розглянемо кожну ознаку окремо і надамо характеристику номінативним засобам, що репрезентують різні типи соматикону емоційного реагування, залежно від характеру взаємозв'язку із комунікативним стимулом.

Предметність. У структурі емоційного явища виділяють три основні компоненти: предмет емоції, емоційне переживання і потреба (мотив) емоції [11, р. 14]. Предмет емоції – це будь-яка подія, явище або ситуація, у зв'язку з якими і з приводу яких у людини виникає певне емоційне переживання. У дискур-

сивному розумінні предметом емоції є відповідний комунікативний стимул одного інтерактанта, на який інший інтерактант емоційно реагує. Спосіб реакції на предмет емоції формує ознаку предметності соматикону емоційного реагування і визначає рівень усвідомлюваності або неусвідомлюваності зв'язку невербального емоційного реагування із комунікативним стимулом.

Наступні дискурсивні фрагменти ілюструють **усвідомлену предметність** соматикону емоційного реагування персонажа. Наприклад:

A blur of color in the doorway caught her eye. She turned her head and spied one of the grooms entering the office.

"This came for you", Carrie said.

"Put it there". Jaime nudged her head toward the couch, a growl locked behind clenched teeth [9, p. 16].

Певні невербальні дії партнерів по комунікації, а саме, проксемічні – поява людини у приміщенні (*entering the office*) та артефактуальні – яскравий колір її одягу (*A blur of color*) викликали усвідомлений інтерес жінки (*She turned her head and spied*). А наступна вербальна дія партнера по комунікації "*This came for you*", викликала декілька жестово-мімічних дій-реакцій (*nudged her head toward the couch, a growl locked behind clenched teeth*), які у сукупності вибудували соматикон емоційного реагування, що маркований емоцією гніву персонажа.

Декілька наступних фрагментів художнього дискурсу ілюструють **неусвідомленість предмету емоції** і, відповідно, неусвідомлену предметність соматикону емоційного реагування персонажа. Наприклад, неусвідомленим стимулом збудження почуттів хлопця виступає комунікативна поведінка дівчини, якою він починає захоплюватися.

"You boys are short so you better kneel down in the front with the girls" she had said.

His eyes suddenly fixed upon a face of a girl and his heart throbbed loudly. His stomach danced with excitement and he couldn't stop grinning.

"Neha", he *mumbled* [1, p. 3].

Соматикон складається із таких номінацій невербальних реакцій персонажа: невербального компоненту "погляд" – *His eyes suddenly fixed upon a face of a girl*, психофізіологічних реакцій – сильне биття серця та стискання шлунку – *his heart throbbed loudly (a heart beat [7]), his stomach danced with excitement (move in a quick and lively way [7])*, невербального компоненту "посмішка" – *he couldn't stop grinning* та бурмотіння (*mumbled*).

Неусвідомленість предмету соматикону емоційного реагування може бути пов'язана із неадекватністю сприймання дійсності чи викликана розладами психічного здоров'я персонажів (стрес, депресія, фобії, манія та ін.) [11]. У наведеному фрагменті дискурсу персонаж уже не пам'ятає причини (стимулу), яка викликала плач *for no reason (without reason [7])*:

"Kelly, are you OK?" Cody knocked on the door.

She sat in her room and cried for no reason, not remembering why she was so much hurt [9, p. 41].

Отже, предметність соматикону емоційного реагування визначає рівень усвідомлюваності / неусвідомлюваності зв'язку емоційного реагування із комунікативним стимулом і впливає на адекватність або неадекватність емоційної реакції у конкретній ситуації спілкування.

Відповідність. Відповідність комунікативному стимулу поділяється на два види – **адекватний** та **неадекватний**. Адекватне емоційне реагування пов'язане із рівнем сформованості загальної комунікативної [5] і конкретної емоційної компетенції людини [14], яка демонструє, як вона може керувати власною емоційною поведінкою і впливати на емоції співрозмовника.

Іншими словами, успішність комунікативного перебігу соціальної взаємодії залежить від уміння людини адекватно виражати свої переживання та адекватно реагувати на стимули партнера по комунікації, а також від рівня сформованості навичок кодування / декодування невербальних повідомлень. Принцип адекватності / неадекватності соматикону емоційного реагування тісно пов'язаний із поняттям емоційного інтелекту, що включає такі риси:

Точність оцінки і вираження емоцій. Це здатність персонажа визначати емоції за зовнішнім виглядом та невербальною поведінкою іншого персонажа:

I started to bawl my eyes out again when mom knocked gently coming into my room. "I'm so sorry honey", she said as she gently rubbed my back [10, p. 3].

Наведений фрагмент свідчить про те, що мати точно зрозуміла зміст невербальної поведінки доньки, відчула, що та страждає (*to bawl my eyes out again*), тихо зайшла до кімнати доньки (*mom knocked gently coming into my room*), та погладила її по спині, щоб заспокоїти та втішити дівчину. Використане у соматиконі емоційного реагування дієслово *rub*, у семантику якого закладено значення сильного дотику, є домінантним з прагматичної точки зору, оскільки маркує тактику переключення уваги від негативних переживань до позитивних та прояву заспокоєння і підтримки (*rub – apply firm pressure to the surface of (something), using a repeated back and forth motion [7]*).

Розуміння емоцій. Це вміння визначати джерело емоцій, класифікувати емоції, розпізнавати зв'язки між словами і емоціями, інтерпретувати значення емоцій, що стосуються взаємовідносин, розуміти складні (амбівалентні) почуття, усвідомлювати переходи від однієї емоції до іншої і можливий подальший розвиток емоції. Тобто мова йде про наявність у персонажа емоційного інтелекту у загальному розумінні цього явища, що поєднує когнітивні здібності і емоційну компетентність.

Наведений нижче фрагмент демонструє емотивну компетенцію жінки не тільки розпізнати, що чоловік охоплений емоцією гніву (гнівний погляд з-під зведених брів – *His eyes blazed beneath drawn together brows*), а і зрозуміти значення цієї емоції в контексті їх сімейних відносин (*It was a relief to see him this angry*).

"Is that who you think I am?" His eyes blazed beneath drawn together brows.

It was a relief to see him this angry. Maybe now he'd understand a little of how she felt [2, p. 20].

Управління емоціями. Це вміння використовувати інформацію, яку надають емоції, викликати емоції або абстрагуватися від них в залежності від їх навантаженості; керувати своїми і чужими емоціями [8, P. 185–211]. Наприклад:

"Is that all you came to tell us", Mrs Wormwood said, rattly about missing her program.

Miss Honey stared hard into the other woman's wet grey eyes, and she allowed the silence to hang in the air until Mrs Wormwood became uncomfortable.

"Do you wish me to explain why I came?" she said

"Yes, I guess" [3, p. 96].

Учителька Міс Хані свідомо викликає у матері учениці емоцію занепокоєння (*became uncomfortable – causing or feeling unease or awkwardness [7]*) для

того, щоб та змінила свою точку зору. Невербальний засіб для досягнення цієї мети – пильний погляд та багатозначна пауза (*stared hard into the other woman's wet grey eyes, and she allowed the silence to hang in the air*). Ключова номінація на позначення управління дискурсом – дієслово *allowed*, яка позначає маніпулятивну стратегію управління мовчанням задля підвищення рівня емоційної напруженості ситуації. Завдяки цим невербальним компонентам злість і роздратованість матері (*ratty about missing her progrome*) перетворюється на кооперативний настрій зацікавленості "*Yes, I guess*".

Аналіз ілюстративного матеріалу показує, що адекватним можна назвати і такий соматикон емоційного реагування, що демонструє приховані емоції персонажа, коли емоційна складова реагування переважає над раціональною:

"Sixty per cent of the local lemons are made into Limoncello," Stefano was telling him. "And they use only the peel – soaking it in alcohol until the oil is released". My eyes accidentally met Ryan's and he winked at me, smiling. I forgot myself and grinned back, and for a moment it was as though the last three months of quarrels and misunderstanding had never happened [6, p. 17].

Комунікативний стимул – підморгування та посмішка (*he winked at me, smiling*), орієнтований на встановлення контакту і отримання зворотного невербального емоційного реагування, викликав адекватну стимулу щирі емоційну реакцію – посмішку: (*I forgot myself and grinned back*). Спонтанність позитивної реакції підкреслюється дієсловом *forget* зі зворотним займенником *myself*. Однак, на думку персонажа, ця реакція – невідповідна, що підтверджується семантикою дієслова *forget oneself – neglect to behave in an appropriate way* [7]. Така емоційна реакція сприяє виходу із конфлікту і гармонізації дискурсу.

Неадекватність соматикону емоційного реагування викликана деякими екстралінгвальними факторами (фізичні та акустичні перешкоди) та різноманітними фізіологічними порушеннями розвитку та стану людини (дисфорія, фобії, паратимії, амбівалентність почуттів, ейфорія, морія, манія [11]. Наприклад:

"Agatha, give my Jenny back her house!" The voice cried. The woman's face had turned white as snow and her mouth was opening and shutting like a halibut out of water and giving out a series of strangled gasps. "I will come and get you like you got me!"

Wilfred cried, "Miss Trunchbull has fallen down!" The huge figure of the Headmistress, stretched full-length on her back across the floor [3, p. 222].

Головна героїня почала чути дивні голоси, які викликали у неї сильну фобію, галюцинації. Як результат – розлади серцево-судинної та дихальної системи (*The woman's face had turned white as snow and her mouth was opening and shutting like a halibut out of water and giving out a series of strangled gasps*), які призвели до втрати свідомості (*The huge figure of the Headmistress, stretched full-length on her back across the floor*) через неможливість впоратися із власним емоційним збудженням.

Отже, дослідження соматикону емоційного реагування в аспекті відповідності комунікативному стимулу дозволяє отримати висновки про взаємозв'язок не-

вербальних дій, емоції-стимулу і емоції-реакції. Адекватність / неадекватність соматикону емоційного реагування залежить від сформованості емоційного інтелекту персонажів, їх здатності до здійснення точної оцінки і вираження емоцій, розуміння та управління як власним емоційним станом, так і станом партнера по комунікації.

Дієвість. Даний тип комунікативного принципу визначається в термінах здатності стимулу, відправленого персонажем, бути ефективним у досягненні поставленої комунікативної мети і викликати бажаний соматикон емоційного реагування партнера по комунікації. Наприклад:

"That will be enough!" The whole class was stunned into silence and sat wide-eyed. Miss Wickware had never even raised her voice before, let alone yell. Larry stood with his head down.

"Lawrence, I'm sure this entire classroom has something they all want to say to you". Her tone, though quiet, spoke volumes about her opinion of their actions.

"Sorry", murmured every student [4, p. 3].

Директив, висловлений вербально (*"Lawrence, I'm sure this entire classroom has something they all want to say to you"*) та невербально через багатозначність емоційної забарвленості голосу (*Her tone, though quiet, spoke volumes about her opinion of their actions*), стимулювали виникнення бажаного результату, а саме: клас пробурмотів вибачення перед однокласником за глузування з нього (*"Sorry", murmured every student*). Емоційність фрагменту містить негативну тональність, виражену гнівним тоном учительки та страхом учнів (*The whole class was stunned into silence and sat wide-eyed*).

Численними є приклади ефективної дії невербальних знаків на подальший перебіг комунікативної ситуації (71%). Зазвичай, ефективний невербальний стимул має прагматичне навантаження директиву, який може виражатися, наприклад, через жести (*sliding his arm around Cody's shoulders and turning toward the bar*). Стимул вважаємо **ефективним** тоді, коли персонаж, на якого направлений директивний акт, приймає заклик та погоджується на запропоновану дію, тобто проявляє бажаний перлокутивний ефект, як у наступному прикладі, де соматикон емоційного реагування виражається через жест кивання головою (*nodded – lower and raise one's head slightly and briefly, especially in greeting, assent, or understanding, or to give someone a signal [7]*), при цьому поведінка персонажів емоційно нейтральна і кооперативна:

Cody shook his head. "You don't get it".

"Let's go have a drink", Nathan suggested, sliding his arm around Cody's shoulders and turning toward the bar. "And you can explain it to me".

"OK", Cody nodded [9, p. 15].

Для визначення ефективності / неефективності дії комунікативного стимулу, відправленого персонажем, комунікантам слід володіти високим рівнем емоційного інтелекту та розуміти взаємозв'язок невербальних сигналів реципієнта з його емоційним станом.

Тип **"неефективність"** дії комунікативного стимулу може бути пов'язаний із дискурсивний явищем комунікативного балансу, коли персонажі переживають протилежні полярні емоції та мають асиметричну невербальну:

"Rudy, turn off this crazy music!" Mother yelled

knocking loudly on the door.

"Mom!" *Rudy laughs. "I'm having fun!"* [10, p. 7].

Персонаж матері посилає вербальний ("Rudy, turn off this crazy music!") та невербальний (*yelled knocking loudly on the door*) комікативний стимули, забарвлені емоцією гніву, закладеного в семантику дієслова yell (shout in a loud, sharp way [7]). Такий соматикон виражений інтенсивним голосом (*yelled*) та гучним жестом (*knocking loudly on the door*). Донька переживає асиметричні материним позитивні емоції радості, виражені через сміх (*Rudy laughs*). Таким чином, ми можемо прийти до висновку, що дія комунікативного стимулу – неефективна, оскільки не досягла бажаного для матері перлокутивного ефекту.

Результати аналізу свідчать про те, що вербальні та невербальні стимули, спрямовані на виконання іллокутивного наміру, виступають ефективними чи неефективними прагматичними тактиками в англійському художньому дискурсі.

Таким чином, вивчення соматикону емоційного реагування за комунікативним принципом із застосуванням до матеріалу дослідження інтерпретаційного і контекстуального методів дозволяє не тільки висвітлити предметність, дієвість та відповідність невербальної реакції комунікативному стимулу, а й отримати висновки про онтологічну сутність соматикону як показника комунікативного й емоційного буття людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bhaskarbhatta A. Love forever / Anuraag Bhaskarbhatta. — Los Gatos : Smashwords, 2014. — 13 p.
2. Cookson C. The Silent Lady / Catherine Cookson. — London : Simon & Schuster, 2011. — 352 p.
3. Dahl R. Matilda / Roald Dahl. — New York : Puffin, 1988 — 256 p.
4. Estelle P. Back Cover / Penny Estelle. — Los Gatos : Smashwords, 2013. — 39 p.
5. Gamble M. Communication Works / M. Gamble, T. Kwal. Gamble. — New York : Random House, 1987. — 265 p.
6. Marley L. The indecent proposal / Louise Marley. — Los Gatos : Smashwords, 2014. — 28 p.
7. Oxford Dictionary online. Oxford: Oxford University Press, 2014 URL: <http://www.oxforddictionaries.com/>
8. Salovey P. Emotional intelligence / P. Salovey, J. D. Mayer // Imagination, Cognition, and Personality. — 1990. — No. 9. — P. 185—211.
9. Schield C. Her secret millionaire / Cat Schield. — Los Gatos : Smashwords, 2011. — 44 p.
10. Snodgrass G. Prom Date / Gary Snodgrass. — Los Gatos : Smashwords, 2014. — 8 p.
11. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Евгений Павлович Ильин. — СПб. : Питер, 2001. — 752 с.
12. Казак С. П. Соматикон емоційного реагування в аспекті комунікативних стилів / С. П. Казак // Science and Education a New Dimension. Philology, III(9). — Budapest : www.seanewdim.com, 2015. — Issue 44. — P. 50—53. — ISSN 2308-1996.
13. Серякова И. И. Соматикон англоязычных дискурсивных практик : дис. ...докт. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови", 10.02.15 "Загальне мовознавство" / Ирина Ивановна Серякова, — К., 2012. — 441 с.
14. Шаховский В. И. Эмоциональная / эмотивная компетенция в межкультурной коммуникации: есть ли неэмоциональные концепты / В. И. Шаховский // Мир лингвистики и коммуникации : [электронный науч. журн.]. — 2009. — Т. 1, № 16. — С. 7—14.

REFERENCES

11. Iliin E.P. Emotions and Feelings / Evgeniy Pavlovich Iliin. — S. Petersburg. : Peter, 2001. — 752 p.
12. Kazak S.P. Somatikon of emotional responding in the aspect of communicative styles / S.P. Kazak // Science and Education a New Dimension. Philology, III(9). — Budapest : www.seanewdim.com, 2015. — Issue 44. — P. 50—53. — ISSN 2308-1996.
13. Sieriakova I.I. Somatikon of English discursive practices: dissertation. ...Doctor of Philological Sciences : Speciality 10.02.04 "Germanic Languages", 10.02.15 "General Linguistics" / Iryna Ivanivna Sieriakova, — Kyiv., 2012. — 441 p.
14. Shahovsy V.I. Emotional / emotive competence in intercultural communication: do nonemotional concepts exist / V.I. Shahovsy // The World of Linguistics and Communication: [online resource]. — 2009. — V. 1, No 16. — P. 7—14.

Communicative Principle of the study of Somatikon of Character's Emotional Responding

Netrebina S. P.

Abstract. The article highlights the results of the study of somatikon of character's emotional responding according to a communicative principle in English fictional discourse. The communicative principle reveals types of relationship between somatikon of emotional responding and communicative stimulus, namely objectivity which can be expressed as conscious or unconscious nonverbal emotional response; relevance, i.e. the adequacy or inadequacy of character's somatikon of emotional responding on a stimulus; and efficiency, which is considered as pragmatically effective or ineffective emotional nonverbal response of a character.

Keywords: somatikon of emotional responding, fiction discourse, communicative principle, objectivity, relevance, effectiveness.

Коммуникативный принцип исследования соматикона эмоционального реагирования персонажа

С. П. Нетребина

Аннотация. В данной статье освещаются результаты анализа соматикона эмоционального реагирования персонажа за коммуникативным принципом в англоязычном художественном дискурсе. Коммуникативный принцип позволил выявить типы взаимосвязи соматикона эмоционального реагирования с коммуникативным стимулом, а именно: предметность, то есть осознанность или неосознанность невербальной реакции; соответствие – адекватность или неадекватность соматикона эмоционального реагирования его стимулу; а также действенность, что рассматривается как эффективная или неэффективная прагматическая реакция художественного персонажа.

Ключевые слова: соматикон эмоционального реагирования, художественный дискурс, коммуникативный принцип, предметность, соответствие, действенность.

Відтворення символіки кордону по вертикалі в українських та російських перекладах англомовної поезії XIX-XX століть

К. О. Панасенко

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна
Corresponding author. E-mail: panasenkkat@gmail.com

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Статтю присвячено проблематиці відтворення символів кордону по вертикалі в українських та російських перекладах англомовної поезії XIX-XX ст. з метою мінімізації труднощів, з якими може зіткнутися перекладач у процесі відтворенні подібних елементів художнього тексту. Процес здійснення розвідки уможливив зіставлення основних значень слів-символів кордону по вертикалі в англомовній та східнослов'янській лінгвокультурах та виявлення основних перекладацьких способів та прийомів відтворення символічних значень, закладених у художньому тексті, засобами цільової мови.

Ключові слова: переклад, символ, адекватність, кордон, вертикаль.

Поняття «символ» у перекладознавстві на даному етапі розвитку цієї ще зовсім молодій дисципліні поки що не отримало свого визначення. Услід за В. М. Кикотем [6], М. О. Новиковою та І. М. Шамаю [9, с. 19], праці яких присвячені проблемам функціонування символів у художньому тексті (у тому числі, в поетичному) та особливостям відтворення символічних значень, закладених у вихідному тексті (далі – ВТ), засобами цільової мови, ми схильні розглядати символ у співвідношенням з категорією «адекватність». Символ виступає одним із сигналів-маркерів поетичного підтексту, що формується внаслідок інтеграції конотацій лексичної одиниці в дистантну та контекстно розміщених надфразових єдностях [6, с. 43]. Специфіка емоційності та експресивності символу (на відміну від інших художніх засобів) полягає в його «згорнутості», імпліцитності, яка може призвести до невідтворення або спотворення символіки ВТ у перекладі (далі – ПТ) та стати причиною труднощів, пов'язаних із виокремленням, класифікацією та/або інтерпретацією символів, що в результаті можуть призвести до неадекватного перекладу. Необхідність подолання такого роду проблем обумовлює **актуальність** статті.

Мета і завдання статті передбачають зіставлення основних значень слів-символів кордону по вертикалі в англомовній та східнослов'янській лінгвокультурах, а також визначення головних засобів відтворення цих символів в українських і російських перекладах англомовної поезії XIX-XX ст.

З найдавніших часів люди намагаються зрозуміти себе і свій зв'язок із оточуючим простором. Існує два основних способи пояснення цього зв'язку: або розуміння себе як складової частини великого універсуму, або відмежування від інших та визнання своєї унікальності [15, с. 21]. Саме ці дві тенденції, ймовірно, пояснюють той факт, що простір існування людини представлений *мікро-, мезо- та макрокосмом*. Людина є малим світом, мікрокосмом, а навколишній космічний універсум постає великим світом, макрокосмом [1, с. 16]. Проміжною ланкою між мікро- та макрокосмом є мезокосм, до якого пристосоване повсякденне сприйняття людини [10, с. 211].

Осмилення людиною себе та свого місця у межах мікро-, мезо- та макрокосму, ймовірно, призвело до наділення простору символічними, тобто надзвичайно важливими, значеннями як для окремої людини, так і

для людських колективів. Символіка простору належить до однієї з найдавніших символічних мов людства, а одним із її найдревніших і найважливіших протиставлень є опозиція «свій»/«чужий» [9, с. 21], що проявляється на усіх трьох рівнях. Здатність повноцінно функціонувати лише у просторі, до якого людина пристосована, та непридатність структур людської свідомості для пізнання того, що виходить за рамки звичного для людини світу [10, с. 211], ймовірно, призвели до того, що весь простір архаїчної людини окреслений видимими і невидимими кордонами, дотримання яких упродовж століть і тисячоліть було принципово важливим не лише для політики, але й для культури [9, с. 64], оскільки перехід через кордон завжди обумовлює встановлення контакту між «своїм» та «чужим» світами, тому кордон вважають найнапруженішою та конфліктною ділянкою простору в будь-якому традиційному «образі світу».

Символізація кордону, що має багатовікову традицію, не втрачає своєї актуальності як у культурі, так і в літературі сьогодення, зокрема у поезії, де символи кордону виступають дієвим засобом вираження у стислій формі мотивів безпеки/небезпеки, життя/смерті тощо, адекватна інтерпретація чого є запорукою правильного сприйняття і розуміння авторської інтенції цільовим читачем.

Символічне членування простору по горизонталі відбувалося відносно просто: його «мітки» або були задані природним оточенням, або цілеспрямовано споруджувалися на поверхні Землі. Символічне членування у вертикальному вимірі ані подібних штучних, ані природних кордонів мати не могло, тому вважається, що по вертикалі існують лише символічні кордони верху/низу дерева або іншої рослини, гори і неба [9, с. 73]. Цей факт сприяє тому, що, на відміну від символіки кордону по горизонталі, широко представленої в англомовній поезії XIX-XX ст., апеляція до символіки кордону по вертикалі не відзначається особливою частотою.

Символікою кордону між людським світом та нижнім іншосвітом наділені *підшови ніг*, що пов'язані із хтонічним началом, оскільки більше інших частин тіла наближені до землі. Як прикордонна «точка» зіткнення з землею, ноги слугують провідником «духовних флюїдів», що пояснює заборони на будь-який контакт із земним ґрунтом «представникам» божеств [7]. З іншого боку, поширені уявлення про передачу

сили через дотик ноги з землею: ногами людина торкається Землі-Матері, яка дає всьому життя, а через деякий час забирає його у своє лоно.

Причетність ніг до нижнього, хтонічного, світу у слов'ян пояснює повір'я, згідно з яким, людина, яка лежить на смертному одрі, в голові має янголів, а в ногах – чорта. Показово, що проникнення в іншосвіт, населений демонами, як і вихід з нього, здійснюються насамперед за допомогою ніг.

Подібним до сприйняття ніг східними слов'янами, є перцепція англійської номінації *foot* як прикордонної точки між світами: "Usually ambivalent. Direct contact with mother earth; <...> dying, passing on as well as slow wandering. Bare feet is a sign of mourning and respect. Feet are points of contact with the ground, good conductors of the magical or spiritual fluid with which a holy man is charged and which would disappear if in contact with the ground [12]. "<...> the shoe, like the foot and the footprint, has also a funereal implication; <...> a dying man "is going away" [11, с. 111].

Символічним значення кордону між людиною та хтонічним потойбіччям наділена номінація *feet* у наступному фрагменті поеми Т. С. Еліота "The Waste Land": *My feet are at Moorgate, and my heart / Under my feet. After the event / He wept. He promised 'a new start.' / I made no comment. What should I resent?* [14]. Індикатором місця у цих рядках є номінація *Moorgate*, яка одночасно є назвою вулиці і станції метро в Англії. У зв'язку із цим, лірична героїня може знаходитися або на зазначеній вулиці, або у метро. Якщо припустити останній варіант, її серце справді знаходиться *під землею*. Але таке трактування є дуже спрощеним. У контексті поеми, проїнятої мотивом безпліддя та духовної смерті сучасної для поета цивілізації, автор використав фразу *my heart under my feet* з метою відтворення жалюгідного стану жінки, адже *under feet* передбачає вихід за межі людського мікрокосму через кордон – ноги – до нижнього світу, а ширше – до пекла. Ймовірно, слово *event* вжито на позначення сексуального зв'язку (скоріше за все – неприємного) між жінкою та чоловіком, адже у подальших рядках йдеться про те, що чоловік плакав – *After the event he wept* – та пообіцяв жінці почати з початку – *He promised 'a new start*, але реакція жінки байдужа. Очевидно, автор прагне виразити ідею про те, що у сучасному для нього світі люди не піклуються про те, щоб змінити своє становище, почати життя спочатку, адже їх духовний стан, приближений до пекла, став сприйматися як норма. Ось як перекладено ці рядки в українському ПТ(1) І. Драча та російському ПТ (2) Я. Пробштейна: *Мої ноги в Маргейті, а серце моє / Під ногами у мене. Коли ж він прохолов, / То плакав та обіцяв: «Нове життя настає!» / Я ж промовчала – хіба ж мені вірити знає?* [4, с. 79] та *Ногами я в Мургейте, а под ногами / Сердце. Я не кричала. / После он плакал. Знаете сами. / Клялся начать жить сначала* [5]. Обидва перекладачі відтворюють символіку обставини місця *under feet* словниковими відповідниками *під ногами* та *под ногами*, що маркують жалюгідний стан жінки, тобто додатковий смисл в обох ПТ експлікований.

Інтенсифікатором ідеї кордону між благим «верхом» та людським світом, що виражено у ВТ

імпліцитно, наділена номінативна одиниця *крыша* у російському ПТ Л. Ситника вірша Е. Дікінсон "Who has not found the Heaven – below": *Who has not found the Heaven – below / Will fail of it above – For Angels rent the House next ours, / Wherever we remove – [3] – Кто не нашел небес внизу, / Тот не найдет и выше, / Снимает ангел надо мной / Жилье под самой крышей* [3]. Символіка іменника *крыша* представлена такими значеннями: "верхня частина житла, що обмежує «свій», освоєний, внутрішній простір від «чужого», природного, зовнішнього; розділяє «верх» (небо) і «низ» (світ людей). Через дах, як верхню межу будинку, за віруваннями слов'ян, виходить з дому душа вмираючого, тому в разі тривалої агонії піднімали або знімали коник даху. Через дах відбувалося спілкування з іншим світом, з міфологічними персонажами, духами [7]. Отже, таку ампліфікацію у ПТ можна було б виправдати, адже перекладач передає сему близького сусідства між світами. Однак у ВТ цей кордон майже змитий, тоді як у ПТ він виражений експліцитно. До того ж, перекладач, представляючи благий, «високий», іншосвіт через янголів, удається до надмірної профанації, зокрема за рахунок вживання фрази *снимает <...> жилье под. самой крышей*, що в контексті високого поетичного стилю ВТ убачається неприпустимим.

У символіці кордону на рівні мезокосму виділяється також такий елемент даху, як *димар*, який осмислюється як відкритий кордон, посередник між світами, місце, пов'язане зі світом мертвих. Східні слов'яни вважали, що біля димоходу знаходиться місце домовика. Димар у слов'ян сприймався як канал, яким душі померлих ідуть у потойбічний світ, а душі новонароджених з'являються на світ. Українці вважали, що смерть, приходячи за людиною, сідає близько труби, а щоб не боятися покійника, прийшовши до дому з похорону, заглядали в димохід [7].

Хоча в англійських словниках символів номінативна одиниця *chimney* не представлена, саме значенням кордону, через який можливе здійснення контакту між світами, наділена вона у наступних рядках вірша Г. У Лонгфелло "The Belfry Of Bruges": *At my feet the city slumbered. / From its chimneys, here and there, / Wreaths of snow-white smoke, ascending, vanished, ghost-like, into air* [16, с. 16]. Ліричний герой із захопленням описує башту, яка тричі вставши з руїн, продовжує зачаровувати людей своєю величністю. Так сталося і з ліричним героєм, який, опинившись під дією чар цієї славетної споруди, втратив відчуття реальності. Наведений мікроконтекст ВТ російський перекладач С. Таска передає відповідно: *Город спал еще, однако из трубы, то там, то сям, / Белоснежный дым курился, воспаряя к небесам* [8, с. 295]. Отже, слово-символ *chimney* у ПТ відтворено словниковим відповідником *труба*. За рахунок порівняння *ghost-like* у ВТ активується мотив іншосвіту. Хоча перекладач це порівняння елімінує, конкретизація *к небесам* у ПТ замість нейтральної обставини місця *into air* сприяє відтворенню думки ВТ саме про верхній іншосвіт.

Слово-символ *chimney* репрезентує кордон між світами у поетичному тексті Г. У. Лонгфелло "The Wind over the Chimney" [17]. Уже у назві номінація

wind виступає показником контакту із верхнім іншосвітом, який для людей є простором «чужим». Отже, вживання лексичних одиниць *chimney* та *wind* актуалізує центральні опозиції вірша – «свій»/«чужий» простір, «безпека»/«небезпека». Російський перекладач Б. Томашевський передає назву вірша як «*Ветер в камине*» [8, с. 379]. Варіантний відповідник до іменника *chimney* – *камин*, що постає центром «свого» простору [9, с. 109], не актуалізує значення кордону, який прагне перетнути іншосвіт в образі вітру.

Символічним значенням кордонів у вертикальному вимірі наділені номінації *bonnets* та *sandals* у поетичному тексті Е. Дікінсон "In lands I never saw – they say". Вершина та підніжжя гори у ВТ як кордони між блаженним «верхом» та світом людей, з одного боку, та світом людей та хтонічним «низом» – з іншого, представлені відповідно зазначеними номінативними одиницями: *In lands I never saw – they say / Immortal Alps look down / Whose Bonnets touch the firmament / Whose Sandals touch the town* [2, с. 26]. У цьому випадку спостерігаємо подвоєння символічного коду, адже номінації *bonnets* та *sandals*, поперше, позначають вершину та підніжжя гори, а по-друге, наділені символікою кордону, яка притаманна вершині та підніжжю гори. Російський перекладач Г. Кружков пропонує таку версію перекладу цих рядків: *Я знаю – в Альпах есть гора – / Запутана в снега – / Чей лоб касается небес – / Сандалы – городка* [2, с. 27]. Вживання іменника *лоб* замість лексичної одиниці *bonnet*, що, будучи головним убором, маркує кордон у вертикальному вимірі [9, с. 72], не є адекватним, адже номінація *лоб* не наділена символічним значенням кордону, будучи символом центру на рівні мікрокосму [9, с. 109]. Перекладач міг вжити, приміром, іменник *макушка*, *голова* або іншу номінацію, що маркувала б кордон, важливий у ВТ. Символіку номінативної одиниці *sandals* відтворено словниковим відповідником *сандалы*. Отже, невідтворення верхнього кордону призводить до певних порушень у відтворенні символіки наведеного мікроконтексту ВТ.

Подібним значенням кордону між верхнім іншосвітом та людьми є метафора *голова холмов* у ПТ Л. Ситника вірша "I'll tell you how the Sun rose" (Е. Дікінсон): *I'll tell you how the Sun rose – / A Ribbon at a time – / The Steeples swam in Amethyst – / The news, like Squirrels, ran – / The Hills untied their Bonnets* [3] – *Я расскажу вам, как восходит солнце. / По временам –*

лишь полоса / И баиня в море аметиста, / Где краски скачут белками на небеса / По головам холмов, поднявших шляпы [3]. У ПТ експліковано сему кордону із благим іншосвітом, зокрема і через ампліфікацію на *небеса*, що разом із конкретизацією до іменника *hills – головы холмов* – не спотворює авторової думки.

Символічним значенням кордону наділена номінація *heaven* у вірші Е. Дікінсон "Heaven" – is what I cannot reach": *"Heaven" – is what I cannot reach! / The Apple on the Tree / Provided it do hopeless – hang / That – "Heaven" is – to Me!* [3]. У російському ПТ Л. Ситника символічне значення неба відтворено словниковим відповідником *небеса* до слова-символа *heaven*: *Мне не допрыгнуть до небес – / До яблока на древе / Которое подвесил бес, / Не дотянутся – дева* [3]. Символічним значенням також наділене слово *apple*. З одного боку, все, що знаходиться на вершині дерева, наділене семантикою чарівного, божественного [9, с. 30]. Контекст вірша теж засвідчує знаходження плоду вгорі, адже лірична героїня констатує свою нездатність дотягнутися до нього. З іншого боку, у ВТ припускається, що це яблуко може бути *hopeless*, тобто його позитивна семантика хоча й спростовується, однак не змінюється різко негативною. У ПТ, номінацію *apple* передано словниковим відповідником *яблоко*, однак надто експліковано значення спокуси, яким традиційно наділений цей фрукт у християнстві, зокрема і за рахунок ампліфікації номінації *бес*. Перекладач ампліфікує також іменник *дева*, що призводить до трансформації модальності висловлення у ПТ.

Висновки. Об'єкти та явища оточуючої дійсності, що реалізуються у текстах культури через символи, загалом характеризуються подібністю сприйняття в англійській та східнослов'янській лінгвокультурах. Головним засобом відтворення символів кордону по вертикалі українською та російською мовами є словникові відповідники. Адекватному відтворенню символічного значення кордону по вертикалі також сприяє прийом конкретизації. Щодо неадекватного відтворення символів цієї групи, тенденції до конкретних способів та прийомів, що сприяють неадекватності, не виявлено, однак перекладачі часто вдаються до вільного поводження з ВТ, що може призвести до нівелювання символіки ВТ, навіть якщо певний символ відтворений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипенко Л.Г. Единство микрокосма и макрокосма. Новый подход к решению старого мировоззренческого вопроса / Л.Г. Антипенко // Вестник российского университета дружбы народов. – 2009. – №3. – С.16–23.
2. Дикинсон Э. Стихи из комода / Э. Дикинсон. – СПб.: Издательская Группа «Азбука-классика», 2010. – 256 с.
3. Дикинсон Э. Стихотворения [Электронный ресурс] / Э. Дикинсон. – Режим доступа: <http://lib.ru/POEZIQ/DIKINSON/stihi.txt>.
4. Елиот Т.С. Выбране / Т.С. Елиот. – К.: Дніпро, 1990. – 198 с.
5. Элиот Т.С. Стихотворения (1920) [Электронный ресурс] / Т.С. Элиот. – Режим доступа: http://lib.ru/POEZIQ/ELIOT/eliot1_02.txt.
6. Кикоть В.М. Підтекстовий образ, символ та переклад / В.М. Кикоть // Філологічні трактати. – 2013. – Т. 5. – С. 43–57.
7. Краткая энциклопедия символов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://symbolarium.ru>.
8. Лонгфелло Г.У. Песнь о Гайавате. Поэмы. Стихотворения / Г.У. Лонгфелло. – М.: Художественная литература, 1987 – С. 271–406.
9. Новикова М.А. Символика в художественном тексте. Символика пространства (на материале "Вечеров на хуторе близ Диканьки" Н.В. Гоголя и их английских переводов) : [учеб.пособие] / М.А. Новикова, И.Н. Шама. – Запорожье : СП "Верже", 1996. – 172 с.

10. Фоллмер Г. Эволюция и проекция – начала современной теории познания / Г. Фоллмер // Эволюция, культура, познание: антология / под. ред. И.П. Меркулова. – М. : ИФРАН, 1996. – С. 39–58.
11. Cirlot J.E. A Dictionary of Symbols: Second edition / J.E. Cirlot. – London : Routledge & Kegan Paul, 1971. – 419 p.
12. Dictionary of Symbolism [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.umich.edu/.../symbolismproject/symbolis...>
13. Eliot T.S. 1920. Poems [Electronic Resource] / T.S. Eliot. – Mode of Access: <http://www.bartleby.com/199/>.
14. Eliot T. S. The Waste Land [Electronic Resource] / T.S. Eliot. – Mode of Access : <http://www.poetryfoundation.org/poem/176735>.
15. Grzybek P. The Culture of Nature: The semiotic Dimension of Microcosm, Mesocosm and Macrocosm / P. Grzybek // Origin of Semiosis: Sign Evolution in Nature and Culture / [edited by W. Nöth]. – Berlin; New York: Mouton de Cruyter, 1994. – P. 121–138.
16. Longfellow H.W. Poems [Electronic Resource] / H.W. Longfellow. – 2004. – 467 p. – Mode of Access : http://www.poemhunter.com/i/.../pdf/henry_wadsworth_longfellow.
17. Longfellow H.W. The wind over the Chimney [Electronic Resource] / H.W. Longfellow. – Mode of access : <http://genius.com/Henry-wadsworth-longfellow-the-wind-over-the-chimney-annotated>.

REFERENCES

1. Antipenko L.G. The Unity of Microcosm and Macrocosm. A New Approach to the Solution of the Old World Outlook Question / L.G. Antipenko // Bulletin of Peoples' Friendship University of Russia. – 2009. – №3. – P.16–23.
2. Dickinson E. Poems from a Drawer / E. Dickinson. – St. P.: Publishing Group "Azбука-Klassika", 2010. – 256 p.
3. Dickinson E. Poems [Electronic Resource] / E. Dickinson. – Mode of Access: <http://lib.ru/POEZIO/DIKINSON/stihi.txt>.
4. Eliot T.S. Selected Poems/ T.S. Eliot. – K.: Dnipro, 1990. – 198 p.
5. Eliot T.S. Poems (1920) [Electronic Resource] / T.S. Eliot. – Mode of Access: http://lib.ru/POEZIO/ELIOT/eliot1_02.txt.
6. Kykot V.M. Implied Sense Image, Symbol and Translation / V.M. Kykot // Philological Treatises. – 2013. – V. 5. – P. 43–57.
7. Brief Encyclopedia of Symbols [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://symbolarium.ru>.
8. Longfellow H.W. The Song of Hiawatha. Poetry / H.W. Longfellow. – M.: Khudozhestvennaya Literatura, 1987 – P. 271–406.
9. Novikova M.A. Symbolism in a Literary Text. Space Symbolism (Case study of "Evenings on a Farm near Dikanka" by N.V. Gogol and their English Translations): [Study Guide] / M. A. Novikova, I.N. Shama. –Zaporozhye: Verzhe, 1996. – 172 p.
10. Vollmer G. Evolution and Projection – Introduction to Modern Cognitive Theory / G. Vollmer // Evolution, Culture, Cognition: Anthology / Edited by I.P. Merkulova. – M.: Institute of Philosophy of the Russian Academy of Sciences, 1996. – P. 39–58.

Reproducing the symbolism of border (vertical dimension) in Ukrainian and Russian translations of the British and American poetry of the 19th and the 20th centuries

Panasenko K. O.

Abstract. The article focuses on the problems of reproducing symbols of border in vertical dimension in Ukrainian and Russian translations of the British and American poetry of the 19th and 20th centuries so that to decrease difficulties a translator may come across while reproducing such elements of a literary text. The process of the research has made it possible to compare the basic meanings of the words marking symbols of border in vertical dimension in the British and American linguocultures, on the one hand, and East Slavic linguoculture, on the other, as well as to establish the key translation means of reproducing symbols represented in British and American poetry in its Ukrainian and Russian translations.

Keywords: translation, symbol, adequacy, boundary, vertical.

Воссоздание символики контакта (вертикальное измерение) в украинских и российских переводах англоязычной поэзии XIX-XX веков

Е. А. Панасенко

Аннотация. Статья посвящена проблематике воспроизведения символов границы по вертикали в украинских и русских переводах англоязычной поэзии XIX-XX вв. с целью минимизации трудностей, с которыми может столкнуться переводчик при воссоздании подобных элементов художественного текста. Процесс осуществления исследования предоставил возможность сопоставить основные значения слов-символов границы по вертикали в англоязычной и восточнославянской лингвокультурах и установить основные переводческие способы и приемы воссоздания символических значений, заложенных в художественном тексте, средствами языка принимающей культуры.

Ключевые слова: перевод, символ, адекватность, граница, вертикаль.

Exploring indirect translation: Ukrainian literature as test case

B. O. Pliushch

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: danapliushch@outlook.com

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. Indirect translation is one of scarcely studied topics in translation studies due to a variety of reasons. One of them is the difficulty of establishing the full textual base since the fact of a translation being an indirect one is very often concealed by the publishers. That is precisely the case of some Ukrainian literary works that were translated via the third language. The aim of the given article is to consider the implications of indirect translations of canonical Ukrainian literary works as well as to bring attention to the issue of indirect translation in general.

Keywords: *indirect translation, retranslation, intermediary text, textual base, relay translation.*

Indirect translation has been a rare subject research in the field of translation studies. It's an enigmatic phenomenon by its very nature – indirectness – that leads to deception or hidden roots. It's very hard to detect a complete textual base (the source text, the mediating translation, the target text etc.) since the participants of the entire process of indirect translation (publishers, translators etc.) tend to conceal its “indirect” nature. Indirect translation is usually presented as a direct one and due to this fact a vast majority of examples of indirect translations remain unknown. The concealment of indirect translation is partly connected to the legal aspect of translation (UNESCO Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators) and some other motives that will be discussed further in this paper. Therefore, we consider undertaking a number of studies aimed at detection of the indirect translations (for their improvement or elimination/ retranslation) to be of utmost importance. The **goal** of this article is to consider indirect translations of Ukrainian literary works in terms of their possible implications for the international image of Ukraine and its culture. The given article also aims at bringing attention to the issue of translation through the third language as an unjustified practice in the context of translation from less spread or “minor” languages. **Methods** of comparative translation analysis, contextual analysis and hermeneutics were used in order to achieve the goal of the article.

The phenomenon of translation through the mediating language is undesirable from the mere theoretical standpoint. Thus, indirect translation appears to be something “illegal” and is scarcely covered in translation studies. In the *Encyclopedia of Literary Translation into English* there is an entry for *indirect translation* [15, p. 708], Pieta and Assis Rosa state that it “remains one of the most understudied phenomena in translation studies today” [19]. They offer to use the term *indirect translation*. Ringmar, a Lund university researcher and probably one of the most prolific researchers of the translation through the third language, also uses the same term. To illustrate the unsettled metalanguage on the topic of indirect translation Ringmar provides a table of hits of different terms used by such translation theorists as Toury and Kittel referring to indirect translation [21, p. 2]. The data has been taken from the “Translation Studies Bibliography” by an independent Dutch publishing house “John Benjamins” as of November 2006. The term

indirect translation has the edge in usage over other options such as *rettranslation* (which proves to be confusing due to its vast usage in the meaning of “new translations”) and *relay translation* (which is used in interpreting where the mediating translation/ text has no audience – a rare thing in terms of literary translations). That's precisely the term employed by Spirk in his latest book on the reception of Czech literature in 20th-century Portugal [22] which can be considered as a potentially positive dynamics indicator for the number of researches on indirect translation. Spirks considers *indirect translations* to be “an exacerbated form of “what gets lost in translation” [22, p.144]. In his book he also talks about indirect translations as a form of colonization etc.

In Soviet times the most common mediating language for translations of Ukrainian literary texts was Russian. Gambier states that “Russian was thus, effectively, a relay language and the language of censorship” [13, p. 59]. Zaborov, on the contrary, argues that a common practice of indirect translations through Russian as a mediating language was a real chance for “national literatures” to be given publicity abroad [25, p. 2072]. Thus, for instance, in 1958 Moscow Foreign Languages Publishing House published a play “Ukradene schastya” (“Stolen happiness”, 1894) by a renown Ukrainian writer Ivan Franko translated into Spanish (“La felicidad robada”, tr. by J. Lopez Ganivet). It is stated in the publication that the play was translated from Russian. That is also the case with the English translation (tr. by F.Solasko, 1957) of Ivan Franko's narrative “Boa Constrictor” (1878), which was published by the same publishing house. Ringmar states that “indirect translations may be used as a means to control the contents of the translated text, e.g. for political or religious reasons [...] this aspect is likely to have played a role in the frequent use of Russian as a mediating language in the former Soviet Union” [21, p.7]. During the period of 1950-1980s the publication of English translations of the Ukrainian literary prose was mostly undertaken by Moscow Foreign Languages Publishing House, which partly explains the fact of indirect translations through already existing direct Russian ones.

However, the ideological factor is not the only cause of indirect translation. The status of a language is another contributing factor. Orthofer states that “less widely spoken languages (the Scandinavian ones, for example) might be subject to the second hand route” [15, p. 8] and emphasizes that the most common example of indirect translations taking place is Eastern European literature.

Thus, in terms of translated Ukrainian literature the second most common mediating language (for potential indirect translations) is English. Therefore, Ukrainian literary texts are first translated into English as *lingua franca* and then from English into other Western European languages. Bellos calls this practice *translation UP* (as opposed to *translation DOWN*), which stands for “translation towards a language of a greater prestige than the source/ towards a language with a larger readership” [4, p. 172]. It is instructive to recall that such practice is concealed, as was mentioned above, meaning that usually on the publication of such a translation there is no indication of the language the translation was done from. That was the case with the German translation of the novel “Tyhrolovy” (“The Tiger Hunters”, 1943) by Ukrainian writer Ivan Bahriany. It was published by the Cologne publishing house “Styria” in 1963 under the title “Das Gesetz der Taiga” (“The Law of Taiga”). The translator is Margreth von Kees. The translation contains no indication of its being done from the original in Ukrainian. Only in Bahriany’s personal correspondence I encountered information that translations into German, Italian, French and some other Western European languages were done from the English translation of the novel (“The Hunters and the Hunted”, 1954).

Hence the main factors of indirect translation are ideological (political), the source language circulation factor and the factor of prestige of the mediating language. This list is undoubtedly not exhaustive but it represents the most common causes of indirect translation in general and of Ukrainian literature in particular.

Implications of indirect translation. Taking into consideration the above-mentioned “enigmatic” nature of indirect translation the main challenge in studying this phenomenon lies in its *detection*. Actually Spirk finds it, namely “the difficulty to establish the corresponding textual base” [22, p.143], to be the reason for such a scarce research on indirect translation. Indeed, even if the fact of indirect translation is not concealed (for instance, the publication of the Spanish indirect translation of “Stolen Happiness” by Franko contains indication of it being translated from Russian rather than from the original Ukrainian text), in order to study the correlation between the target text and the original text, an intermediary chain – a mediating translation – has to be established, and that proves to be immensely difficult, sometimes even impossible. Very often publishing houses conceal the fact of translation through the intermediary text due to some ideological intentions since the indication “translated from Russian/ translated from English etc.” may prompt a foreign reader to thinking that the original is in Russian or in English. In terms of Franko’s play there are three Russian translations of it (1947, 1950, 1956) and each one of them could have served as a mediating text for Spanish translation (1958). The following examples illustrate the text’s capacity to expose publisher’s secret of that kind:

(1) Голос за вікном. Гей, люди, отворіть, не дайте **душi** загинути!

Анна. Хтось, певно, з дороги збився. Біжу отворити.

Микола. Анно, стій! Може, яка **зла душа**?

Анна. Ба, та що? Дати чоловікові загинати? Та й що нам **зла душа**? [12, p.17]

(2) Голос за окном. Эй, люди отворите, не дайте **человеку** погибнуть!

Анна. Верно, кто-то с дороги сбился. Побегу открыть.

Николай. Анна, погоди! Может **человек-то** **лихой**.

Анна. Смотрите-ка, что ж, по-твоему, дать ему погибнуть? Что нам **злой человек**? [10, p.37-38]

(3) Голос за окном. Эй, люди, отворите, не дайте **душе** погибнуть!

Анна. Кто-то видно с дороги сбился. Пойду открыть.

Микола. Стой, Анна! А вдруг **злой какой** **человек**?

Анна. Так что ж, погибать ему? Да и что **нам** **злой человек**? [8, p. 654]

(4) Голос за окном. Эй, люди добрые, отворите, не дайте **живой душе** погибнуть!

Анна. Верно, кто-то сбился с дороги. Побегу открою.

Микола. Постой, Анна! А вдруг это какой **злодей**?

Анна. Так что же, дать человеку погибнуть? Да и что нам **злодей**? [11, p.19]

(5) Una voz detrás de la ventana. ¡Eh, buena gente, abrid! ¡No dejes perecer a **un alma humana**!

Anna. Seguramente será alguno que se ha extraviado por el camino. Voy corriendo a abrir.

Mikola. ¡Espera, Anna! ¿Y si de pronto es algún **forajido**?

Anna. ¿Entonces, qué, vamos a dejar morir a una persona? ¿Y qué puede hacernos a nosotros un **forajido**? [9, p.24]

In the Spanish translation the name of the main hero (**Микола**) was transliterated (**Mikola**). Thus, the mediating role of the 1947 Russian translation by Shipov (example 2) is doubtful since the name of the main hero is translated into Russian (**Николай**). The epithet “**зла душа**” (evil soul) is lost in both Spanish (example 5) and the 1956 Russian translation by Dejch (example 4). It is replaced by a noun “**forajido**”, which can be translated as “outlaw” and corresponds to Russian “**злодей**” in example 4. In the other two Russian translations (examples 2, 3) the original epithet is rendered as “**лихой/ злой человек**” (“evil/malicious person”) and “**злой человек**” (“malicious person”). These are just a few out of many more examples that confirm lexical and stylistic correspondence between the 1956 Russian and 1958 Spanish translations of “Stolen Happiness”. Thus, apart from establishing the mediating Russian text that served as a source text for the indirect Spanish translation of the play by Franko, I also observed that losses or changes in the intermediary translation are inevitably replicated in the indirect translation. In that case, it stands to reason that merits of the intermediary translation assist the high quality of indirect translation. However, is logic or lanarity (source text→ translation in the mediating language ↔ indirect translation) relevant when it comes to translation? Is the relation between the original and indirect translation lost or can be scarcely seen through the correlation with the intermediary translation? Answers

to these questions can be illustrated by the following examples from the direct English and indirect German translations of Bahriany's novel "Tyhrolovy":

(6) **Навзаводи зі смертю** [3, p.38].

The Duel with Death [2, p.47].

Zweikampf mit dem Tod [1, p.39]

(7) І над річкою он цвітуть черемхи, видивляються в бистру воду, слухають, як булькає вода по камінцях [3, p.65]

The shore of the brook was lined with blooming cherries which seemed to be peering into the swift water and listening to it babble over the stones [2, p.83]

Die Ufer des Baches wurden von blühendes Traubenkirchen gesäumt, die sich im rasch dahinplätschernden Wasser vergeblich zu spiegeln suchten [1, p.74]

The example 6 represents the title of the third part of the novel's first chapter as well as a metaphor. "Навзаводи" means "for dear life, at full throat, race etc". And during the whole part the protagonist indeed runs for a dear life, he runs through impenetrable jungle, tormented by hunger and thirst, as if competing with the death. The English and German translation ("The Duel with Death", "Zweikampf mit dem Tod") renders the implied meaning of *power* and *struggle* but ignores the sense of *movement* (race). That is a considerable loss since the whole spirit/ idea of the novel lies in the belief that there's always a future and that one should never stop, never give up and always move on, despite all the obstacles. The novel's protagonist Hryhoriy Mnohohrishnyi kept doing that (not giving up) because "fortune favours the bold". The suggested alternative rendering of the title, that would cover the implied meaning of running for life, could be **Race the Death** (as *race the wind*) in the English translation and **Um die Wette mit dem Tod** in its German counterpart.

The personification of cherries in the example 7 (черемхи, видивляються в бистру воду, слухають, як булькає вода по камінцях) is rendered in both direct English and indirect German translations with some

deviations in the latter. Let's compare the English translation of the given personification (**cherries which seemed to be peering into the swift water and listening to it babble over the stones**), which differs from the original only by insertion of **which seemed**, to its German counterpart (**Traubenkirchen, die sich im rasch dahinplätschernden Wasser vergeblich zu spiegeln suchten** – cherries that were vainly trying to find their reflection in the swift water). The personification in the German translation is shorter (there's no mentioning of **cherries listening to the water babble over the stones**) but at the same time it's endowed with additional metaphorical meaning (why they were peering into water? They were looking for **their reflection**) which makes them even more similar to young girls. Therefore, sometimes the shortcomings of the indirect German translation, caused by its distance from the original Ukrainian text, are compensated, enriching the translation with the surprising and so author-like (e.g. Bahriany's love for personification of nature etc.) poetic imagery.

Thus, indirect translation is not always dependent on its source – the intermediary translation. That causes both negative and positive correlation between indirect translation and the rendering of stylistic peculiarities of the original. Unfortunately, indirect translation far more often adds to the losses of the first (direct) translation than compensates them.

The given paper emphasizes and defines the difficulties of the literary translation in terms of indirect translation, singles out the causes and the implications of this phenomenon. The phenomenon of indirect translation, the indirect translation of Ukrainian literature into other European languages in particular, needs further investigation, aimed at detection of indirect translation "incidents", their reworking or retranslation (in the direct mode) if need be as well as prevention of the potential indirect translations. Although, fortunately, in many cases the ideological factor lost its topicality, the factors of source language circulation and prestige (of mediating language) are still viable and worth working on.

REFERENCE

- Bahriany I. Das Gesetz der Taiga/ Deutsche Bearbeitung von Dr. Margreth von Kees/3 Auflage / Ivan Bahriany. –Köln Graz: Verlag Styria, – 1963. –255 p.
- Bahriany I. The Hunted and the Hunters./ tr. by George S.N.Luckyi / Ivan Bahriany – Toronto: Burns & MacEACHERN, – 1954. – 270 p.
- Bahriany I. Tygrolovy / I.Bahriany // 3d ed. – K: National book project, 2011. – 248 p.
- Bellos D. Is that a Fish in Your Ear? The Amazing Adventure of Translation / D.Bellos. – London: Penguin Books, 2012. – 390p.
- Bellos D. The Englishing of Ismail Kadare. Notes of a retranlator / D.Bellos // the complete review. – 2005. – vol. VI, issue 2. – <http://www.complete-review.com/quarterly/vol6/issue2/bellos.htm>.
- Crystal D. Lost in translation / D.Crystal // Who Do You Think You Are? Magazine, BBC Publications. – 2010. – April. – P.68-72.
- Dollerup C. "Relay" and "Support" translations / C.Dollerup. – 2008. – P.1-9. - <http://www.cay-dollerup.dk>.
- Franko I. Collection of stories / I.Franko // Vol 4. Plays. M: Foreign Languages Publishing House, 1950. – 734p.
- Franko I. La Felicidad Robada / I.Franko // (traducido por J.Lopez Ganivet). Moscú: Ediciones en lenguas extranjeras, 1958. – 117p.
- Franko I. Plays / I.Franko. – M.: Isskustvo, 1947. – 215 p.
- Franko I. Ukradennoye Schastje / I.Franko (per. A. Dejch). Moskva: Isskustvo, 1956. – 91 p.
- Franko I. Zibrannia Tvoriv u Pjatedsiaty Tomah / I.Franko// Vol. 24. Dramatychni tvory. Kyiv: Naukova dumka, 1978 – 476 p.
- Gambier Y. Working with relay: An old story and a new challenge / Y. Gambier// Speaking in Tongues: Language across Contexts and Users. – University of Valencia Press, 2003. – P.47-66.
- Lefevere A. Translating literature: practice and theory in a comparative literature context / A.Lefevere. – New York: The Modern Language Association of America, 1994.– 162p.
- Lie R. Indirect translation / R. S.C. Lie // Encyclopedia of Literary Translation into English (editor Olive Classe). – London, Chicago: Fitzroy Dearborn publishers. – Vol I (A-L). – 2000. – P.708-709.

16. Orthofer M. Twice Removed. The Baffling Phenomenon of the Translated and then Re-Translated Text / M.Orthofer // the complete review. – 2003. – vol.IV, issue 4. – <http://www.complete-review.com/quarterly/vol4/issue4/doubletd.htm>.
17. Pieta H., Rosa A.A. Indirect translation: state-of-the-art and future research avenues / H.Pieta, A.A.Rosa. – 2012. – <http://www.fb06.uni-mainz.de/est/51.php>.
18. Pym A. Translations from Spanish and Portuguese into English, 1790-1900/ A.Pym, 2003. – 11p. – <http://usuariis.tinet.cat/apym/on-line/research.html>.
19. Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators – http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13089&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
20. Ringmar Martin. Relay translation / Martin Ringmar // Handbook of translation studies; [edited by Yves Gambier, Luc van Doorslaer]. –Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2012. – V.3. – P.141-144.
21. Ringmar M. “Roundabout Routes”: some remarks on indirect translations / M.Ringmar. – Leuven: Katholieke Universiteit, 2006. – P.1-14.
22. Spirk J. Censorship, Indirect translations and Non-translation: The (Fateful) Adventures of Czech Literature in 20th-century Portugal / J. Spirk. – Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2014. – 190 p.
23. Vagaries of translations past. – 2008. – <http://www.steamthing.com/2008/06/vagaries-of-tra.html>.
24. Zaborov Petr. Die Zwischenübersetzung in der Geschichte der russischen Literatur / Petr Zaborov // Übersetzung. Translation. Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. An international Encyclopedia of Translation Studies. Encyclopidie internationale de la recherche sur la traduction; [herausgegeben von Harald Kittel, Armin Paul Frank, Norbert Greiner, Theo Hermans, Werner Koller, Jose Lambert, Fritz Paul; in Verbindung mit Juliane House etc.]. – Berlin/ Boston: Walter de Gruyter, 2011. – Teilband 3. – S. 2068-2074.

Исследование непрямого перевода на примере украинской литературы

Б. О. Плющ

Аннотация. Непрямой перевод остается малоисследованной темой в теории перевода в силу множества причин. Сложность восстановления полной текстовой базы является одной из них. Она обусловлена тем, что издательства очень часто скрывают факт непрямого перевода. Именно так обстоят дела с некоторыми произведениями украинской художественной литературы, перевод которых был осуществлен через третий язык. Целью этой статьи является рассмотрение последствий непрямого перевода канонических произведений украинской литературы и привлечение внимания к проблеме непрямого перевода в целом.

Ключевые слова: *непрямой перевод, новый перевод, текст-посредник, текстовая база, реле-перевод.*

Компьютерная литература как новый модус экзистенции читателя

Е. А. Пожарицкая

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, г. Одесса, Украина
Corresponding author. E-mail: morpo@ukr.net

Paper received ; Accepted for publication .

Аннотация. В статье рассматриваются характерные черты цифровой литературы с фокусом на основных лингвистических особенностях ее нарратива. Основная цель исследования – раскрытие когнитивно-коммуникативной специфики цифровой литературы и определение ее лингвального статуса. Принимая во внимание как печатные, так и цифровые книги-игры, автор доказывает, что они являются новым способом познания окружающего мира и близки к компьютерным играм, обладая тем же типом людонарратива. Делается вывод о том, что, в отличие от видеоигр, цифровая литература, предлагающая читателю выбор, представляет собой не столько эргодическую активность, сколько, по сути, является новым модусом экзистенции читателя с только условной кажимостью свободы выбора.

Ключевые слова: цифровая литература, нарратив, людонарратив, эргодическая активность, модус экзистенции, лингвистические особенности нарратива.

*Reading is to the mind what exercise is to the body.
(J. Addison)*

Поиск новых форм литературного творчества и глобальная «компьютеризация» населения с неизбежностью привели к возникновению интерактивного типа художественной литературы. Используя новейшие компьютерные технологии как распространенный способ обмена информацией, авторы нового литературного направления выбирают монитор вместо печатного листа для коммуникации с потенциальным читателем.

В настоящей работе фокус исследования сосредоточен на истоках возникновения компьютерной художественной литературы, а также на основных отличиях ее от обычной, печатной. **Актуальность** работы вытекает из прогрессирующего распространения цифровой литературы как способа коммуникации с читателем, ее возрастающей популярностью и недостаточной изученностью ее возможностей в лингвистике. В настоящее время даже существует Интернациональное общество цифровой художественной литературы, члены которого, профессиональные и непрофессиональные писатели и журналисты, экспериментировали с возможностями компьютера по созданию разных форм и жанров.

Несмотря на относительную молодость нового направления и неоднозначность его восприятия читателями и критиками, нельзя не признать, что данное явление представляет собой новый уровень коммуникации, где синтезированы в единое целое вербальные и надвербальные формы. Сегодня изучение цифровой литературы носит, в основном, описательный характер [11; 30; 16; 19; 20; 25 и др.]. Лингвисты и литературоведы даже не всегда могут четко определить, является ли сам предмет исследования «литературой» в общепринятом понимании этого понятия.

Объектом исследования в нашей работе является цифровая литература как квазивербальный код передачи сообщения. **Предметом** – лингвальные характеристики цифровой художественной литературы.

Цель настоящей работы – раскрытие когнитивно-коммуникативной специфики цифровой литературы и определение ее лингвального статуса. Для реализации поставленной цели в работе решаются

следующие непосредственные задачи:

- конкретизировать понятие цифровой художественной литературы;
- выявить ее истоки и вербальные особенности;
- провести сравнительный анализ печатного и кибертекстов.

Материалом исследования послужили десять англоязычных книг из серии «Choose Your Own Adventure» («Выбери себе приключение»), 1998-2010 гг. (1897 у.с.) и их компьютерные аналоги, предназначенные для чтения на экране.

Возникнув около двадцати пяти лет назад, понятие «цифровая», или «электронная» литература (*digital literature*) прочно вошло в обиход исследователей и обычно интерпретируется как «особый жанр литературы созданный при помощи компьютерных технологий для чтения на компьютере» [11, с. 42]. Автор приведенного определения, впрочем, добавляет, что такие тексты возможно не только исследовать, но в них также легко заблудиться не в переносном, а прямом смысле слова ввиду особой топологической структуры машинной репрезентации [там же, с. 45]. При этом, некоторые исследователи указывают, что основой дигитальной литературы является компьютерная эстетика: «Цифровая литература использует технические возможности компьютера и дигитальные / мультимедийные технологии как основу формообразующего, эстетического начала. Адекватное воспроизведение такого текста на бумаге невозможно и изначально не предусмотрено [8, с. 438].

В лингвистике известен также и такой подход к дигитальной литературе, при котором под последней понимаются все сообщения, передаваемые посредством компьютерных технологий [14, с. 25]. Очевидно, что при данной трактовке понятие «электронная литература» интерпретируется исследовательницей очень широко, включая в себя и описание технических операций с интерактивным вовлечением в них пользователя, и обучающие курсы при помощи компьютера [например, 29] и т.п.

Дж. Тэбби придерживается мнения, что «любая письменная деятельность, все, что включает буквенные обозначения и может быть напечатано на любом

языке, может считаться литературой [32]. Принятие такого определения с неизбежностью приводит к признанию литературой любого, даже бессмысленного набора слов. Р. Симановски по этому поводу пишет, что злоупотребление компьютерными возможностями в литературе приведет к «технологическому кичу» [31].

В своей работе мы сосредоточиваем внимание только на художественной компьютерной литературе, которую понимаем, в отличие от, например, Дж. Тэбби, как, прежде всего, *смыслоорганизованное* целое.

В своем исследовании мы разделяем позицию польского литературоведа А. Калуцкой, которая главным и определяющим критерием художественной литературы считает ее *сюжетность* [27]. Кроме того, в понятие художественной литературы считаем необходимым добавить и эстетический критерий, который по отношению к сюжету является вторичной, но необходимой составляющей.

Обобщая сказанное здесь, можно заключить, что художественная дигитальная литература – не просто комбинация вербальных и невербальных знаков, представленных силами компьютера для чтения на мониторе, а созданное при помощи компьютерных технологий квази-вербальное сообщение, обладающее смыслом и эстетическим началом.

В отличие от печатной литературы, где сюжет развивается линейно и читатель переходит со страницы на страницу в порядке их следования друг за другом, в цифровых произведениях читающий сам становится творцом сюжета, так как ему предоставлено право выбора действия и структурирования событий. Указанная особенность выводит произведение цифровой литературы за грань обычного восприятия текстового сообщения, и для исследователя возникают следующие вопросы. Можно ли здесь (как в произведениях постмодерна) говорить о «смерти автора» или «соавторстве» читателя? Следует ли рассматривать интерактивность последнего как реальную свободу выбора или речь идет об умелой интеллектуальной игре автора с его потенциальным читателем, а предоставленные опции – лишь иллюзия свободы?

В качестве основных характеристик компьютерной литературы обычно отмечается использование гипертекста, интерактивность читателя и присутствие в нарративе элементов анимации или мультимедийности. Разворачивание сюжетного действия в дигитальной литературе всегда предполагает предоставление читателю определенных возможностей управления этим процессом. Обращаясь к философии, читаем: «бытие в возможности — это область существования вещей, которые опосредованы мыслью, другими словами, это бытие мысли» [6, с. 26]. Такая точка зрения сближает цифровую литературу с компьютерной игрой, где геймеру также предоставлена возможность выбора и отличное от его реального бытия, виртуальное существование.

Философские и культурологические концепции игры, в качестве последней, рассматривают «каждый процесс перехода *возможности* в действительность с различной адекватностью (от латинского слова *alea* — игральная кость)» [5, с. 40]. Выражаясь словами И. Хейзинга, «игра переносит человека в «магическое

измерение» [там же]. Это – временная сфера, которая находится среди обыденной жизни. В этом ее двойственность: она выступает как деятельность в реальном мире и одновременно – в мире воображаемом, иллюзорном». Автор дает следующую дефиницию процессу игры: «Игра есть добровольное действие либо занятие, совершаемое внутри установленных границ места и времени по добровольно принятым, но абсолютно обязательным правилам с целью, заключенной в нем самом, сопровождаемое чувством напряжения и радости, а также сознанием «киного бытия», нежели «обыденная» жизнь» [там же, с. 41]. Похожее определение игре дает и К.Б. Сигов: «Игра – форма свободного самовыявления человека, которая предполагает реальную открытость миру возможного и развертывается либо в виде состязания, либо в виде представления (исполнения, репрезентации) каких-либо ситуаций, смыслов, состояний» [3, с. 110].

Сегодня даже существует особая наука людология (от греч. *ludo* – игра), изучающая игру как особый способ познания действительности. Автор термина Г. Фраска (1999 г.) определил людологию как дисциплину, изучающую игры и игровую активность [22]. К людологам относятся и теоретики видеоигр [10; 12; 22; 23; 26].

Базовой концепцией людологии выступает следующая трехступенчатая схема: *мысль (возможность) – реализация (переход от возможности в действительности) – результат (действительность)*.

Процесс перехода и его конечный результат (бытие в действительности) Аристотель назвал энтелехией [1, с. 429]. Оценивание и прогнозирование возможностей – это «область бытия мысли, то есть существование человека характеризуется следующим образом: *cogito ergo sum*» [6, с. 24]

Иными словами, игра дает геймеру возможность новой экзистенции во времени и пространстве, и привлекательность компьютерной игры вытекает из мультимодусной экзистенции геймеров. Нельзя не согласиться с Р. П. Черновым, который в своей работе «Ludi & люди: краткий курс людологии» указывает, что людология близка философии, так как предметом познания ее является универсум в предельности основ бытия [7].

Сходство людонаратива компьютерной игры и цифровой литературы усматриваем не только в обязательной интерактивности читателя, но и в общих истоках, восходящих к философии Д. Льюиса о возможностях и реальности. Последние рассматриваются как разные модусы существования действительности, и любой возможный мир реализуем [28]. По словам М. Эскелинена, «людология дает ключ к пониманию перспектив и парадигмы исследования нового типа (*цифровой*) литературы» [20, с. 184]. Известная американская исследовательница цифровой литературы К. Хайлис также отмечает, что грань между компьютерной игрой и дигитальной литературой является весьма зыбкой, и речь может идти только о количественном преобладании вербального сообщения [25].

Автор работ по литературной семантике Э. Белл пишет, что «сущность произведения не просматривается читателями-игроками, а развивается в соответствии с их объединенными усилиями с авторами-

публикаторами. ... Тем не менее, нельзя не отметить, что во многих игровых скриптах скрыты настоящие сокровища литературы» [15, с. 84].

Некоторые авторы, как, например, Э. Аарсет [11; 12], не делают различий между цифровой литературой и видеоигрой, объединяя и то, и другое в понятие «кибертекст». Такого же мнения придерживается и Дж. Юл, считая, что любая видеоигра – уже рассказ [10; 26].

Таким образом, цифровая литература манифестирует особую семиотическую последовательность селективных отправных точек, определяющих «тропу», по которой развивается сюжет. Э. Аарсет называет такую литературу эргодической (от греческого *hodos* – работа и тропа) [11, с. 103].

Использование составителями в кибертекстах технических возможностей компьютерных и мультимедийных технологий для достижения желаемой образности рассматривается некоторыми исследователями как новый уровень стилистических средств достижения образности [16].

В своем исследовании мы опираемся на традиционное понимание термина «стилистический прием» как выразительное средство языка [13; 24]. В цифровой литературе речь может идти о мультимодальности, о синтезе вербального и надвербального, но при этом надвербальное *a priori* не может относиться к стилистическим средствам выражения. Вербальная же сторона, представленная в цифровом тексте, в определенной мере отображает индивидуальную манеру автора-составителя текста.

Должно быть, наиболее древним примером такой литературы свободного выбора читателя является китайская книга предсказаний, написанная группой авторов и известная нам как Книга Перемен (Западная династия Чу (1122-770)). В ней текст является порождением бессознательного выбора гадателя.

Главное отличие цифровой литературы от печатной обычно усматривают в способах репрезентации информации. Говоря о когнитивном аспекте этого процесса, напомним, что в большинстве печатных произведений, как и в реальной жизни, события представлены линейно. В цифровом нарративе всегда прослеживается скачкообразная селективность, или, как указывает в своих работах аргентинский писатель Хорхе Луи Борге, сюжет имеет структуру дорожной развилки. Развитие действия происходит в хаосе различных направлений, которые никогда не ведут прямо к развязке [18]. Эко утверждает, что существуют три вида лабиринтов: линейный, запутанный и сетевой или ризомный [9, с. 80]. Отсюда, очевидно, что, если печатная литература – линейный лабиринт, игра – запутанный, то нарратив в цифровой литературе – почти всегда ризомный.

С нашей точки зрения, несмотря на определенное сходство, видеоигра и цифровое художественное произведение не тождественны. Во-первых, в ролевых играх (так называемых *RPG* – *role-playing games*) геймеров может быть несколько, а в цифровом произведении читатель только один. Во-вторых, если видеоигра – это *эргодическая* активность с сублимацией физической сноровки, магических способностей

и др., то цифровое чтение – это, прежде всего, способ *экзистенции*, причем, экзистенции, главным образом, *интеллектуальной*.

Достаточно ярким примером мультимодальной интерактивной экзистенции читателя в разных модулях пространства и времени является литературная серия *Choose Your Own Adventure (CYOA)*, наиболее «долгоиграющая» серия книг-игр в истории книгопечатания. Произведения этой серии – это книги для детей и подростков, представленные, как в виде печатных изданий, так и в виде электронных книг.

Впервые книги с возможностью читателя самому структурировать сюжет были выпущены издательством *Bantam Books* между 1979-1998, а сейчас их публикация возобновилась издательством *Chooseco* (2006-...). Заметим, что книги-приключения родились из рассказов ставшего в последствие одним из первых создателей серии Эдварда Паккарда (*Edward Packard*) (1968), который рассказывал своим детям сказки на ночь. В этих книгах читатель одновременно является главным героем, поставленным перед интеллектуальным выбором. Отметим, что если в первых книгах возможных окончаний историй было до 40, то теперь их оптативность снизилась до восьми-деяти.

В настоящее время жанровое и художественное разнообразие книг этой серии очень велико, и они не утрачивают своей популярности. Более того, параллельное существование печатной и цифровой версий книг указанного профиля позволяет проследить общие черты и различия между ними.

Остановимся подробнее на лингвальных особенностях данного типа литературы.

Прежде всего, отметим употребление в обеих – печатной и цифровой – версиях прямого обращения к читателю «ты» (*you*), что сразу вовлекает его в сюжет произведения и обеспечивает эффект «присутствия». В плане синтаксической организации высказываний, в печатном тексте доминируют предложения *сложноподчиненные*, часто темпорального или казуального типа (46,6%) на втором месте – *простые* предложения (29,8%), на третьем – *сложносочиненные* предложения (18,5%). Удельный вес в нарративе предложений *осложненного* типа и *структурно-непредикатных* построений составляет 5,1%. Например:

1. *You decide you'd like to spend some time researching the home of Henry Marsden* [37, с. 21]. – Представленное предложение является сложным, сложноподчиненным изъяснительного типа, обладая двумя подлежащно-сказуемыми ядрами (*you decide; you'd like*).

2. *The girl named Rose passes by Elton's house on a bike* [38, с. 3]. – Данное предложение обладает только одной структурой предикации (*girl passes*) и является простым.

3. *He has a pale, lined face with a thin, grim mouth* [41, с. 5]. – Обладая двумя группами однородных определений (*a pale, lined face; a thin, grim mouth*), предложение классифицируется как *осложненное*.

Что касается цифровой версии, то при достаточном совпадении общей картины синтаксической репрезентации текста, количество простых предложений возрастает до 36,4% и их удельный вес практически приравнивается к весу сложноподчиненных предло-

жений (37,2%). Возрастает также количество неперидикатных высказываний, которые сопровождаются или заменяются звукоподражанием (10,1%).

Например:

1. *You come to a room with a single state of the art cupcake on a cyber pedestal [40].*

2. *You see him [33].*

3. *Splash! – звук падающего тела [42].*

Во всех рассмотренных печатных и дигитальных книгах количественно превалирует употребление простого настоящего времени (*Simple Present*), установленные закономерности, на наш взгляд, способствует, с одной стороны, динамике развития сюжета, а с другой, – обеспечивают «пошаговость» читательского восприятия.

Например:

1. *You stand on the rock and see your boat is broken to pieces [39, с. 37].*

2. *You flee down a narrow ravine [35].*

3. *You listen in and hear strange voices [36].*

Приведенные примеры высказываний полностью совпадают в печатной и цифровой версии нарратива указанных авторов, что убеждает в наличии не только общей сюжетной канвы, но и общности в способе репрезентации информации. Выбор сюжетной линии поведения читателя вводится в виде определенного набора альтернатив (обычно их две). При этом, в печатной книге они обычно вводятся условными предложениями с последующим императивом:

Например:

If you turn northeast, turn to page 20.

If you head south, turn to page 16 [34, с. 56].

В диалогах читателя с другими персонажами и в печатной версии книги, и в ее цифровом корреляте превалируют простые предложения. Отметим, что в большинстве случаев читатель – коммуникативный

лидер, за которым остается право решения, т.е. создается иллюзия свободы организации сюжета и своей судьбы в виртуальном пространстве.

Свой выбор читатель может делать осознанно, а может предоставлять его воле случая, когда автор не предлагает читателю приемлемых альтернатив или читатель совершает выбор механическим нажатием клавиш компьютера. Если в игре человек примеряет на себя различные маски, оставаясь, тем не менее, в реальной жизни собою, то читая цифровую книгу, он живет в отличном от реального времени и пространстве. Иными словами, собственной когниции человек существует как некая идея, или как «третий человек» Платона [4, с. 491]. При этом объективация человека в реальной жизни происходит как набор «масок» или ролей, которые он играет в течение жизни. В реальной жизни процесс этот происходит линейно: одна и та же личность одновременно не может репрезентироваться разными ипостасями.

Печатные и цифровые книги рассматриваемой серии – почти всегда ставка на выживание главного героя-читателя в выдуманной автором реальности. Следовательно, автор и читатель – не собратья по конструированию виртуального мира произведения, а скорее – противники с неравными возможностями.

Обобщая свои наблюдения, сделаем вывод, что когнитивная суть дигитальной литературы жанра *Choose Your Own Adventure* не только и не столько в поликодовости произведений, сколько в предоставлении читателю возможности новой виртуальной экзистенции и ощущения свободы действий. Такая свобода, впрочем, обычно, как и в реальной жизни, является мнимой, но читатель осознанно принимает вызов нарратора-кукловода, надеясь оказаться интеллектуально сильнее автора или просто уповая на удачу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аристотель Сочинения в 4-х томах / Аристотель. – М.-Л. : АА СССР Ин-т философии, 1978. – Т. 2. – 687 с.
2. Пожарицкая Е.А. Цифровая литература как интерактивная игра с читателем / Е.А. Пожарицкая // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. — Серія: Філологічні науки. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2016. — № 6 (331). — С. 63–70.
3. Сигов Б.К. Игра / Б.К. Сигов // Современная западная философия: Словарь. – М., Политиздат, 1991. – 414 с.
4. Скирбекк Г. История философии / Скирбекк Г., Гилье Н. – М.: Владос, 2000. – 800с.
5. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статьи по истории культуры. / Пер., сост. и вступ. ст. Д.В. Сильвестрова; Коммент. Д. Э. Харитоновича. – М.: Прогресс – Традиция, 1997. – 416 с.
6. Чернов Р.П. Пропедевтика лudoлогической теории преступности / Р.П. Чернов // Рубикон: Сб. научных работ ученых. – [отв. ред. А.Л. Бойко]. – Ростов Н/д: РГУ, 1999. – Вып. 4. – С. 24-28.
7. Чернов Р. П. Ludi & Люди : краткий курс лudoлогии / Р. П. Чернов. – Москва : ЛигалЭксперт, 2007. – 36 с.
8. Шмидт Э. Буквальная (не)движимость. Дигитальная поэзия в РуЛиНете / Э. Шмидт // Russian Literature. – LVII. – 2005. – S. 423-440.
9. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» / У. Эко; Е. Костюкович. – СПб. : Symposium, 2002. – 92 с.
10. Юл Й. Рассказывают ли игры истории? Краткая заметка об играх и нарративах / Йеспер Юл // Логос, 2015. – № 1(103). – С. 61–78.
11. Aarseth Espen J. Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature / Espen J. Aarseth. – Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1997. – 216 p.
12. Aarseth E. Computer Game Studies, Year One / E.Aarseth // Game Studies. – July, 2001. – Vol. 1. – Iss. 1. – [Electronic resource]. – Access Mode: <http://www.gamestudies.org/0101/editorial.html>.
13. Arnold I. V. Stylistics. Modern English / I.V. Arnold. - Moscow: Flinta, 2002. - 384 p.
14. Bell A. Reading Digital Technologies / Alice Bell. – Toronto, 2004. – 225 p.
15. Bell A. The Possible Worlds of Hypertext Fiction / Alice Bell. – Ldn: Palgrave Macmillan, 2010. – 205 p.
16. Bell A. A [S]creed for Digital Fiction / Alice Bell, Astrid Ensslin, Dave Ciccoricco, Hans Rustad, Jess Laccetti, Jessica Pressman // Electronic book review, 03.07. 2010. – [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://www.electronicbookreview.com/thread/electropoetics/DFINative>
17. Bell A. Media-Specific Metalepsis in 10:01 / A. Bell // Analyzing Digital Fiction / A. Bell, A. Ensslin, H.K.Rustad / [Ed. by Michael Burke]. – NY: Routledge, 2014. – P. 21-39.
18. Professor Borges A Course on English Literature / L.J. Borges. – [ed. K. Silver, Martín Hadis and Martín Arias]. – NY: New Directions, 2013. – 288 p.

19. Ensslin A. Literary Gaming / A. Ensslin. – Cambridge, MA: MIT Press, 2014. – 216 p.
20. Eskelinen M. Six Problems in Search of a Solution The challenge of cybertext theory and ludology to literary theory / Markku Eskelinen // The Aesthetics of Net Literature. Writing, Reading and Playing In Programmable Media. – [ed. Peter Gendolla, J. Schaeffer]. – Medieunbruecher, Media Upheavals. – Vol. 16. – 2007. – P. 179-211.
21. Eskelinen M. Cybertext Poetics: The Critical Landscape of New Media Literary Theory / Markku Eskelinen. – Ldn: Bloomsbury Academic, 2012. – 472 p.
22. Frasca G. Ludology Meets Narratology: Similitude and Differences Between (Video)Games and Narrative / G. Frasca // Parnasso#3, Helsinki, 1999. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ludology.org/articles/ludology.htm>
23. Frasca G. Simulation vs Narrative: Introduction to Ludology / G. Frasca. – L.; N.Y.: Routledge, 2003. – 247 p.
24. Galperin I.R. English Stylistics / I. R. Galperin. – Moscow: URSS, 2010. – 334 p.
25. Hayles N.K. Electronic Literature: What is it? / N. Katherine Hayles. – // The Electronic Literature Organization. – #1.0, January, 2. – 2007. – [Electronic Resource]. – Access Mode: <https://eliterature.org/pad/elp.html>
26. Juul J. What Computer Games Can and Can't Do / J. Juul. – [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://www.jesperjuul.net/text/wcgcacd.html>
27. Kałuska A. Digital literature: is it literature at all? / Angelika Kałuska. – [Electronic Resource]. – Access Mode: https://www.academia.edu/2208671/Digital_literature_is_it_literature_at_all
28. Lewis D. Logical Theory and Semantic Analysis Essays : Dedicated to STIG KANGER on His Fiftieth Birthday / D. Lewis. – [ed. by S.Stenlund]. – Springer Netherlands, 1974. – 222 p.
29. Piankovska I. Flicked Classroom / Inna Piankovska // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. — Серія: Філологічні науки. – Луцьк : Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2016. – № 5 (330). – С. 132-137.
30. Pope J. A Future for Hypertext Fiction / J. Pope // Convergence 12 (4), 2006. – P. 447-465.
31. Simanowski R. Concrete poetry in analog and digital media / Roberto Simanowski // dichtung-digital. – February, 2003. – [Electronic resource] / – Access mode: <http://www.dichtung-digital.org/2003/parisconnection/concretepoetry.htm>
32. Tabbi J. Toward a Semantic Literary Web : Setting a Direction for the Electronic Literature Organization's Directory // The Electronic Literature Organization. – #29, January. – 2007. – [Electronic Resource]. – Access Mode: <http://eliterature.org/pad/slw.html>

BIBLIOGRAPHY

33. Dalmady Astrid Arcane Intern [Electronic Resource] / Astrid Dalmady. – Yarn, 2015. – Access Mode: <http://astriddalmady.com/ArcaneIntern.html>
34. Gilligan Alison Pirate Treasure of the Onyx Dragon / Alison Gilligan. – Chooseco, 2011. – 144 p.
35. Gladstone Max Deathless: The City's Thirst [Computer-based Resource] / Max Gladstone. – Choice of Games LLC: Android, iOS, 2015
36. Leigh Alexander Save Merlin the Pig: A rescue quest of dubious proportions [Electronic Resource] / Alexander Leigh. – Inkle, Yarn: iOS. – Access Mode: <https://writer.inklestudios.com/stories/2rbj>
37. Montgomery R.A. House of Danger / R.A. Montgomery. – Chooseco, 2006. – 144 p.
38. McMurtry K. Zombie Penpal / Ken McMurtry. – Chooseco, 2011. – 144 p.
39. Packard E. Dinosaur Island / E. Packard. – Bantam Books, 1993. – 128 p.
40. Porpentine High End Customizable Sauna Experience [Electronic Resource] / Porpentine. – Inle, Yarn: iOS, 2015. – Access Mode: <http://www.aliendovecote.com/uploads/twine/sauna.html#8>
41. Wallace Jim Terror on the Titanic / Jim Wallace. – Chooseco, 2007. – 144 p.
42. Wienersmith Zach Trial of the Clone [Computer-based Resource] / Zach Wienersmith. – Tin Man Games: Android, iOS, 2015

REFERENCES

1. Aristotle Collected writings / Aristotle. – M.-L. : AA USSR: Institute of Philosophy, 1978. – Vol 2. – 687 p.
2. Pozharytska Olena. Digital literature as an interactive game with the reader. // Collection of Scholarly Papers of the Lesia Ukrainka National University of the East of Europe. — Series: Philology. – Lutsk : Lesia Ukrainka National University of the East of Europe, 2016. — № 6 (331). — P. 63–70.
3. Sigov B.K. Game / B.K. Sigov // Modern Western Philosophy: Dictionary. – M., Polit-press, 1991. – 414 p.
4. Skirbekk G. History of Philosophy / G. Skirbekk, N. Gilje. – M.: Vlasos, 2000. – 800 p.
5. Huizenga J. Homo Ludens; Articles on the History of Culture. / Translated by D.V. Silvestrova; Comment. by D.E. Kharitonovich. – M.: Progress – Tradition, 1997. – 416 p.
6. Chernov R.P. Propedaeutics of the Criminals' Ludology Theory / R. P. Chernov // Rubicon: Collection of works. – [ed. A.L. Boyko]. – Rostov na Donu: RNU, 1999. – Iss. 4. – P. 24-28.
7. Chernov R.P. Ludi & Люди : Ludology in Short / R.P. Chernov. – M : LegalExpert, 2007. – 36 p.
8. Schmidt E. Literal Immovability. Digital Poetics in RuLiNet / E. Schmidt // Russian Literature. – LVII. – 2005. – P. 423-440.
9. Eco U. Notes in the margin of the Name of the Rose / U. Eco; E. Kostyukovich. – SPb. : Symposium, 2002. – 92 p.
10. Juul J. Do games tell tales? A short note on games and narratives / Jesper Juul // Logos, 2015. – № 1(103). – P. 61–78.

Computer literature as a new modus of the reader's existence Pozharytska O.

Abstract. The article considers characteristic features of digital literature and focuses on the main linguistic peculiarities of its narrative. The main objective of the investigation is to reveal the cognitive and communicative essence of digital literature and to determine its lingual status. Taking into account both printed and digital gamebooks, the author argues that they are a new way of cognitive perceiving the surrounding world and are closely related to computer games, boasting the same type of ludonarrative. A conclusion is made that, in contrast to videogames, digital literature with an optional choice for the reader is not so much an ergodic activity, but actually a new modus of the reader's existence with only an illusion of a free choice.

Keywords: digital literature, narrative, ludonarrative, ergodic activity, modus of existence, linguistic peculiarities of the narrative.

Комунікативна поведінка учасників судового дискурсу: стратегії і тактики спілкування

А. В. Просяна

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Статтю виконано в межах лінгвопрагматичного аналізу судового дискурсу, що передбачало виявлення комунікативних ролей, комунікативних стратегій і тактик учасників судового процесу. Окреслено основні проблеми юридичної лінгвістики та визначено судовий дискурс як об'єкт її дослідження та різновид інституційного дискурсу. Грунтуючись на понятті комунікативної ролі, визначено мовленнєві позиції судді, адвоката, прокурора, підсудного та свідка як основні для судового дискурсу. У межах кожної з ролей простежено реалізацію комунікативних стратегій і тактик, що характеризують поведінку учасників судового процесу. Визначено загальні стратегії судового дискурсу та характерні для відповідних комунікативних ролей. Матеріалом для аналізу слугували українські телевізійні ток-шоу, що відтворюють типові судові засідання реального юридичного дискурсу.

Ключові слова: комунікативна роль, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, судовий дискурс, мовленнєва взаємодія.

Вступ. Активний розвиток прикладного мовознавства зумовлений потребою у використанні результатів лінгвістичних досліджень у суміжних галузях науки та міждисциплінарністю сучасного наукового пізнання. Одним з пріоритетних прикладних напрямів вважаємо юридичну лінгвістику, що почала активно розвиватися в Україні на початку ХХ ст. До актуальних проблем цієї науки належать вивчення мови законодавства, аналіз юридичної терміносистеми, розроблення методики проведення лінгвістичних експертиз та з'ясування специфіки юридичного дискурсу. Саме останній аспект потребує особливої уваги з огляду на потребу створення типології юридичного дискурсу та дослідження комунікативної поведінки його учасників. У межах юридичного дискурсу ми виокремлюємо судовий дискурс, що передбачає використання особливих комунікативних стратегій (далі – КС) і комунікативних тактик (далі – КТ), а також реалізацію відповідних комунікативних ролей (далі – КР) учасників взаємодії. У судовому засіданні кожний з учасників є носієм певної соціальної ролі, що передбачає й специфічну мовленнєву поведінку та прогнозує залучення стратегій, тактик і мовних засобів під час спілкування. Кожна із КР пов'язана із використанням комплексу стратегій тактик, характерних саме для судового дискурсу і відповідної комунікативної позиції. Аналіз цих стратегічних прийомів судового дискурсу і становить актуальність нашого дослідження.

Стислий огляд публікацій з теми. Загальні проблеми юридичної лінгвістики висвітлено в наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних дослідників Н. Артикуци, І. Воропаєва, М. Голєва, Т. Губасвої, С. Дорди, Ю. Прадіда та ін., однак це здебільшого питання сутності мови законодавчих текстів і юридичної термінології. Традиційно судовий дискурс слугував об'єктом вивчення фахівців із ораторського мистецтва, тому увагу було зосереджено на риторичних особливостях судових промов (див. праці С. Абрамовича, Л. Введенської, І. Гловацького, І. Мельникова, В. Молдована, Л. Павлової, М. Чикарькової та ін.). Вивчення мовних особливостей судового дискурсу та мовленнєвої поведінки його учасників представлено в наукових працях Т. Дубровської, І. Зюбіної, О. Кобзевої, В. Куковської, Н. Овчинни-

кової, Л. Пономарьової, Г. В. Савчук та ін., але КС і КТ було розглянуто на матеріалі українського судового дискурсу лише фрагментарно.

Мета статті – виявити основні КР, представлені учасниками комунікативної взаємодії в судовому дискурсі та схарактеризувати КС і КТ, притаманні цим КР. Мета зумовила розв'язання таких завдань дослідження: визначити поняття судового дискурсу, КС і КТ; виявити основні КР в судовому дискурсі; визначити КС, реалізовані в межах кожної КР. **Матеріалом** дослідження слугували тексти і відеозаписи українських телевізійних шоу «Сімейний суд» і «Злочин і кара» (2012-2016 роки), що відтворюють хід судового засідання та містять типові промови всіх учасників судового дискурсу. **Методи дослідження** ґрунтуються на лінгвопрагматичному підході до аналізу мовних явищ, що передбачало залучення дискурсивного аналізу (дослідження КР, КС та КТ), лінгвостилістичного і контекстуального аналізу, а також інтенс-аналізу.

Результати та їхнє обговорення. Судовий дискурс потраптовують як різновид юридичного дискурсу, що є вербально-знаковим відображенням процесу комунікації в ході судового процесу і розглядається з огляду на характеристики та інтенції учасників спілкування [4, с. 10]. Однак представлено й інший підхід, згідно з яким судовий дискурс визначають як «різновид функціонального стилю мовлення, що реалізується в судовій сфері спілкування» [10, с. 7]. Л. Пономарьова визначає особливий тип юридичного дискурсу – судово-процесуальний [8], проте вважаємо, це деталізацією основного типу судового дискурсу. О. Доценко зазначає, що судовий дискурс «чітко регламентований екстралінгвістичними чинниками: процесуальним законодавством, рівнем юридично-комунікаційної підготовки і функціями учасників, високим ступенем емоційної напруги, визначеною зацікавленістю учасників судових слухань результатом розгляду кримінальних, цивільних, адміністративних справ тощо» [3, с. 270]. Зважаючи на це, учасники судового дискурсу виконують чітко визначені соціальні ролі, для яких характерна відповідна комунікативна поведінка з визначеним комплексом стратегій і

тактик – моделей комунікативної поведінки, підпорядкованих інтенції мовців, тобто судовий «дискурс є яскравим прикладом статусно орієнтованого спілкування, в якому ролі чітко розподілені і за кожним учасником закріплені функції, визначені нормами інституту правосуддя [2]. Учасниками судового дискурсу «виступають як професіонали (суддя, прокурор, адвокат), так і непрофесіонали (підсудний, присяжні, свідки)» [7, с. 5]. Розглянемо основні КР в судовому дискурсі, детерміновані статусними позиціями мовців.

1. **КР «суддя»** передбачає активну комунікативну позицію мовця: «суддя виконує функцію організатора комунікативного процесу в ході судового процесу» [2]. Суддя визначає порядок судового розгляду, скерованого на повне й об'єктивне дослідження доказів, виявлення обставин, що викривають або виправдовують провину відповідача або обвинувачуваного. О. Кобзєва визначає глобальну КС судді як стратегію управління, а до локальних КС уналежнює КС розпорядження, контролю, опертя на правові норми та посередництва, а також додаткову локальну КС вияву особистого ставлення [6, с. 264]. На нашу думку, для мовленнєвої поведінки судді характерні наступні КС.

1). **КС самопрезентації та презентації**, що значною мірою зумовлена домінуванням етикетної функції спілкування в судовому засіданні: суддя відкриває засідання, керує ним, задає тему і напрямок комунікативної взаємодії: *Вітаю всіх, прошу всіх сідати! Я оголошую склад суду, який буде слухати дану цивільну справу [12]; Я оголошую судове засідання відкритим [14]; Розпочинаємо судове засідання [13].* Організуючи судовий процес, суддя повинен представити всіх учасників судового засідання, оголосити предмет обговорення та виконувати всі ритуальні дії, пов'язані із судовим дискурсом.

2). **КС встановлення об'єктивної істини**, тобто відповідності висновків суду про всі суттєві та юридично значущі обставини події злочину, що мали місце. Істина встановлюється шляхом доведення та за допомогою доказів і аргументів, тому сюди належать діалогічні КТ логічного висновку – опоненти, спираючись на правила формальної логіки, роблять певні висновки, та КТ доведення неспроможності вимог/доказів – використовуючи наявні в суді документи, докази, повністю спростовуються або змінюються вимоги сторін, напр., суддя ставить запитання: *Що Вас змусило із таким важким позовом звернутися до суду? [13]; Ви знали про зустріч, яка відбулася між загиблим та Пінчуком? [15].* О. Іссерс виокремлює діалогічні стратегії як додаткові та вважає, що вони «використовуються для моніторингу теми, ініціативи, ступеня розуміння у процесі спілкування» [5, с. 106], тобто суддя є «модератором» судового дискурсу, оскільки керує діалогом.

3). **КС контрольного підтвердження** використовується учасниками суду або для підтвердження інформації, або для обмірковування наступного питання. Основною КТ в межах цієї стратегії є повтор, напр.: *Я хочу Вас перепитати, згідно цих паперів, я бачу, що умови перебування дитини були поганими. Які вони були на Вашу думку? [13].* Ця КС також належить до діалогових, проте вона скерована не на підтримання діалогу, а на пошук ґрунтовної

аргументації в судовому дискурсі.

4). **КС співробітництва** належить до кооперативних стратегій і передбачає бажання учасників процесу вирішити питання швидко, якщо можливо, зі збереженням стосунків. При цьому ініціатором тут виступає саме суддя, напр.: *Шановний позивач із слів Вашої дружини видно, що Вона Вас кохає, можливо, Ви задумаетесь, щоб зберегти стосунки? [12]; Шановний відповідач, можливо, Ви переоціните свій спосіб життя і одумаетесь? [12].* З цією метою використовують тактики: 1) пропозиції – під час судового процесу суддя має право запропонувати сторонам вирішення конфлікту без участі суду; 2) тактику згоди – суддя консолідує учасників судового засідання у прийнятті одностайних рішень.

5). **КС апеляції до влади** – згідно із Цивільно-процесуальним кодексом України [11], ведення справи повинно відбуватися в певному порядку. Якщо цей порядок порушується, суддя має право перервати будь-якого з учасників суду і повернутися до визначеного за Законом регламенту, напр.: *Так, прохання свідка цілком справедливе, якщо Ви будете заважати допиту, я Вас просто попрошу залишити судову залу, дайте можливість закінчити допит! [15].* Л. Пономарьова виокремлює тактики в межах цієї стратегії: КТ дотримання процесуальних норм, КТ наполегливої рекомендації та КТ полягання виконання дії [9, с. 309–312].

П. **КР «адвокат»**. Мовлення адвоката насамперед адресоване професійним учасникам процесу і тільки потім орієнтоване на інших присутніх. Тип спілкування під час процесу – діловий, професійний, тому характеризується «інформаційною завантаженістю» мовлення адвокати. Основна стратегія адвоката полягає в тому, щоб повідомити суду за мінімально необхідний час можливо більшу кількість важливої інформації про матеріали судового слідства та зосередити увагу суддів на власній версії справи, на способі її розуміння, найбільш слушному для підсудного, зробити відповідний підхід домінуючим у формуванні внутрішнього переконання суду [1, с. 141].

КС раціональної аргументації передбачає звернення до фактів, текстів законів, думок експертів тощо, тобто до тих чинників, що переконують у невинності підзахисного на рівні раціонального сприйняття інформації, напр.: *Ваша честь, я хочу Вам надати для ознайомлення ось який документ – шлюбний договір, у цьому шлюбному договорі зазначено, що моя клієнтка на час моменту укладання шлюбного договору із позивачем, повністю відмовилася від усіх матеріальних благ, тобто після розлучення вона не отримує нічого [12].* Для реалізації цієї КС використовують наведення документів, цитування законів, подання експертних висновків (або їх спростування), тобто адвокат дається до КТ прямих доказів, верифікації та підтвердження, напр.: *Я хочу надати критичні сумніви цій довідці, коли годують грудьми дитину, то медична експертиза не може визначити скільки білка не вистачає дитині! [13]; ...ось роздруковка від інтернет-провайдерів, листування підсудної щодо у її спілкувань в день скоєння злочину. Із цього видно, що в цей день на сайт, де можна придбати соляну кислоту, моя*

підзахисна не навідувала [14]. Адвокат повинен спиратися на фактичну інформацію та підтверджувати свої висновки переконливими аргументами. **КС емоційної аргументації** скерована на емоційний вплив на суддю і присутніх, тому передбачає звернення до таких доказів, що мають характер прикладів, ілюстрацій, порівнянь, тобто тих аргументів, що впливають на емоції присутніх, напр.: *...клієнтка намагається зберегти цей шлюб, він для неї є важливим, вона кохає свого чоловіка, а всі ті звинувачення, щодо зради своєму чоловікові, вона, вважає необдуманими...* [12]; *...сьогодні я представляю досить складну родину для соціального сприйняття. Ця сім'я відрізняється тим, що повноправним членом цієї родини являється Бог* [13]. Зважаючи на це, адвокат апелює до моралі, чесності, справедливості тощо, тобто тих понять, що не вимірюються раціональними способами. Загалом мовленнєва поведінка адвоката підпорядкована меті переконання в невинності підзахисного, що спирається на принципи логічного доведення, метою якого є отримання істини, так і загальної аргументації, скерованої виключно на переконання у власній думці.

III. **КР «прокурор»**. Прокурор також є одним із суб'єктів судового дискурсу, він формулює вини підсудного та надає докази на підтвердження своїх висновків. Основні КС державних обвинувачів реалізують стратегії, скеровані на одержання достовірних показань від учасників процесу, а також на доведення провини обвинуваченого/підсудного. **КС допиту** має діалогічний характер, проте характеризується агресивністю та нетолерантністю, тобто прокурор намагається побудувати діалог у такий спосіб, щоб знайти докази вини підсудного. Зважаючи на це, цій КР притаманний певний тиск на співрозмовника, напр.: *На майці, яка була на Вас, ми знайшли кров, яка належить загиблому, що Ви на цей факт нам скажете?* [15], а також критичне ставлення до заяв інших учасників судового процесу, напр.: *Тобто вона все вигадала? Із чого такі однозначні висновки?* [12]. Прокурор у межах цієї КС звертається виключно до звинуваченого і свідків, щоб переконати суддю і всіх присутніх у своїй позиції. **КС звинувачення** здебільшого адресована судді та скерована на те, щоб переконати його у провині підсудного. У межах цієї КС використовують КТ аргументативного характеру, переважно пов'язані із раціональною аргументацією, напр.: *Ваша честь, я хочу надати Вам висновок служби в справах дітей, щодо місця проживання дитини. Відзначено загальне: бруд, антисанітарія, дитина не отримувала належного харчування* [13]. Основною метою прокурора є саме звинувачення, тому він використовує не лише кооперативні, а й конфліктні КС, що передбачає залучення емоційно-експресивної та оцінної лексики, питальних і спонукальних синтаксичних конструкцій із нанизуванням речень подібної структури, заперечення тверджень інших учасників судового дискурсу тощо.

IV. **КР підсудний/обвинувачений** переважно займає позицію мотивації власних вчинків та виправдовування, за певних умов це і визнання власної провини. У межах діалогічної взаємодії ця КР від-

повідає позиції адресата, який відповідає на поставлені питання, проте не є ініціатором спілкування. Окремі репліки монологічного характеру підпорядковані **КС самопрезентації**, що зумовлена потребою представлення в суді, напр.: *Петрова Марія Андріївна, 1985 року народження, народилася в місті Чернігів, виховувалась в дитячому будинку...* [14]. При цьому мовець лише відповідає на питання і вимоги носіїв інших КР – учасників судового дискурсу. **КС визнання/невизнання** провини зумовлена активною позицією підсудного, що виступає тут не лише як учасник діалогу, а й як активний мовець, напр.: *Да, я визнаю себе винною. Я із потерпілою особисто не знайома, я бачила її на фото* [14]; *Ні, я вини не визнаю свою, да, я дійсно був 25 травня в нього дома, але це ж не означає, що я його вбив, ми поговорили та спокійно розійшлися* [15]. Більшість реплік-реакцій звинуваченого мають фактичний або аргументативний характер, напр.: *Да, ми живемо бідно, у нас грошей не багато, але я, вважаю, що дитина жила нормально, ну як в бідній сім'ї: чим могли, тим його й забезпечували* [13]; *Я завжди тебе щиро кохала, мені не потрібно твоїх грошей, ти сам це прекрасно знаєш* [12]; *Я не хотіла, але вони сказали, що дитина має служити Богу* [13]. Цим стратегіям характерні такі тактики: емоційного впливу, симпатії та компліментів, емоційної оцінки тощо. Звинувачений намагається не лише пояснити свою позицію та дії в судді, а й вплинути на учасників судового процесу з метою переконання у власній правоті або невинності.

V. **КР «свідок»** також передбачає позицію адресата в діалогічній взаємодії, проте тут КС орієнтовані на подання фактичної інформації і необхідних доказів, тому ми їх визначаємо як **мотиваційні** та **аргументативні**, напр.: *Едуард одразу планував розлучитися із Антоніною. Він обручку ніколи не носив, до дружини ставився як до рабині, домогосподарки* [12]. Свідки насамперед використовують **КС самопрезентації**, напр.: *Добрий день! Я, Вознюк Ірина Яківна, 1968 року народження, проживаю в місті Донецьк, маю власне ательє, колишня дружина позивача* [12], оскільки повинні відповідно до регламенту назвати себе. Крім того, свідки переважно є незацікавленими особами в судовому процесі, їх залучають для підтвердження аргументів одного з активних суб'єктів судового дискурсу – судді або адвоката, напр.: *25 березня, приблизно о 18.00, у відділення постушила дитина, приблизно двох років, хлопчик, в дуже поганому стані, імені у дитини не було, на сьогодні доглядає в лікарні його бабуся із дідусем, всі фінансові питання теж на них* [13], хоч можливі випадки й таких комунікативних позицій, що підтверджують позицію інших учасників судового дискурсу з відповідними оцінками твердженнями. Загалом КР свідка є реалізацією позиції прямого адресата та реалізацією аргументативної стратегії.

Висновки. Судовий дискурс як різновид юридичного дискурсу представлений основними комунікативними ролями адресантного типу (суддя, адвокат, прокурор) та адресатного типу (підсудний/обвинувачений та свідок). Діалогічна взаємодія, характерна для судового дискурсу, визначає й загальні КС, якими послуговуються всі учасники – КС самопре-

зентації, аргументативності та переконання. Для окремих Кр характерно використання КС звинувачення,

захисту та виправдовування, що залежить від конкретної КР.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володина С. И. Психологические и этические особенности защитительной речи / С. И. Володина // Основы государства и права. – 2002. – № 3. – С. 65–72.
2. Дорда С. Національно-культурна специфіка судового дискурсу Англії та Уельсу / С. В. Дорда // Правовий вісник Української академії банківської справи : [науково-практичний журнал]. – 2012. – № 1 (6). – Електронний ресурс. – Режим доступу до статті: http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6_2012/06_01_03.pdf
3. Доценко О. Л. Жанрова специфіка українського судового дискурсу / Л. О. Доценко // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. праць]. – 2008. – Вип. 24. – Ч. 1. – С. 269–280.
4. Дубровская Т. В. Судебный дискурс : речевое поведение судьи : автореф. дис. д. филол. наук : спец. 10.02.01 – русский язык / Т. В. Дубровская. – Саратов, 2010. – 39 с.
5. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : монография / О. С. Иссерс. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 288 с.
6. Кобзева О. О. Метакомунікативна стратегія у мовленні судді в американському судовому дискурсі / О. О. Кобзева // Вісник Житомирського державного університету. – 2014. – Вип. 5 (77). Філологічні науки. – С. 264–268. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/77/46.pdf>
7. Куковська В. І. Комунікативно-синтаксичні засоби забезпечення успішності сучасної американської захисної промови : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : спец. 10.02.04 – германські мови / В. І. Куковська. – Чернівці, 2016. – 20 с.
8. Пономарьова Л. В. Судово-процесуальний дискурс як різновид інституційного дискурсу / Л. В. Пономарьова // Функциональная лингвистика : [зб. наук. праць]. – 2010. – № 2. – С. 166–168. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/flin/2010_2/Ponomareva.pdf
9. Пономарьова Л. Стратегії і тактики мовлення судді в судово-процесуальному дискурсі / Л. Пономарьова // Теоретична і дидактична філологія. – 2010. – № 8. – С. 309–312.
10. Савчук Г. В. Інтонаційна організація судового дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. : спец. 10.02.15 – загальне мовознавство / Г. В. Савчук. – Донецьк, 2009. – 22 с.
11. Цивільний процесуальний кодекс України. – Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 40–41, 42.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Український сімейний суд – 58 серія / Телеканал «Інтер». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=hYAEhAS1SF4>.
13. Український сімейний суд – 6 серія / Телеканал «Інтер». – Режим доступу до програми: https://www.youtube.com/watch?v=zA_12hIdJKM.
14. Судові справи «Злочин і кара» : Серія «Помста акторці». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=6erOT2oCbb0>.
15. Кримінальні справи «Клубні розборки» / Телеканал «НТБ». – Режим доступу до програми: <https://www.youtube.com/watch?v=6erOT2oCbb0>

REFERENCE

1. Volodina S. I. Psychological and ethical features of defense speech / S. I. Volodina // Basics of State and Law. – 2002. – № 3. – P. 65–72.
2. Dorda S. National-cultural specificity judicial discourse England and Wales / S. Dorda // Legal Gazette Ukrainian Academy of Banking [scientific journal]. – 2012. – № 1 (6). – [Electronic resource]. - Access to the article: http://lib.uabs.edu.ua/library/P_Visnik/Numbers/1_6_2012/06_01_03.pdf
3. Dotsenko O. L. Genre specific Ukrainian judicial discourse / L. Dotsenko // Language and conceptual world view : [coll. science works]. – 2008. – № 24. – Part 1. – P. 269–280.
4. Dubrovskaya T. Judicial discourse : verbal behavior of the judge : Abstract dissertation / T. Dubrovskaya. – Saratov, 2010. – 39 p.
5. Issers O. S. Communicative strategy and tactics of the Russian language / O. S. Issers. – Moscow : LKI, 2008. – 288 p.
6. Kobzeva A. A Purpose of communication strategy in speech the judge in the American judicial discourse / A. Kobzeva // Vestnik Zhytomyr State University. – 2014 – Vol. 5 (77). Philology. – P. 264–268. – Electronic resource. – Access to the article: <http://visnyk.zu.edu.ua/Articles/77/46.pdf>
7. Kukovska V. I. Communicative syntax means of ensuring the success of American defense speech : Abstract dissertation / V. I. Kukovska. – Chernivtsi, 2016. – 20 p.
8. Ponomareva L. V. Judicial Procedure discourse as a kind of institutional discourse / L. V. Ponomareva // Funktsionalnaya lnhvystyka : [coll. science works]. – 2010. – № 2. – P. 166–168. – [Electronic resource]. – Access to the article: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/flin/2010_2/Ponomareva.pdf
9. Ponomareva L. V. Strategies and tactics broadcasting judges in judicial and procedural discourse / L. Ponomareva // Theoretical and didactic philology. – 2010. – № 8. – P. 309–312.
10. Savchuk G. Intonation organization of judicial discourse (experimentally-phonetic research): Abstract dissertation / G. V. Savchuk. – Donetsk, 2009. – 22 p.
11. Civil Procedure Code of Ukraine. – Supreme Council. – 2004. –№ 40–41, 42.

Communicative behavior of the participants of judicial discourse, communication strategies and tactics

Prosyana A. V.

Abstract. The article made within lingualpragmatic analysis of judicial discourse, which involved identifying the roles of communication, communication strategies and tactics of the trial participants. It outlined the main problems of legal linguistics and defined the judicial discourse as the object of her research and a variety of institutional discourse Based on the concept of communicative roles, defined position speech judge, lawyer, prosecutor, defendant and witness as key to legal discourse. Within each of the roles the implementation of communication strategies and tactics that characterize the behavior of the trial. Was investigated the general strategy of judicial discourse and communication are characteristic to the respective roles. Ukrainian television talk shows, reflecting the typical hearings of real legal discourse as the material for analysis.

Keywords: *communicative role, communicative strategy, communicative tactics, legal discourse, speech interaction.*

Коммуникативное поведение участников судебного дискурса: стратегии и тактики общения

А. В. Просяна

Аннотация. Статья выполнена в рамках лингвопрагматического анализа судебного дискурса, что предусматривало определение коммуникативных ролей, коммуникативных стратегий и тактик участников судебного процесса. Очерчены основные проблемы юридической лингвистики и определен судебный дискурс как объект ее исследования и разновидность институционального дискурса. Основываясь на понятии коммуникативной роли, определены речевые позиции судьи, адвоката, прокурора, подсудимого и свидетеля как основные для судебного дискурса. В рамках каждой из ролей прослежена реализация коммуникативных стратегий и тактик, характеризующих речевое поведение участников судебного процесса. Определены общие стратегии судебного дискурса и характерные для соответствующих коммуникативных ролей. Материалом для анализа послужили украинские телевизионные ток-шоу, отражающие типичные судебные заседания реального юридического дискурса.

Ключевые слова: коммуникативная роль, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, судебный дискурс, речевое взаимодействие.

Artlangs, Worldview and Translation

I. Rebrii

Ivan Kozhedub National Air Force University, Kharkiv, Ukraine

*Corresponding author. E-mail: rebrii@vega.com.ua

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. The article is dealing with the specifics of translating artlangs as the means of creating and expressing a particular worldview which combines the features of an imaginary (possible) world developed by the author with the features of the real world the author and his book belong to. The necessity of translating artlangs is determined by their status of a complex stylistic device whose omission in the target text will automatically decrease its artistic value and interpretability. By translating artlangs, translators pursue the strategy of domestication which contributes to the naturalness of the target text and fluency of its perception.

Keywords: *artlang, domestication, donor, translation, worldview.*

Introduction. In order to expose ethnomental and ethnocultural specifics of translating artlangs, I decided to turn to the notion of a worldview/world picture. Proceeding from the basic provision that artlangs are artificial languages, constructed within literary discourse, I put forward an inevitable question: “View” or “picture” of what world do they reflect?

The concept of a worldview/world picture is of active use among the representatives of different disciplines and sciences, like philosophy, psychology, literary, cultural and cognitive studies, linguistics, etc. Supplemented by a specifying modifier – “scientific”, “conceptual”, “linguistic”, “physical”, “biological”, “individual”, “common”, etc. – the worldview has penetrated terminological paradigms of the abovementioned as well as many other research fields, though its understandings and definitions within them are far from being unanimous. Quite naturally, that in my research I stick to the linguistic interpretation of the worldview which is characterized by the dichotomic opposition: conceptual vs linguistic.

According to the “Dictionary of the Basic Terms of Cognitive and Discursive Linguistics” by A. Martynyuk, conceptual worldview can be characterized as a global, holistic and dynamic system of information about the world processed and possessed by an individual and/or society which he or she is a member of [2, p. 53]. Conceptual worldview contains considerable layers of non-verbalized knowledge that belong to the sphere of the subconscious and thus can not be expressed in linguistic forms. Correspondingly, linguistic worldview is seen as part of the conceptual one that got objectified in the language forms and thus belongs to the sphere of the conscious [Ibid.]. It is the linguistic worldview that can stand as an object of empirical research as it reflects: 1) knowledge about the language as a (sign) system and 2) knowledge inside the language, i.e. knowledge about the world expressed and transmitted with the help of language signs. The second constituent of linguistic worldview is always nationally and culturally substantiated which leads to its definition as “a conglomerate of knowledge about the world amassed by individuals within a certain society at a certain stage of its development and reflected in language signs; also, linguistic segmentation of the world, its objects and phenomena fixated in the meanings of language units” [3, p. 7-9]. In my article, I would like to explore the relevance of the concept of worldview/world picture in regard to translation in general and artlangs’ translation, in particular.

General outline of the problem. According to O. Cherednychenko, “every ethnic culture has something common with and different from other ethnic cultures, and these common/different features are displayed in the network of concepts forming a basis for a particular language and in this language itself. In this respect, we can speak about the similarity between linguistic and conceptual worldviews, but they are never identical, because conceptual worldview is more flexible and it can change faster under the influence of numerous social and historical factors” [1, p. 53]. On the other hand, any language is capable of accommodating new concepts and objectifying them in its units – either old or newly coined ad hoc. Similarly, when the translator has to deal with source language units denoting concepts that are not familiar to the target audience and thus not embodied in any form in a target language, he or she has at their disposal a number of ways to transfer the necessary meaning. In such situations the new concepts are formed with target readers on the basis of the process aptly described as “linguistic perception”. Another term that can be used to describe this situation is “translator’s nomination”, which in fact is the process opposite to “regular” nomination in that sense that it proceeds not from the perception of an object but rather from the perception of the word denoting that object [4]. In my opinion, such a regularity in relations between two different languages and their speakers not only provides for the international proliferation of knowledge, but also forms theoretical foundation for the idea of principal translatability: there is nothing in one languages that cannot be possibly expressed (even if with some losses) in another. Artlangs, which are **the object** of my scientific interest, form a separate category as they seemingly exist “on their own” and have no linguistic attribution to either source or target language and/or culture. Hence, the **aim** of this research is to track how the worldview, encoded in an artistic quasi-language, can be transferred for the sake of a target audience in the process of translation.

The results of the research. Artlangs are a relatively new literary and linguistic phenomenon that only appeared in the XXth century when the ideas of Interlinguistics penetrated literary discourse. Interlinguistics is the branch of philology aimed at studying constructed languages (“conlangs”) which can be classified into two broad categories – “auxiliary languages” (or “auxlangs”) and “artistic languages” (or “artlangs”).

While auxlangs appear as means of international communication specifically created to substitute for

natural languages, artlangs can be characterized as quasi-languages that serve as a stylistic device for the description of alien or future societies and/or species. The best examples of artlangs can be found in such literary genres as utopia/dystopia (e. g. “Newspeak” by George Orwell, “Nadsat” by Aldus Huxley), science fiction (“Hlab-Eribol-ef-Cordi” by Clive Staples Lewis), fantasy (“Quenya”, “Sindarin”, “Quenderin”, “Eldarin”, “Avarin”, “Nandorin” by John Ronald Reuel Tolkien) or fairy tale (“Lapine” language by Richard Adams). The components of these artlangs will be used as the **illustrative material** for my research. Unlike auxlangs, artlangs are never fully structured; the reader can usually get just a glimpse of an exotic language whose units (as a rule, words, rarely, sentences) are scattered here and there across the body of a literary text. I would like to explore deeper into the functional specifics of artlangs, because here lies the key to their interpretation and translatability. **Methods** employed for the implementation of my aim include structural, semantic, functional and comparative analyses.

How do functions of artlangs correlate with those of natural languages? Any natural language performs simultaneously a number of functions. Among them, researchers usually distinguish the following basic ones: communicative, informative, expressive, and cognitive. Ironically, the first two functions that are usually regarded inseparable seem almost irrelevant to artlangs simply because they do not cross the borders of their literary “cradles”. Instead, in artistic languages expressive and cognitive functions come to the forefront.

Expressive function is revealed in an artlang as an intricate stylistic device that basically serves to attract readers’ attention due to its uncommonness and non-habitualness. The presence of an invented language in a literary work allows to bring the imaginary world closer to the real one and let the reader feel like a participant of the described events.

On the other hand, artlangs’ cognitive function attracts my attention due to the fact that it lies in forming and transmitting a specific view of the world drawn by the author’s imagination in his mind. Philologists dealing with the problem of imaginary (possible) worlds, employ the term “artistic worldview” that “appears in the reader’s mind while reading a literary work” and “reflects the author’s individual worldview” [3, p. 7-9]. Artistic worldview is embodied in specific linguistic means, among which artlangs are the most complicated – as to both their structure and meaning.

In his research of the peculiarities of translating fantasy texts, A. Tiliha makes one step further and proposes to single out what he calls “a fantastic artistic worldview” which is characterized by him as “a form of representing quasi-reality that exists in an imaginary conjunction of time and space” [6, p. 115]. The author claims that “fragments of an invented fantastic world are constructed on the basis of the real world and find their verbal implementation on different levels of the text” (Ibid.). This last statement brings to memory the concept of linguo-creative thinking which, according to A. Serebrennikov, is “closely tied to the available language resources”, because “in the process of creating a new verbal unit a person always utilizes already existing ones”

[5, p. 198]. Commenting on the process of linguistic evolution, the scholar argues that “language is never created out of nothing” but “always from a certain number of words and forms that remain from its previous state” and “serve as a materialistic foundation for coining something new” [Ibid., p. 199]. In natural languages, the process of linguistic creation and modification is conducted to a large extent subconsciously. The level of “linguistic reflection” among “naïve” language-bearers is typically very low and only professionals dealing with the language (philologists, writers, translators, journalists, etc.) take a conscious and (more or less) systemic stance on its evolution.

Taking into account these considerations, I would like to make two assumptions of both empirical (i.e. concerning artlangs’ translation) and theoretical (i.e. concerning methodology of artlangs’ research within Translation Studies paradigm) character. The first is that artlangs obligatory include elements of natural languages. These elements may come from different levels (phonemes, morphemes, lexemes) and from different languages (in order to avoid juxtaposition of terminology I’ll call natural languages, from which artlangs “borrow” their elements “donor languages” or simply “donors” instead of “source languages”). Artlangs also employ their donors’ morphology and syntax.

The second assumption comes from the first and regards artlangs’ translatability (I remind, that this is already the second argument in favour of artlangs’ translatability): if we consider an artlang a complicated and complex case of putting together linguistic elements of different levels of a particular language, the same combination principle may be successfully applied for its translation. Hypothetically, all you have to do is take equivalent elements of equivalent levels in another language and put them together in accordance with relevant rules of word formation. In reality, this seemingly easy process always falls under different limitations of linguistic and extra-linguistic character. Take, for example, the following elements from George Orwell’s Newspeak in the dystopian novel “1984”:

*Because of the greater difficulty in securing euphony, irregular formations were commoner in the B vocabulary than in the A vocabulary. For example, the adjectival forms of **Minitrue**, **Minipax**, and **Miniluv** were, respectively, **Minitruthful**, **Minipeaceful**, and **Minilovely**, simply because **-trueful**, **-paxful**, and **-loveful** were slightly awkward to pronounce* (Orwell, 1984).

*Оскільки досягти милозвучності було не так вже й легко, у Словнику В частіше зустрічалися відхилення від норми у порівнянні зі Словником А. Наприклад, від іменників **Мініправа**, **Мінімир** та **Мінілюбов** прикметники були утворені таким чином, аби максимально відповідати вимозі милозвучності: **мінілюбний** (а не **мінілюбовний**), **мініправдний** (а не **мініправдивий**), **мінімінімирний** (а не **мінімировий**). Забраковані форми були визнані складнішими для вимови* (Орвелл, 1984).

In my translation of Orwell’s formations I just followed in the author’s footsteps trying to imitate as closely as possible his word-building principles and techniques. At the first stage (*analysis*) I dissected the source words into their “input material”. At the next stage

(transfer) I selected equivalents to the components, obtained at the first stage. Finally, at the third stage (restructuring) I put these components together anew by the method known as “loan translation” or “calque”. As one can see, the whole procedure closely reminds Eugene Nida’s transformation model of translation.

But, as it was mentioned, not all constituents of artlangs are that easy for translation. Look at the next example:

Thus, in all verbs the preterite and the past participle were the same and ended in -ed. The preterite of steal was stealed, the preterite of think was thinked, and so on throughout the language, all such forms as swam, gave, brought, spoke, taken, etc., being abolished. All plurals were made by adding -s or -es as the case might be. The plurals of man, ox, life, were mans, oxes, lifes. Comparison of adjectives was invariably made by adding -er, -est (good, gooder, goodest), irregular forms and the more, most formation being suppressed (Orwell, 1984).

Here, Orwell employs the idea of making Newspeak more regular than the English language by eliminating three types of irregularities: irregular past tense forms of verbs, irregular plural forms of nouns and irregular comparison forms of adjectives. Due to the differences in the formation of these categories in Ukrainian, I had to apply compensation transformation for verbs and adjectives and to remove nouns, among whose categories in the source language I couldn’t find any that would guarantee a similar effect:

Це, наприклад, стосувалося дієслів, для яких були відмінені усі форми давноминулого часу, на зразок вкрав був, думає був, плив був, дав був, приніс був, говорив був, узяв був. Усі ступені порівняння прикметників утворювалися лише за допомогою суфіксів. Усі складені форми вищого та найвищого ступенів (більш, найбільш) були вилучені. Новомова була позбавлена нерегулярних порівняльних форм, якими вважалися усі, утворені з будь-якими відхиленнями від вихідної (простой) форми: тепер неможна було вживати кращий чи найкращий, а лише добріший та найдобріший (Орвелл, 1984).

But why should artlangs be translated at all? Can’t they just be left *per se*, that is exactly how they were conceived by the authors? In order to answer these questions, I should admit that within literary works artlangs play the same role as natural languages in the real life. They sort of inform potential readers about what life is like inside that imaginary world. In particular, it means that the authors themselves determine which objects of this world are to be nominated and which are not. Most of the remarks and dialogues of the characters that are supposed to speak artlangs are given in donor languages. Artlangs appear in texts sporadically, for creating the effect of “the otherness”. Translator’s decision “to skip” artlang by substituting its units with ones taken from the target language will ruin this effect and cause irreparable damage to the artistic value of the book. At the same time, the decision to leave an artificial language intact (especially in situations that assume the change of an alphabet, for example, from Latin into Cyrillic) will definitely endanger the reader’s ability to understand it due to its connection with the donor language which – from translation perspective – is a source language as well.

On the other hand, by overloading the book with artificial words the author takes a risk to make reading more complicated and thus to avert potential audience from it. Take, for instance, Burgess’s dystopia “A Clockwork Orange”, which, due to the use of Nadsat, turns into a kind of a puzzle, resulting in the readers’ “alienation, aloofness from a familiar, customary world” [7, p. 153]. While some of the novel’s editions were supplemented with Nadsat glossaries, Burgess himself despised this practice arguing that the dominant for the novel idea of brainwashing applies to its readers as well. In ideal, the English-speaking readers of the novel were to use the Russian dictionary or learn some Russian before getting acquainted with the book.

The attempt to systematize Nadsat quite logically demonstrates rather lengthy rows of lexemes denoting such concepts as, for example, A CRIMINAL (*baddiwad, banda, bratty, cally animal, droog, gruppa, malchick, nazz, prestoopnik, shaika, shoot, staja*) or A FEMALE (*baboochka, cheena, dama, devotchka, forella, ptitsa, sharp, soomka, zheena*). Such situation can indeed be explained by the plot and by the status of Nadsat as a youth jargon. The same is true for the concept A HUMAN BODY (*brookko, cluve, litso, glazz, goober, gorlo, groody, gulliver, keeshkas, noga, ooko, pletcho, plot, rooker, rot, sharries, shiyah, tally, voloss, yahzick, yarbles, zoobies*), as the novel’s characters get hit in the “gulliver” (head), “ooko” (ear) or “brookko” (belly) all the time. At the same time a lot of the words, injected by Burgess in the novel, make an impression of pure arbitrariness, like *collocol* (bell), *dook* (spirit), *eemya* (name), *gazetta* (newspaper), *gromky* (loud), *knopka* (button), *lomtick* (slice), *minoota* (minute), *nadmenny* (arrogant), etc. With all its subjectivity, the author’s choice, nevertheless, helps to create the atmosphere of ease, to show how vital that jargon is for the characters of the book. Here, I return to the idea of the subjectivity of worldviews depicted by artlangs. Subjective is the choice of the nominated objects, but subjective is also the method of their nomination.

It’s worth to mention that in relation to their donors, all artlangs fall into two types: *a posteriori* and *a priori* ones. A posteriori artlangs are built from the morphemes or lexemes of their donor(s), while a priori artlangs consist of unmotivated words and only borrow from their donor(s) phonemes/letters. Take, for example, Lewis’s “Old Solar” language also known as *Hlab-Eribol-ef-Cordi*, construed on the basis of the Latin alphabet. Though units of a priori languages have no inner form and their meanings can only be inferred from the contextual comments, they are often loaded with some sound symbolism. At the same time, euphonic considerations are not always taken into account by authors who, on the contrary, may be willing to achieve an estrangement effect due to the uncommon (sometimes unpronounceable) combinations of letters/sounds. In a posteriori languages the translator can always track down the author’s word-formation methods and imitate them with the help of a target language elements. In either case, artlangs can never get rid of the influence imposed on them by their donors, and will preserve their traces on different levels. Correspondingly, the worldview represented by an artlang will have much in common with the worldview

represented by its donor. Metaphorically speaking, hob-bits, elves or gnomes from Tolkien's books will always be perceived like "English" hobbits, elves or gnomes, and fantastic reality whose part and parcel they are, will always be perceived like a derivative of English reality. When an artlang is translated a new worldview is created simultaneously. Being unable to shake off all the traces of the original language and culture, this new worldview becomes an important element of domestication strategy incorporating numerous elements of translation language and culture.

Conclusion. Summing up my above considerations as to artlangs, worldview and translation, I want to state that

the status of artlangs as linguistic embodiments of possible (imaginary) worlds determines ethnomental and ethnocultural difficulties of their reproduction in translation. Being a unique means of forming an artistic worldview that has no correlations in any natural language, each artlang can be considered sort of a creative "side branch" of its donor, from which it borrows different elements (from phonemes to lexemes) as well as the rules of their implementation. By translating artlangs, translators pursue the strategy of domestication thus striving to increase the naturalness of the target text and fluency of its perception by the target audience.

REFERENCES

1. Cherednychenko, Oleksandr. (2007). *Pro movu i pereklad* [On language and translation]. Kyiv: Lybid'. 248 p.
2. Martynyuk, Alla. (2012). *Slovnnyk osnovnykh terminiv kohnityvno-dyskursyvnoyi linhvistyky* [Dictionary of the basic terms of cognitive and discursive linguistics]. Kharkiv: Kharkiv University Publishers. 196 p.
3. Popova, Zinaida and Ivan Sternin. (2007) *Osnovnye cherty semantiko-kognitivnogo podhoda k jazyku* [Main features of semantic and cognitive approach to the language]. In: *Antologija konceptov* [Anthology of concepts]. Karasik, Vladimir and Ivan Sternin (eds.). Moscow: Gnosis. P. 7–9.
4. Rebrii, Oleksandr. (2007). *Kompleksnyy pidkhid do vyryshennya problemy perekladats'koyi nominatsiyi* [Complex approach to resolving the problem of translator's nomination]. In: *Messenger of Kharkiv Karazin National University. Philology Series. #772*. P. 34–37.
5. Serebrennikov, Boris. (1988). *Rol' chelovecheskogo faktora v jazyke: Jazyk i myshlenie* [The role of a human factor in the language. Language and thinking]. Moscow: Nauka. 242 p.
6. Tiliha, Anton. (2013). *Vidtvorenniya toponimiky yak skladovoyi fantastychnoyi khudozhn'oyi kartyny svitu v anhlo-ukrayins'kykh perekladakh* [Reproduction of toponyms as constituents of the fantastic artistic worldview]. In: *Filolohichni traktaty* [Philological Treatises]. Volume 4. # 2. Sumy: Sumy University Publishers. P. 114–118.
7. Zhadanov, Yuriy and Olga Serdukova. (2012). *Osobennosti ispol'zovaniya iskusstvennykh jazykov v antiutopii XX veka* [The peculiarity of usage of artificial languages in dystopia of the 20-th century]. In: *Messenger of Kharkiv Karazin National University. Philology Series. # 994. Issue 64*. P. 152–156.

Артланги, картина мира и перевод

И. Ребрый

Аннотация. Статья посвящена особенностям перевода артлангов как средства создания и воспроизведения особой картины мира, в которой соединяются характеристики вымышленного (возможного) мира, разработанного автором, и характеристики реальной действительности, к которой принадлежит автор и его произведение. Необходимость перевода артлангов обусловлена их статусом комплексного стилистического приема, опущение которого в целевом тексте автоматически приведет к снижению его художественной ценности и уровня интерпретируемости. Переводя артланги, переводчики преследуют стратегию одомашнивания, стремясь, таким образом, к природности целевого текста и плавности его восприятия.

Ключевые слова: артланг, донор, картина мира, одомашнивание, перевод.

Проблематика современных исследований драматургии Бориса Гринченко

Л. В. Сапсаенко

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

Paper received 02.03.2016; Accepted for publication 20.03.2016

Аннотация: В статье рассматриваются разные взгляды современных исследователей на драматургию Бориса Гринченко, анализируются важные проблемы его произведений на современном этапе развития украинской литературы. Автор выделяет основные особенности, характеристики, спектр тематики, образы, характеры его драматических произведений, определяет их значение для развития украинской драматургии, раскрывает мастерство Гринченко-драматурга. Дискуссионно-публицистический характер его произведений делает их интересными документами эпохи, в свою очередь развивает и продолжает богатую украинскую и мировую литературные традиции.

Автор анализирует литературу на рубеже XIX – XX вв., которая была тесно связана со всеми перипетиями своего времени. Сложностью и противоречивостью исторической эпохи обусловлено своеобразие и разнообразие мирового литературного процесса. В конце XIX века наблюдается заметное развитие украинской драматургии, а именно творчества Бориса Гринченко – драматурга, публициста, этнографа, культурного деятеля.

Современные исследователи творчества драматурга единодушны в том, что каждое его произведение, как и сам автор, были полны незаурядного оптимизма и верили в то, что украинская литература способна удовлетворять требования интеллигенции.

Особое значения Борис Гринченко уделял произведениям историко-романтического направления, в которых он использовал прием психологической характеристики персонажа, косвенную речь, позволяя таким образом героям обращаться к читателю. Все положительные персонажи проявляют лучшие качества: чувствительность, самоотверженность, любовь, доброту, искренность.

Борис Гринченко-драматург инициировал и вызвал дискуссии о социальной, культурной, художественно-эстетического и других приоритетов украинского общества. Наследие Бориса Гринченко было и остается актуальным, о чем свидетельствуют многочисленные исследования литературоведов, педагогов, психологов, ученых современности. Его драматургия имеет свою специфику, однако она пронизана стойкой незыблемой идеей борьбы за светлое будущее украинского народа. В творчестве драматурга немало плодотворных идей, которые стали бессмертными. Они вошли в золотой фонд истории педагогической науки и украинской литературы, составляют исключительную ценность для каждого человека.

Ключевые слова и фразы: драматургия, идеалы, конфликт, психологизм, проблематика, детализированность, мелодичность, экспрессивность.

Введение. Литература на рубеже XIX – XX вв. была тесно связана со всеми перипетиями своего времени. Сложностью и противоречивостью исторической эпохи обусловлено своеобразие и разнообразие мирового литературного процесса. В конце XIX века наблюдается заметное развитие украинской драматургии, а именно творчества Бориса Гринченко – драматурга, публициста, этнографа, культурного деятеля.

В историю украинской литературы второй половины XIX – начала XX в. Борис Гринченко вошел как многогранная личность, а прежде всего драматург [3]. Как отмечает А. Венцковский, Б. Гринченко была присуща естественность выражения – признак живой речи, фольклорной мудрости [4].

Краткий обзор публикаций по теме. Стоит отметить, что в советские времена творчество Б. Гринченко практически не изучалось. Популярность писателя - драматурга прослеживалась уже после его смерти. По случаю 125-летия со дня рождения писателя в печати появилась ряд статей М. Веркальця, А. Погребного, С. Процюка [5, 11, 12]. Заслуживает одобрения монография А. Погребного «Борис Гринченко и его окружения: переписка, воспоминания, мысли о писателе» (1989) [11]. Так началась эпоха нового изучения творческого наследия Б. Гринченко, что отразилось и в многочисленных диссертационных работах периода XIX – XX вв. [9].

Цель статьи – проанализировать основные особенности, характеристики, спектр тематики, образы, характеры драматических произведений Бориса Гринченко.

Материалы и методы. Следует отметить, что Б. Гринченко работал в разных жанрах драматического творчества, создавая драмы, комедии, инсценировки, шутки, драматические поэмы. Наследие автора разножанровое и многопроблемное, что является образцом подвижнического труда писателя во имя родного края, народа, нации: Такие люди как Гринченко несли с собой победу живого духа над высокомерными обстоятельствами, поставив внутреннюю силу любви к родному краю [8].

В произведениях драматурга звучит сложная гамма интонаций, где рядом с мелодией печали, боли, граничат аккорды упорного социодуховного действия, утверждения духа социального творения и творчества [7, с. 75].

Драме Б. Гринченко свойственны такие особенности, как: динамизм, острота конфликта, сценичность, слабо выраженный общий исторический фон в сопровождении со своеобразной сентиментальностью повествовательной манеры писателя («Сама, совсем одна»). Анализ современных исследований свидетельствуют о том, что следуя И. Франко, В. Короленко, В. Стефанику, драматург раскрывал жизнь и быт украинских крестьян, воспитание детей, воспроизводил психологию своих героев. Пользуясь монологами, Б. Гринченко глубоко

передает внутреннее состояние персонажа, ярко воспроизводит его чувства, волнения, стремление.

Изучая специфику драматургии Б. Гринченко, следует отметить, что дискуссионно-публицистический характер его произведений делает их интересными документами эпохи, в свою очередь развивает и продолжает богатую украинскую и мировую литературные традиции. Излагая штрихи из истории, драматург подавал их в тесной связи с историческими событиями. Художник начинает так называемую просветительскую драматургию, которая стала ярким примером политических, этических и эстетических поисков национально сознательной интеллигенции (дискуссий на тему «Европа или просвещение»). Не случайно Н. Билокура отмечает, что драматург принадлежал к беспокойным, вихроватым натурам, которые бросаются во все стороны, заполняют пробелы, латают, поднимают поваленное, валят то, что поставленное некстати, строят новое [2].

С другой стороны следует подчеркнуть, что характерной особенностью драматургии Б. Гринченко (Я. Голобородько) является разноаспектность качеств его произведения, а именно: наличие психологических обострений (трагический, драматический финал или развязка произведения); открытость и натуралистичность подробностей; романтическая мелодичность; экспрессивные призывы автора; чрезмерная детализированность картин жизнедеятельности героев и их взаимоотношений; сложная структурно-композиционная линия. Б. Гринченко-драматург сочетает в себе различные характеристики – фактографичность зрения, прозрачную рациональность формы, постромантичность интонационных узоров, рассудительность повествовательного стиля [7, с. 78]. Все события, которые наблюдает автор, представленные в его драматических произведениях насыщены красками, что позволило ему ярко отразить атмосферу эпохи. Это подтверждает и драматизированная стилистика, которая четко согласована с реалиями. Мастерство Гринченко-драматурга ярко выражено через умение передавать собственные чувства (сентиментальность, экспрессивность) в каждом художественном слове, выражении, строке произведения. Как отмечает Т. П. Плис, как критик театрального дела, Б. Гринченко стоял выше практика-драматурга. Его пьесы написаны по драматургическим канонам конца XIX века, что, возможно, и мешает современным режиссерам работать с ними [10].

Н. Монастырская писала, что судьба Бориса Гринченко драматическая ... и «Алексеевские года» стали тем необходимым уютом, тем семейной домом, где вызревали и начали сбываться все замыслы этого незаурядного человека [6].

Особого внимания заслуживает широкий спектр тематики драм Б. Гринченко («На общественной работе», «На новый путь»). Драматургия автора ценна еще и тем, что ним очень ярко, колоритно изображено внутренний конфликт своих героев, который в свою очередь иногда проявляется в комических формах

(«Нахмарило»). Таким образом, можно с достаточной точностью сделать вывод, что каждое произведение носит глубокий смысл.

Результаты и их обсуждение. Современные исследователи творчества драматурга единодушны в том, что каждое его произведение, как и сам автор, были полны незаурядного оптимизма и верили в то, что украинская литература способна удовлетворять требования интеллигенции [1].

Особое значения Борис Гринченко уделял произведениям историко-романтического направления, в которых он использовал прием психологической характеристики персонажа, косвенную речь, позволяя таким образом героям обращаться к читателю. Все положительные персонажи проявляют лучшие качества: чувствительность, самоотверженность, любовь, доброту, искренность. Так, критики отмечают, что первая стихотворная драма в пяти действиях «Ясные зори» написана на основе народных песен и дум о турецкой неволе, где автор передал любовь украинского народа к Отечеству.

Отмечается присутствие ярких образов и характеров в драмах об историческом прошлом Украины, «Степной гость», «Среди бури», что в целом занимает высокое место среди творчества украинской литературы того периода. Мастерство Б. Гринченко как драматурга ярко выражена в сочетании понятий добра и зла, многогранности нравственных ценностей, драматизма выбора. Писатель уделял огромное значение искусству, его воздействию на зрителя.

Основной конфликт в исторических пьесах Б. Гринченко, по словам современников Г. Грищенко, Ю. Ененко, определяют поиски героями национальной перспективы, к чему иногда присоединяются этические и эстетические поиски смысла жизни, идеала («Ясные зори»). Проблематика, направление конфликтных ситуаций, гражданско-этические ориентации героев исторических и социально-психологических пьес Б. Гринченко во многом похожи. Исследователи утверждают, что драматург пытается по-новому подойти к решению сложных проблем и поисков как в ходе конфликта («Миротворцы»), так и в процессе решения героями дисгармоничных, внутренних стремлений [8; 13].

Однако большинство литературных критиков современности произведения Бориса Гринченко считают довольно неравноценными. Иногда только один акт пьесы позволяет выделить те задачи, которые решает целое произведение. Однако во всех своих трудах писатель находился в постоянном поиске новой личности, воспроизводя ее в драматическом конфликте с обществом, с собой, с другими героями. Б. Гринченко стремился показать жизнь как процесс, развитие. Все события, происходящие вокруг героев его драмы, не могли не вызывать переосмысления в их сознании.

Выводы. Борис Гринченко-драматург инициировал и вызвал дискуссии о социальной, культурной, художественно-эстетического и других приоритетов украинского общества. Наследие Бориса

Гринченко было и остается актуальным, о чем свидетельствуют многочисленные исследования литературоведов, педагогов, психологов, ученых современности. Его драматургия имеет свою специфику, однако она пронизана стойкой незыблемой идеей борьбы за светлое будущее украинского народа. В творчестве драматурга немало плодотворных идей, которые стали бессмертными. Они вошли в золотой фонд историко-педагогической науки и украинской литературы, составляют исключительную ценность для каждого человека.

Направления современного Гринченковедения связанные с исследованием культурно-стилистических особенностей творчества писателя, проблем этнолингводидактики, этнографической и драматургической деятельности Б. Гринченко.

Наше исследование показало, что внутреннее состояние героя в пьесах Б. Гринченко следует рассматривать через призму элементов психоанализа

(например, идею ненависти к мужу у Василисы или скрытую агрессию Мартина относительно своего хозяина Золотницкого в пьесе «Степной гость»). Это позволяет утверждать об авторском дуализме, подсознательном раздвоении собственного «Я» между нравственными, эстетическими и общественными нормами того времени (образы Дмитрия и Афанасия в произведении «Ясные зори»).

Следует подчеркнуть, что многогранность внутреннего состояния персонажей Б. Гринченко, сочетание различных типов конфликта, наслоения на внутренний мир героев драмы имеет собственное, особое художественное решение. Заметно значительное развитие мастерства художника и как психолога, и как драматурга. Как утверждают современники, такие попытки анализа в украинском литературоведении XIX в. служат раскрытию многогранности оценок художественного произведения [12].

ЛИТЕРАТУРА

1. Александрова Г. Борис Гринченко: рецепція «другорядних українських письменників» / Слово і час. – 2013. – № 12. – С. 74–81.
2. Білокура Н. І. Борис Гринченко: відомий і невідомий / Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013. – № 1. – С. 24–29.
3. Бойко С. Круглий стіл «Борис Гринченко у світоглядних та педагогічних координатах сьогодення: українознавчі проєкції / Українознавство. – 2013. – № 2. – С. 179–181.
4. Венцковський А. Гринченків дух і сила / Літературна Україна. – 2009. – 24 грудня (№ 43). – С. 6.
5. Веркалець М. Суспільно-літературні взаємини А. Кримського з Б. Гринченком // Українська мова та література в школі. – 1989. – № 5. – С. 17–18.
6. В'ячеслава О. А. Борис Гринченко в музейній сценографії Надії Монастирської // Борис Гринченко – безкомпромісний лицар національної української культури: збірник матеріалів науково-практичної конференції (Луганськ, 5 грудня 2013 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.php?filename=2014_04_22_14_20_30.html
7. Голобородько Я. Ю. Духовні імперативи Бориса Гринченка / Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – № 17. – 18 червня. – С. 74 – 79.
8. Кир'ян Н. Працював більше ніж жив / Слово Просвіти. – 2010. – 13–19 травня (№ 19). – С. 12.
9. Малиш М. Книговидавнича діяльність Б. Гринченка : дис. ...канд. філол. наук : 10.01.10 / М. Малиш. – К., 1994. – 156 с.
10. Пліс Т. С. «Степовий гість» Бориса Гринченка на сцені Луганського українського театру / Т. С. Пліс // Борис Гринченко – безкомпромісний лицар національної української культури: збірник матеріалів науково-практичної конференції (Луганськ, 5 грудня 2013 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.php?filename=2014_04_22_14_20_30.html
11. Погрібний А. Г. Борис Гринченко : нарис життя і творчості / А. Г. Погрібний. – Київ : Дніпро, 1988. – 267 с.
12. Процюк С. Драматургія Бориса Гринченка: традиція і новаторство / С.Процюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=3701&album_id=120&category=СТАТІ
13. Сушевський Б. Захисник українців / Б. Сушевський // Галицька Просвіта. – 2013. – 19 грудня (№ 51). – С. 4.

REFERENCE

1. Aleksandrova H. Borys Hrinchenko: retseptsiya «druhoryadnykh ukraiyins'kykh pys'mennykiv» / Slovo i chas. – 2013. – # 12. – S. 74–81.
2. Bilokura N. I. Borys Hrinchenko: vidomyi i nevidomyi / Vyvchayemo ukraiyins'ku movu ta literaturu. – 2013. – # 1. – S. 24–29.
3. Boyko S. Kruhlyi stil «Borys Hrinchenko u svitohlyadnykh ta pedahohichnykh koordynatakh s'ohodennya: ukraiyinoznavchi proektsiyi / Ukrayinoznavstvo. – 2013. – # 2. – S. 179–181.
4. Ventskovskyy A. Hrinchenkiv dukh i syla / Literaturna Ukrayina. – 2009. – 24 hrudnya (# 43). – S. 6.
5. Verkalets' M. Suspil'no-literaturni vzayemyny A. Kryms'koho z B. Hrinchenkom // Ukrayins'ka mova ta literatura v shkoli. – 1989. – # 5. – S. 17–18.
6. V'yacheslavova O. A. Borys Hrinchenko v muzeynyi stsenohrafiyi Nadiyi Monastyr's'koyi // Borys Hrinchenko – bezkompromisnyi lytsar natsional'noyi ukraiyins'koyi kul'tury: zbirnyk materialiv naukovopraktychnoyi konferentsiyi (Luhans'k, 5 hrudnya 2013 r.) – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.php?filename=2014_04_22_14_20_30.html
7. Holoborod'ko Ya. Yu. Dukhovni imperatyvy Borysa Hrinchenka / Vyvchayemo ukraiyins'ku movu ta literaturu. – 2007. – # 17. – 18 chervnya. – S. 74 – 79.
8. Kyr"yan N. Pratsyuvav bil'she nizh zhyv / Slovo Prosvity. – 2010. – 13–19 travnya (# 19). – S. 12.
9. Malysh M. Knyhovydavnycha diyal'nist' B. Hrinchenka : dys. ...kand. filol. nauk : 10.01.10 / M. Malysh. – K., 1994. – 156 s.
10. Plis T. S. «Stepovyy hist» Borysa Hrinchenka na stseni Luhans'koho ukraiyins'koho teatru / T. S. Plis // Borys Hrinchenko – bezkompromisnyi lytsar natsional'noyi ukraiyins'koyi kul'tury: zbirnyk materialiv naukovopraktychnoyi konferentsiyi (Luhans'k, 5 hrudnya 2013 r.) – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.php?filename=2014_04_22_14_20_30.html

dostupu:http://www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.php?filename=2014_04_22_14_20_30.html

11. Pohribnyy A. H. Borys Hrinchenko : narys zhyttya i tvorchosti / A. H. Pohribnyy. – Kyiv : Dnipro, 1988. – 267 s.
12. Protsyuk S. Dramaturhiya Borysa Hrinchenka: tradytsiya i novatorstvo / S.Protsyuk. – [Elekronnyy resurs]. – Rezhym dostupu:http://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=3701&album_id=120&tsategory=STATJI
13. Sushevs'kyy B. Zakhysnyk ukrayintsiv / B. Sushevs'kyy // Halyts'ka Prosvita. – 2013. – 19 hrudnya (# 51). – S. 4.

The problems of modern research Borys Grinchenko drama

L. V. Sapsayenko

Abstract: The article deals with different views of contemporary researchers of Boris Grinchenko drama; analyzes problems of his works at the nowadays development of Ukrainian literature. The author points out the main features, characteristics, variety topics, characters of his dramatic works, defines its importance for the development of Ukrainian drama. Mastery of Grinchenko as a dramatist is shown. The article considers the controversial and publicist character of his works that makes them interesting documents of the era and also develops and continues the Ukrainian and world literary traditions.

The author analyzes the literature at the turn of XIX - XX centuries which has been closely associated with all ups and downs of his time. It is pointed out that the originality and diversity of the world literary process due to the complexity and inconsistency of historical epoch. At the end of the XIX century there is a noticeable development of Ukrainian drama, namely the creation of Boris Grinchenko as a dramatist, a publicist, an ethnographer and a cultural figure.

The modern scholars of the dramatist creativity emphasize that each of his works like the author himself were full of extraordinary optimism and faith in the fact that Ukrainian literature is able to meet the requirements of the intelligentsia.

It should be noted that particular importance Boris Grinchenko gave the works of historical and romantic destinations in which he used the reception of psychological characteristics of the character, indirect speech, thus allowing the heroes to access the reader. All of the positive characters demonstrate the best qualities: sensitivity, dedication, love, kindness, sincerity.

The author points out that Boris Grinchenko as a dramatist initiated the discussion about the social, cultural, artistic and aesthetic and other priorities of the Ukrainian society. The legacy of Boris Grinchenko is relevant as evidenced by numerous studies in literature, teachers, psychologists, scientists of our time. His drama has its own specifics, but it is riddled with the unshakable idea of the fight for the best future of Ukrainian people. The creativity of the dramatist has many fruitful ideas which have become immortal at the fund of historical and pedagogical science and Ukrainian literature, has a value for everyone.

Key words: *drama, ideals, conflict, psychologism, problems, detailing, melodiousness, expressivity.*

The language image of the word "tree" in Vasyl Holoborodko's poetry

M. G. Shleneva

National Aerospace University – Kharkiv Aviation Institute, Kharkiv, Ukraine

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. The article is devoted to the language image of the word "tree" in poetic texts of Vasyl Holoborodko. The image of the word "tree" is analyzed as an element of the poet's language picture of the world. The interpretation of the language image of the word "tree" is considered in various forms: as element of the nature, as the personified image, as mythological figure, etc. The conclusion is drawn about the role of the language image of the word "tree" in the author's language picture of the world.

Keywords: language image of the word "tree", poetry, the language picture of the world.

Introduction. The language and mental sphere of Vasyl Holoborodko's poetic word is implemented in contextual interaction of horizontal, physical, vertical and natural spaces which are presented by language elements in close interaction with art and stylistic means. The poet's language picture of the world is his unique author's language which is formed with the help of verbal elements which are used according to the author's individual representations and associative components. In the language and poetic sphere of Vasyl Holoborodko the word *tree* is interpreted in several forms: as nature space element; as cultural and anthropomorphous symbol which represents vertical model of the world and embodies communication of the sky with the earth, etc.

Objective, material. The aim of the giving article is to consider an image of the word *tree* as one of the nature space elements in V. Holoborodko's poetry. The material for analysis is poems collection "My idemo" by V. Holoborodko.

Results and discussion. The author's interpretation of the word *tree* is realized in the art understanding of the antonymous seasonal changes in the nature life: fading of the nature in the fall and the inevitable revival in the spring.

The language image of an autumn *tree* is reproduced by means of the traditional epithet *autumn* as a season marker; of color marker *faded*; of a verbal epithet *emarcid* which points the condition of a natural element; of contextual comparison *in a colourful dress* which presents the comparative parallel «*leaves like a dress*» in combination with an epithet *colourful* which points the palette of the autumn: "<...> an ordinary-looking birdie / which I have seen on an *autumn tree* – / already completely *faded* in leaves" [1, p. 719]; "<...> Looks at *autumn trees* in a *colourful dress* / stops a look on each leaf" [1, p. 748]; "<...> you stood under an apple-tree, and then you went out and the head has left / as one-alone apple / on an *emarcid autumn tree*" [1, p. 93]; "*Emarcid autumn trees* / and ashes are on the wood charred ruins" [1, p. 136].

The tree, on the one hand, embodies a space essence of the life, and on the another hand – a structure of the Universe. At the same time it symbolizes synthesis of spiritual and cultural evolution of the human race and the single individual. Its top is in the sky, and the root goes deeply into the earth that allows understand its symbolical sense: the sky symbolizes the irreal world, and the root symbolizes the earth or material reality, thus the tree trunk is a mediator into communication of these two forms of the Universe existence.

The originality of Vasyl Holoborodko art picture of the world is illustrated by an author's comparative of *tree*

with a *clay pot* which is based on the Ukrainian tradition to put the turned jugs on the wattle fence around the parental house: the similarity appears between the schematic image of the tree top and the turned jug on a stick: "At the autumn *trees are similar to clay pots* / in which shake glass flowers of the sky <...>" [1, p. 355].

The art understanding of the tree image on a joint of seasons is characterized by an epithet *naked* and an anthropometaphor *put on in snow fur* which means the process of the covering by the snow: "And at the autumn the *tree* stand *naked* hasn't *put on in snow fur* yet <...>" [1, p. 136].

In the poetic language of V. Holoborodko the epithet *naked*, which points to the condition of trees, has an ambivalent nature: on the one hand, it describes trees in the autumn, and on the other – in the spring (accompanied by the specifying pretext *still naked* and a verbal epithet *evolved*: "The small rain has come, / but *trees are still naked* / therefore pulls tents of *evolved trees* and hides from the rain <...>" [1, p. 488].

The language interpretation of the spring tree is presented by epithet *spring* and a deminutive *little tree*. The art reconstruction of trees blossoming process is carried out by the author in a filigree manner: with the help of the attributive phrases *uninterruptedly from the petals* which is contextually latent comparison with a flower, *in bloom* and an epithet *the blossoming*: "<...> They stood on a hill slope from that place / was visible our yard where I have planted a *spring tree* <...>" [1, p. 757]; "<...> Look not to be hooked for a *little tree* / which *uninterruptedly from the petals* <...>" [1, p. 513]; "I fly (mother?) the *trees in bloom*, / I come across (mother?) on people unfamiliar to me <...>" [1, p. 108]; "<...> the breeze is coming which has fallen asleep between branches / the *blossoming tree*, awakened by maiden presence <...>" [1, p. 745].

The individual author's imaging of the spring tree is presented by an epithet *sweet* which has bipolar meaning: on the one hand – a cumulative image of flavoring signs of fruit and berry trees, on the other hand – intimately sensual relaying which forms at the recipient mind the semantic associative communication with a family. For the detailed characteristic of a natural element the writer uses an anthropometaphor *trees come* where a verb of motion *come* points to process of trees "revival" in the spring and a complex metaphor *blossom in white as though the winter is remembered* which consists of two components: the first – color – is prevalent and forms contextual opposition of a spring tree (in color) with winter (in snow) which form esthetic and positive

perception of a *tree* image: "*Sweet trees* <...> trees come to our garden / blossom in white as though the winter is remembered <...>". [1, p. 600].

In poetic space of Vasyl Holoborodko the floristic image of a *tree* is metaphorically reinterpreted and embodied in the basic model «person as a plant» based on the principle of the animalism.

The belief of a *tree* as reincarnations of human soul after death were widespread among ancient Ukrainians: identifying the person with a *tree*, our ancestors perceived it as a silent plant which kept memoirs of the previous life, but has no opportunity to tell about it. The author embodies this belief in a metaphor *trees became people* where the verbal component *became* accents process of reincarnation, phrases *leaves of black silence* where *leaves* mean thoughts, memory; the *black* color means grief, mourning; the *silence* means dumbness. This phrase represents mental memory which at the genetic level bears grief for all words which weren't told during lifetime: "<...> *People became trees* / and have only *leaves of black silence* <...>" [1, p. 67].

The personal relations of the author with the brother are also represented with the help of the floristic components: the writer compares brother who is military soldier with a green *tree*; where the color epithet *green* means a military dress, a spatial element *tree* notes changes which happened to the native person on service (discipline, absence of initiative, implementation of orders only). The metamorphoses which happened to the brother are described as personified plant which are accented by the comparative phrase *you are as a tree* and verbs of motion *you wanted to go*, *went following*. The new, changed identity of the native person is illustrated by the anatomical phrase *you are not you, you are a tree*. The animalistic soul embodiments in a *tree* is realized by means of anthropomorphous metaphors *you can't go, you have stopped* and *have waved with a green hand*: "You became similar to a *green little tree*. / Not because you have been dressed / in a military dress of green color / not because you were lonely as *little tree*. <...> / And *you as a tree* / *have* suddenly *wanted to follow* me: / *you have gone to follow* me, / but have forgotten that *you are not you, but the tree* / and you couldn't go. <...> / *You have stopped* and <...> / *have waved* to me good-bye / *with a green hand*" [1, p. 122].

In V. Holoborodko's poetry the image of a tree is represented by the model "trees like a parents" where floristic components gain the properties inherent in the adult people, – concern on children which is expressed by anthropomorphous metaphors *put on, put off clothes, cover the little children* and hypocorisms *small villages, small maples, small limes, small ashes, small poplar*: "<...> And trees instead of *putting on*. <...> / *put off clothes* from the branches. <...> Trees *cover* with warm leaves / small trees: / *small maples, small lindens, small ash-trees, small poplar* – / the *little children*" [1, p. 769].

The author's belonging within several years to a miner's profession couldn't be indifferent to the labor sufferings of these courageous men and their sudden death as a result of accidents on dangerous underground production. The author represents a spatial boundary between life and death as a place where there are transformations of human soul. Based on mythological

separation of a tree on structural elements the crown and a trunk mean human's life, a root, – a kingdom of the dead, the died miners V. Holoborodko compares to trees according the three parallels: "trees like hands", "crown like bones", "trees like miners". The first parallel is represented by comparison with verbal components *hand shook as the trees thrown up by a root* where the root of trees is compared by the structure with fingers of hands and the whole tree – with a hand, the process of a waving by hand is identified with the farewell of the dead souls with the real world that is confirmed by a revival metaphor "*good-bye*" *wave in wake*.

The second parallel is characterized by a metaphor the *green crowns grew white bones underground* where a contextual color antonyms *green things grew white* emphasizes opposition of life paint (*green*) to the death color (*white*); other antithesis "crowns of the trees like bones underground" represents a structural element of a tree (crown) as a part of a dead body (bone) that on implicit level is interpreted by the recipient as contrast of life and death. The third parallel compares miners to trees by means of a metaphor *grow up by a root* where a verb *grow* indicates increase of industrial accidents, and a component *up by a root* – a lethality. In general the third parallel is the generalized compare image which emphasizes regeneration of miners in trees: "<...> *Hands shook as the trees thrown / up by a root*, and green tops / already grew white bones underground. / Oh, *miners – you are trees which grow up by a root!* <...> / from adits, from old mines / as like "*good-bye*" *wave in wake*" [1, p. 160].

The individual author's fight for the national idea is interpreted by an image of a tree as a symbol of inflexible will of the person fighter. Personification of an image is carried out by means of stylistic phrases: *trees forgot about terrestrial inclination* (a verb *forgot* is used in means neglected the standard norms; the phrase *terrestrial inclination* means the authority which didn't promote development of the Ukrainian idea), *got out with a root from the earth* (the verb of a *got out* expresses a protest, the component *with a root from the earth* indicates scale of process), *slowly fell on the sky* (the verb *fell on* represents negative consequences for uncommon persons, the phrase *slowly on the sky* bears a sign of a gradual, but inevitable meeting with uncertainty): "*Trees* in that day / *have forgotten* that there is a *terrestrial inclination*, – / one by one / *got out with a root from the earth* / and slowly *fell into the sky*" [1, p. 342].

In the art picture of the world of V. Holoborodko the image of a *tree* is aestheticized by means of anthropomorphous comparison of *red berries* with *red lips* (the color epithet *the red* contains a sign of youth and beauty) accompanied by a verb *paint* (add brightness) and anthropometaphors *the tree shows the true face* (the image of a tree's top): "<...> *trees with red lips* / paint a horseshoe / for a rain [with. 607]"; "In language of the forest a flower – is day, / when the *tree shows the true face*" [1, p. 480].

In a language picture of the world of V. Holoborodko the image of a *tree* is represented by the model "*tree like a loneliness*" where the designated social and psychological phenomenon is considered in several contextual measurements: comparison author's "alter ego" with a *tree* (*I'm one, as a tree*) which is accented by a

numeral one and personal pronoun *I* for a poetic embodiment of an internal emotional state; the comparison *one as a tree* marks a spatial element which is situated separately, at the latent level it is identified with the lonely person who is capable to give help to people around: "I became adult and lonely: / *I'm one as a tree*, stand near the road / hazel-eyed leaves fall from me / under my silent, indestructible legs". [с. 79]; "I have hidden from a rain / under a *lonely tree* at the road – / the rain hasn't found me" [1, p. 988].

In the language sphere of the writer there are sound and visual associations which characterize a condition of a *tree* in the different spheres of the nature. The image of a *tree* is represented with the help of a verb in the form of future time *will be* and a sound epithet *silent-very silent* which emphasize author's intuitive perception of this nominative in windless weather: "We will go the evening village, / there *will be trees silent-very silent* <...>" [1, p. 103].

The individual author's illusory perception of a *tree* during the rain is embodied in a metaphor *the tree flows*, where the verb *flows* at the contextual level means *rain drops which flow down from branches down to the ground*: "<...> *The tree flows* <...> / the whole September day <...>" [1, p. 576].

The consequences of interaction of the rain with a *tree* are reproduced by the writer by means of an adjective epithet *intertissued* (*is in rain epicenter*), the sound epithet *ceased* (*contrast with the rain noise*) and the verb *stay* (*emphasizes static character of action*): "*I intertissued* all to a thread / into the green hair of the rain <...> / *intertissued ceased tree stays* near the road <...>" [1, p. 44].

The mythological ideas of V. Holoborodko concerning creation of the Universe are closely to the traditional image of "a world tree" (which the author describes by means of epithets *the highest and incomprehensible*) that is predetermined by existence of a bird on a top (it is presented in a context by the phrase *by four voices of birds who took seat on a tree*) and a chthonian being at the bottom (in the context it is *viper*). The given example contains hints with the Eden in religious aspect: a nominative *master* means God, the noun a *garden* is used

in means of the *Paradise garden*, the epithet *the highest incomprehensible tree* embodies an image of the central Eden phytonym – the Trees of knowledge of Good and Evil; the person is identified with a tree and characterized by metaphors *the master plants in pots* (that is *God gives life*) and *waters with sand* (means *measuring of life time*).

At the same time in the recipient perception the images of *four birds on the highest incomprehensible tree* in the given context can cause not unreasonable associations with changes of the day time (morning, day, evening and night) which alternation describes with the help of the verb *call*, which means *influence the way of alternations*; with recurrence of seasons of year (summer, autumn, winter, spring) which sequence is described in a *metaphor to come back to blossom* – the action repetition predetermined by the nature; with life stages (childhood, youth, a maturity, an old age) that are reflected by metaphors of process of planting and watering of a person-tree) and four Riders of the Apocalypse (Hunger, War, Death and Antichrist), connection with *tree* image is traced in a metaphor *tree turns integrity of day into fragments* that at the implicit level emphasizes destruction of the Universe as a result of actions of four birds – harbingers): "by four voices of *birds* that have taken seat *on the highest incomprehensible tree* / that *integrity of day turns into fragments* / with ancient expressions from the fairy tale we *call day* / from the wood where on an outline of a leaky grass the *viper* / <...> embroiders shadows <...>. / *to come back to blossom* to our garden / the *master* of which *plants trees in pots* <...> *waters with sand*" [1, p. 622].

Conclusions. Therefore, honoring of the world of the nature, in particular *tree* to which ancestors quite often worshipped, considering the shrines, is an inspiration source for Vasil Holoborodko's poetry. Describing *tree* in the free verses, the author uses the unusual comparisons, filigree epithets, unexpected personification and metaphors which together create the unique author's language and help to understand a picture of the nature world grace to sensual and visual language embodiment of an artistic image of the *tree*.

REFERENCES

1. Голобородько В. І. Ми йдемо. Вибрані вірші / В. І. Голобородько. Вступна ст. М.М. Сулими. – К., Рівне: Планета-друк, 2005. – 1056 с.
2. Лисиченко Л. А. Мовна картина світу та її рівні // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. – Т. 6. – Х., 1998. – С. 129-144.
3. Лисиченко Л. А. Рівні мовної картини світу і їх взаємодія / Л. А. Лисиченко // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 16. – С. 80-87. 11.
4. Лисиченко Л.А., Скорбач Т. В. Мовний образ простору і психологія поета: монографія / Л. А. Лисиченко, Т. В. Скорбач. – Харків : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2001. – 160 с.
5. Майборода Н. В., Шленьова М. Г. Образне слово у ліриці поетів шахтарського краю (на матеріалі поезії С. Черкасенка та В. Голобородька) / Н. В. Майборода, М. Г. Шленьова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки. – 2014. – Вип. 4. – С. 271-279.
6. Шленьова М. Г. Мовний образ атмосферних явищ (дощ, хмари, райдуга) в поезії Василя Голобородька / М. Г. Шленьова // Лінгвістика. – 2014. – № 1. – С. 108-115.
7. Шленьова М. Г. Мовні образи небесного простору в поезії В. Голобородька / М. Г. Шленьова // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 354-356.

REFERENCES

1. Holoborodko V. I. We go. Chosen poems / V. I. Holoborodko. Introduction by M. M. Sulima. – K., Rovno: Planet press, 2005. – 1056 p.
2. Lysychenko L. A. The language picture of the world and its levels // Collection of Kharkov historical and philological society. New series. – V. 6. – Kh., 1998. – P. 129-144.
3. Lysychenko L. A. The levels of the language picture of the world and its interaction / L. A. Lysychenko // Linguistic researches: coll. scient. works. – 2005. – № 16. – P. 80-87.
4. Lysychenko L. A., Skorbach T. V. The language image of space and psychology of the poet: Monograph /

- L. A. Lysychenko, T. V. Skorbach. – Kharkiv: KhNPU of H. S. Skovoroda, 2001. – 160 p.
5. Mayboroda N. V., Shleneva M. G. The word image in lyrics of mine country poets (on the material of S. Cherkasenko and V. Holoborodko poetry) / N. V. Mayboroda, M. G. Shleneva // Scientific notes of the Berdyansk state pedagogical university. Ser.: Philological sciences. – 2014. – №. 4. – P. 271-279.
 6. Shleneva M. G. Language image of the atmospheric phenomena (rain, clouds, rainbow) in Vasile Holoborodko's poetry / M. G. Shleneva // Linguistics. – 2014. – № 1. – P.108-115.
 7. Shleneva M. G. The language images of sky space in V. Holoborodko poetry / M. G. Shleneva // Scientific notes of National university "Ostrog Academy". Series: Philological. – 2014. – Issue 44. – P. 354-356.

Языковой образ дерева в поэзии Василя Голобородько

М. Г. Шленёва

Abstract. Статья посвящена образу дерева в поэтических текстах Василя Голобородька. Образ дерева анализируется как элемент языковой картины мира поэта. Рассматривается интерпретация образа дерева в различных ипостасях: как природного элемента, как персонифицированного образа, как мифологической фигуры и т.д. Делается вывод о роли образа дерева в поэзии автора.

Keywords: образ дерева, поэзия, языковая картина мира.

Ойконімія України першої половини ХХ століття як результат мовної політики панівних держав

О. В. Шульган

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна
Corresponding author. E-mail: shulhan.olha@yandex.ua

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ойконімії України довоєнного періоду. Акцентується увага на мовній політиці Австро-Угорської, Російської імперій, Польщі й Чехословаччини та їхній вплив на офіційні номінації поселень. Аналізуються питомі назви населених пунктів різних регіонів України у порівнянні з новими, що запроваджувалися (перейменовувалися) сусідніми державами. У статті використовуються дані адміністративно-територіальних довідників першої половини ХХ століття.

Ключові слова: ойконімія, колонізація, русифікація, угорщення, чехізація.

Вступ. Перша половина ХХ століття, зокрема довоєнний період формування ойконімної системи України, характеризується загальними словотвірними, лексичними та морфологічними тенденціями, які мали місце у попередніх століттях і виявилися в еволюційному розвитку місцевої топонімії кожного окремого українського регіону. Проте для цього історичного періоду розвитку ойконімії характерне проникнення чужомовних елементів, що здійснювалося, головним чином, через загарбання території України іншими, переважно сусідніми державами. Адміністративно-перейменовувальні дії цих держав стосовно питомих українських номінацій у першій половині ХХ століття (як на Заході, так і на Сході) нашої країни виявлялися в упровадженні свідомої русифікації, колонізації, мадяризації та чехізації назв населених пунктів.

Короткий огляд публікацій по темі. Ойконімна система України першої половини ХХ століття частково була об'єктом ареального дослідження у наукових працях вітчизняних мовознавців, серед яких: Д. Бучко («Ареали українських топонімів на -івці, -инці в XIV-XX ст.», «Ойконімія Покуття»), О. Купчинський («Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень»), З. Купчинська («Лексико-семантична і словотвірна структура географічних назв на -ин, -ів (Територія України X-XX ст.)»), М. Мриглод («Становлення і розвиток моделей ойконімів Правобережної України з християнськими іменами в основах»), Л. Радьо («Ойконіми України на *-jъ (*-ja, *-je) у X-XX ст.»); В. Котович («Ойконімія Опілля XII-XX ст.»), І. Царалунга («Українські топоніми на -ани (-яни)») та ін. Здебільшого вищезазначені ономасти звертали увагу на типові словотвірні форманти ойконімів, а не на екстралінгвальні чинники формування ойконімів, серед яких перше місце, на нашу думку, варто надати мовній політиці.

Запропонована стаття є частиною комплексного дослідження ойконімії України ХХ століття (перейменувань цього періоду) та містить аналіз назв поселень окремих областей на початку минулої епохи, оскільки не всі наведені нижче номінації були об'єктом спеціального мовознавчого дослідження.

Мета статті – охарактеризувати особливості формування ойконімії України довоєнного періоду; з'ясувати мовний вплив Російської, Австро-Угорської

імперій, Польщі, Чехословаччини на творення та перейменування ойконімів різних регіонів України; презентувати динаміку «засвоєння» іншомовних компонентів у місцевих номінаціях поселень.

Результати та їх обговорення. З кінця XVIII до початку ХХ століття українці проживали на територіях різних імперій: 80% – у Російській та 20% – в Австро-Угорській. Обидві імперії становили собою величезні конгломерати земель із етнічно строкатим населенням. Вся повнота влади була зосереджена в руках імператорів, які управляли за допомогою армії, і розгалуженого бюрократичного апарату. Від підданих вимагалась покірність до правлячих династій в обмін на обіцяну стабільність, безпеку та порядок. Так, наприклад, політика впровадження польської мови, культури, віри (іншими словами, *спольщення, колонізація*) розпочалася на території України, переважно західної її частини, ще у XIV столітті. Тоді колонізації була піддана Галичина та частина Волині з метою територіального, духовного та освітнього впливів. Територіальний чинник означав активне заселення території України поляками, німцями, євреями, вірменами, греками. Освітній чинник ставив за мету перетворити українські школи на польські, а духовний – розвинути католицьку віру.

Крім цього, на зазначених територіях проживали представники польського народу. Наприклад, у Львівському повіті чисельно поляки переважали, зокрема у селах навколо Львова, а також на сході повіту. Понад 90% поляків проживали у таких селах, як: *Білка Шляхетська, Білка Королівська, Давидів, Зубра, Кртошин, Пруси, Семенівка, Сокільники, Чижки, Гончари, Костейв, Козельники, Пасіки-Зубрицькі, Виннички, Холоднівка* (Льв). Польські назви окремих сіл Львівського повіту відображали етнічний склад їхнього населення: *Рясна Польська, Білка Шляхетська* (Льв). Водночас були села з етнічними польськими назвами, в яких все ж переважало українське населення (наприклад, *Ляшки Муровані*, де проживало 707 українців, 385 поляків, 51 євреїв) [16]. Загалом, польське населення, яке проживало в сільській місцевості, не мало значної переваги над іншими національностями. Українці – корінні жителі регіону – склали 70-99 % населення Львівського повіту в 52 селах, розташованих здебільшого у північній та південній частинах повіту. Понад 90 % українців проживали у 22 населених пунктах: *Бродки, Вербіж,*

Вислобоки, Гаї, Гонятичі, Гуменець, Дмитре, Жирівка, Запитів, Кагуїв, Луб'яна, Підберезці, Полянка, Попеляни, Піски, Ременів, Руданці, Селисько, Ситихів, Сороки Щирецькі, Стронятин, Черепин (Льв) [5, с. 222].

Як і у попередні віки, у ХХ столітті українські топоніми на *-ів*, *-івці*, *-инці*, *-ина*, *-івка* у документах, писаних польською мовою, передавалися польськими відповідниками на *-ów*, *-ówce*, *-inice*, *-uzna*, *-szczyzna*, *-ówka*. У «Перечне географических названий...», пам'ятці довоєного періоду, міститься близько 3000 ойконімів Галичини та Буковини. Важливо, що серед першофіксацій ХХ століття бачимо багато різноманітних словотвірних моделей на *-івці*, *-ина*, *-ів*.

Найбільший історичний регіон Західної України – Галичина, до складу якого входять сучасні Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська (за винятком північної частини, яка належить до Волині) області України, а також південно-східні воєводства Польщі, ще на початку ХХ століття перебував під впливом державних мов Австро-Угорщини та Польщі. Цей вплив наявний і у сфері назовництва населених пунктів Галичини, і в їхній подальшій транслітерації в діловодстві Російської імперії.

У «Русско-польскому перечне географических названий» питома українські топоніми перекладалися з польської на російську мову. При цьому порушувалися не тільки мовні норми обох східнослов'янських та західнослов'янської мов, а й задокументованість назви того чи іншого населеного пункту та її сприйняття українцями з інших регіонів.

Назви сіл, містечок та міст Галичини серед місцевого населення побутували в своїй україномовній, а не в офіційно закріпленій «Русско-польским перечнем...» формі. Наприклад, вживалась форма не *Липица* дольна, а *Липиця Нижня* (І-Ф), не *Ловчице*, а *Лівчиці* (Лв.), не *Микулинце*, а *Микулинці* (Тр.) і т.д. [11].

Довідники статистичного управління Республіки Польща містять відомості про населені пункти Львівського, Станіславського та Тернопільського воєводств, кількість населення та земельної площі станом на першу половину ХХ століття. Українські ойконіми передавалися польською мовою, відповідно до її мовних норм. Наприклад, *Fatowce*, *Słoboda Niebyłowska*, *Gwoździec Mały*, *Słobódka*, *Stankowa*, *Studzianka*, *Ispas* (І-Ф), *Annaberg*, *Bereźnica*, *Bratkowce*, *Brygidyn*, *Chaszczowanie* (Лв.), *Dźwinogród Krzywce*, *Olchowiec*, *Oleksińce*, *Paniowce*, *Pilatkowce*, *Podfilipie*, *Skowiatyn* (Тр.) [16, 17, 18]. Багато назв хуторів, сіл, селищ та міст, що згадуються у таких довідниках, не функціонують в ойконімії України також і в другій половині ХХ століття, оскільки зникли з карти (переважно через розкуркулення селян) або ж відійшли до складу Польщі.

Варто згадати й про германізацію західних теренів нашої країни, зокрема Львівщини. Виникнення колоній пов'язане із входженням Галичини у 1772 році до складу Австрійської імперії. Найбільша хвиля німецького розселення і закладання колоній у Галичині припадають на 70-80-ті роки ХVIII століття – час радикальних реформ Йосифа II. Уже восени 1782 року в Галичину стали прибувати німецькі поселенці (переважно цілими сім'ями). За кілька років

поселенського руху до Галичини прибуло 2 827 родин. Їх загальна кількість складала 12 475 осіб [2, с. 58]. Австрійський уряд запросив до Галичини переселенців з німецьких провінцій своєї держави, і з сусідніх країн: Пруссії, Саксонії, Баварії, Польщі.

На початку 20-х років ХХ ст. найбільше німців мешкало у таких селах Львівського повіту, як: *Вайнберген* («винна гора»), *Дорнфельд* («колюча гора»), *Кальтвассер* («зимна вода»), *Лінденфельд* («липове поле»), *Острів*, *Райхенбах* («текучий потік»), *Розенберг* («трояндова гора»), *Фалькенштайн* («падаючий камінь»), *Хоросно Нове* (Лв.) та ін. Деякі колонії мали паралельні назви – українські та німецькі – з однаковими або близькими смисловими значеннями, наприклад: *Винники* – *Вайнберген* (*Weinbergen*). Упродовж ХХ століття німецькі колонії остаточно перестали існувати: більшість із них приєднано до ближніх міст та сіл: *Острів* і *Розенберг* (*Заріччя*) – до міста *Щирець*, *Хоросно Нове* – до села *Хоросно* Пустомитівського району. Окремі німецькі колонії перейменовано (наприклад, *Дорнфельд* – на *Тернопілля*, *Лінденфельд* – на *Липівку* Миколаївського району, *Айнзідель* – на *Одиноке*, *Фалькенштайн* – на *Соколівка* Пустомитівського району) [9, с. 91, 95, 96].

Як зазначає Я. Редьква, наявність у складі ойконімії Галицької та Львівської земель назв з німецькими мовними рисами є свідченням поліетнічності, вказівкою на формування топонімної системи – а також і культури – означених теренів не тільки слов'янськими, але й неслов'янськими народами [10, с. 18].

Окрім полонізації, на заході України розгорталась й інша мовна політика держав-завойовниць, що негативно впливали на українську мову, прагнувши зменшити її присутність в адміністративному апараті, а згодом – і зовсім ліквідувати. Це **угорщення** (**мадяризація**) та **чехізація**.

Після Австро-угорської угоди 1867 року українська мова починає втрачати свої позиції на Закарпатті, піддаючись впливу мадяризації: міщанство та старі українські роди асимілювалися. Духовенство та сільське населення залишалися єдиним оплотом українства на Закарпатті початку ХХ століття, адже під час угорського панування офіційною мовою зовнішнього та внутрішнього вжитку була угорська мова. Місцеве населення як могло піднімало українську мову, проте цього було замало.

У свою чергу, чехізація, будучи спочатку в руслі української культурної течії, із 30-их років ХХ століття почала штучно підтримувати русофільські тенденції. Основна функція цієї мовної політики полягала у звуженні суспільного значення української мови в усіх сферах діяльності державного апарату. Лише з появою ідей народництва та діяльністю молодшої інтелігенції Закарпаття все ж таки повернулося до українського культурного розвитку.

Питання про те, якою мовою говорили закарпатці – діалектами української чи окремою мовою – пов'язане з їхньою національною самосвідомістю. Протягом першої половини ХХ століття закарпатці ідентифікували себе як русини, малоруси, карпаторуси, угроруси, рутени, руснаки та українці.

До початку ХХ століття мова закарпатців «русинською» не називалася: використовувалися лише такі

назви, як «руська мова», «руснацька / русняцька мова» (у західній частині Закарпаття), рідше – «утроруська», «карпаторуська» та «малоруська». Цією ж мовою іменували й поселення.

Як зазначає А. Штефан, угорською владою від 60-х років XIX століття проводилася політика суцільної мадяризації закарпатців. На початку XX століття діалектами української мови говорило не більше 20% інтелігенції краю, 80% користувалися угорською або «язичієм» («мішаниною української, церковнослов'янської та російської мов з додатком локалізмів і мадярських слів») [15, с. 26-27].

Назви населених пунктів окремих округів Закарпаття змінювалися в різні часові періоди, залежно від держави, до складу якої вони входили. Наведемо кілька конкретних прикладів: порівняймо¹ *Смерекове – Смереково – Smereková – Szemerekő, Сухий – Сухой – Suchý – Szuhapatak, Чорний Потік – Черный Поток – Šerný Potok – Kenéspatak, Черногорова – Черногорова – Černohlava – Sôshát, Ялове – Яловое – Jalové – Jávov* (Зк) та ін. [7, с. 445-453]. Як бачимо, про транслітерацію з української мови, зрозуміло, не йшлося, оскільки ойконіми передавалися відповідно до норм російської, чеської та угорської мов. Лише у повоєнний період ситуація змінилася.

Ще одним важким соціолінгвістичним ударом для ойконімії України початку XX століття виявилася **русифікація** назв населених пунктів. Негативні наслідки цієї мовної політики тривали не одне століття і мали прояв у багатьох регіонах нашої країни. Русифікацію свого часу розпочав цар Петро I, і вона фактично офіційно тривала аж до проголошення незалежності нашої держави. Проте подекуди в топонімах, особливо ойконімах, все ще прослідковуються своєрідні російськомовні кальки, як-от: *Колхозне* (АРК), *Южна Ломуватка* (Лг.), *Побєда* (Дн), *Тур'є* (Лв.) та ін. [6].

Русифікація була наслідком організованої асиміляції та денационалізації національно-культурного життя в умовах тоталітарної Російської імперії. Не оминув цей вплив, звісно, й мову та всю її лексико-граматичну систему. Стосовно ойконімії, то (до початку авторитарного радянського режиму) русифікацію в сфері назовництва проводив царизм. Для прикладу, Волинська область (колишня губернія) протягом першої половини XX століття змінювала свої межі й була об'єктом розподілу її території між Російською імперією та Польщею. У «Списку населених пунктів Волинської губернії» (неофіційному виданні) зустрічаємо велику кількість відатропонічних ойконімів, в основі яких лежать переважно імена представників царської династії, наприклад: *Александровка, Александрівка, Андреевка, Аннополь, Елисаветполь, Катериновка, Николовка*, (Жт.), *Владиміровка, Дмитровка, Елисаветино, Марьяновка, Николайполь, Петровка, Романовь, Софіївка* (Вл.), *Николаєвка, Софіївка* (Рв.) та ін. [13]

Крім цього, в ойконімах тодішньої Волинської губернії не бракувало і польських імен: *Адамовка, Адєлинь, Анєліовка, Барбаровка, Брониславовка,*

Войтко, Казиміровка, Каролиновь, Людвиковь, Францишковка, Юзефинь, Ядвигинь, Янувка (Вл) тощо [13].

Також ойконіми Волині початку XX століття в своїй основі містили апеллативи, що засвідчували належність її території як до Російської імперії, так і до Польщі, та реалії, які могли пов'язувати з тою чи іншою державою. На цю належність указували окремі ад'єктивні компоненти номінацій. Порівняймо: *Бернадинский костель, Богудзянка, Глубочекь, Домбровка, Красногурка, Ляховцы* (Жт.), *Бискупичи Шляхтинские, Дубрава, Зимница* (Вл), *Ксендзовській* (Мн.) та *Будка при Дворцѣ, Дворець, Царевь-Борь, Царевь-Борокь* (Жт.), *Куничевь-Крестьянській, Ольбле-Русское* (Вл), *Дранча-Русская* (Тр.) та ін. [13].

Ойконіми Волині, наприклад, добре зберегли українські традиції назовництва населених пунктів. Так, складені ойконіми з атрибутивним членом подаються в нормативному для української мови препозиційному порядку: означення стоїть перед означуваним словом (іменником чи субстантивованим прикметником). Наприклад: *Битая-Гора, Большие-Миньки, Великая-Фосня, Волчьа-Слобода, Каменная-Гора, Любарская-Рудня, Новая-Радча* (Жт) тощо [13]. Виняток становлять окремі назви поселень, у яких традиційно атрибут вживається лише в постпозиції і пишеться через дефіс, пор.: *Вулька-Подлуцкая, Гута-Степангородская, Желудекь-Большой, Площа-Ломановская, Романовка-Великая, Рудка-Кукольская* (Вл.), *Островь-Стовпечно, Побочь-Верхняя, Рудня-Осушня* (Жт.) та ін. [13]. Також у вказаному довіднику в основах ойконімів знаходимо власне українські антропоніми та апеллативи: *Богдановка, Вербка, Вишеньки, Вовче, Карповщина, Козакь, Майдань-Кропивенській, Мартиновка. Млынокь, Мианець, Наталинь, Пеньки, Руденька, Хижки, Чабанина* (Вл.) і т.п. [13].

До війни 1914 року Волинська губернія складалася з 12 повітів. На момент революції 1917 року з 12 повітів було німцями захоплено 2: Волинський і Ковельський. У період війни з Польщею західні повіти губернії переходили з рук у руки, і коли був укладений з нею мир, то від Волинської губернії остаточно відійшли до Польщі на початку 1921 року західні повіти: Володимир-Волинський, Ковельський, Луцький, Дубенський, значна частина Кременецького, Рівненський і майже половина Острозького повіту (разом із містом Острог). Після цього у складі Волинської губернії залишилися повіти: Овруцький², Ново-Волинський, Житомирський, Ізяславський, Старокостянтинівський і кілька волостей Кременецького й Острозького повітів [4]. Від 1906 року змін у топонімії вказаної губернії сталося небагато, зокрема в офіційно-ділових паперах було ліквідовано вказівку на назви окремих урочищ, фільварків, навіть хуторів регіону.

Зросійщення ойконімії іншої великої губернії, Катеринославської, на початку XX століття уже було не новим соціолінгвістичним явищем, оскільки дана територія з XIX століття повністю підпадала під царську політику з державною російською мовою.

¹ Першим подається ойконім українською мовою, другим – російською, третім – чеською, четвертим – угорською.

² За винятком частини Кисоріцької волості.

В адміністративно-територіальному довіднику Катеринославського повіту номінації поселень передаються виключно російською мовою: *Аполлоновка, Катериновка, Катошино, Краснополь, Николаевка, Петровка, Преображенка, Тритузово, Ягодная* (Днп.) тощо [14]. Проте цікавою тут виявилась якісно нова особливість, яка мала місце в довідниках такого типу, – це вказівка на попередню чи неофіційну номінацію³: *Ново-Анастасьєвка – Анастасьєвка, Ильинка – Ильинское, Даровка – Божедаровка, Китай городь – Чумацкое, Струковка – Ольговка, Сулицкое – Лиманское* (Днп.) та ін. [14]. Також вказувалися назви сіл, дані німецькими переселенцями ще наприкінці XVIII – початку XIX століть, особливо у межах Хортицької волості: *Александровское – Иссендорфь, Варваровка – Францфельд, Долиновка – Адельгеймь, Долинское – Кронсталь, Канцеровка – Розенталь, Новослободка – Розенгардт, Смоляная – Шенебергь, Широкоє – Нейдорфь* (Днп) тощо [14].

За законом про адміністративно-територіальний поділ України від 2-4 березня 1918 року територія Катеринославської губернії зазнавала змін. Протягом наступних 7 років територія Катеринославщини то зменшувалася, то, навпаки, збільшувалася, проте в 1925 році губернія як адміністративно-територіальний центр була цілковито ліквідована, а її землі розділилися між сусідніми регіонами.

Мовна політика в Україні довоєнного періоду СРСР здійснювалася у 2 етапи: *українізація* та *русифікація*.

Ще на зламі 10-20-х років XX століття, тобто до встановлення радянської влади на території нашої держави, українська мова отримала статус офіційної. Цьому посприяли як УНР, Гетьманат, Директорія, так і Тимчасовий уряд Росії. Це означало, що офіційно українська мова запрацювала у сфері судочинства, військової справи та законодавства. Не минуло це функціонування й офіційно-ділової документації, адже Конституція 1919 року проголошувала, що трудящі Республіки можуть вживати та використовувати рідну мову [3]. Термін «*українізація*» є цілком соціолінгвістичним, оскільки українська мова у 20-х роках повноправно увійшла в усі державні заклади на території УРСР.

Саме так розгорнувся процес українізації в добу СРСР, що тривав до початку 30-х років XX століття. І в цей період ойконіми північних, центральних, східних та південних регіонів України (переважно округів) подавалися у довідниках саме українською мовою. Свідченням цього є наступні джерела: «Список заселених пунктів Куп'янської округи» (1925), «Список поселень Київської округи» (1926), «Довідник Ізюмщини» (1927), «Список заселених оселищ Ніжинщини» (1927), «Територія та населення Могилів-Подільської округи» (1927), «Список населених пунктів Бердичівської округи» (1927), «Список залюднених місць Херсонської округи» (1929) тощо.

У «Довіднику по населених пунктах Запорізької округи» уже є ойконіми, що засвідчують радянські реалії: *Червоні Борці, Першотравенський, 5 роковин*

Жовтневій революції, Червона Поляна, Жовтневий, Червоний Кут, Червоний Жовтень, Карла Маркса, Маєвський (Зп) і т.п. [1]. Також у книзі знаходимо зрусифіковані номінації поселень, наприклад: *Ульянівка, Шмальково, Попово, Коробкино, Северин, Веселий Подол, Карманівка, Розкошина, Приютная, Укромний* (Зп) тощо [1]. Крім цього, сюди включені назви поселень, надані німецькими переселенцями: *Розенталь, Генрихсталь, Юринталь, Анненфельд, Розенгоф, Ройтфельд, Ротентаг, Майдорф, Барбарштадт* (Зп) та ін. [1]. У довіднику вказується, що ці поселення уперше включені до реєстру населених пунктів Запорізького округу [1, с. 5].

Однак невдовзі розпочався новий відлік денационалізації духовно-культурного суверенітету українців, і одним із негативних виявів цього стало те, що мова почала втрачати свої національні особливості та позиції у республіці. Русифікація періоду СРСР скеровувалась проти суспільних функцій української мови як офіційної, сприяла впровадженню російської як єдиної мови спілкування в радянському суспільстві. З початку 30-х років XX століття закривали українські школи, україномовні газети та журнали, згортали ще недавно створене українське діловодство і витісняли мову зі сфери науки. Суб'єктом впливу на українську мову в цей час сміливо можна вважати політику СРСР. Це основний соціолінгвістичний фактор, який торкнувся також ойконімії України. Тут помітні й негативні пуристичні тенденції, що мали на меті свідомо «очистити» онімію періоду УРСР від небажаних елементів української мови та зрусифікувати їх. Назви поселень вживалися в адміністративних документах виключно російською мовою, наприклад: *Воронцовка* (Од.), *Гавриловка* (Вн.), *Дарьєвка* (Хс.), *Дружелюбовка* (Зп.), *Замостье* (Чр.), *Каменный Брод* (Лг.), *Ледное* (Хр.), *Марьинка* (Дн.) тощо [12].

Проте у 1932-1933 роках на Україну чекало ще страшніше горе – голодомор як штучне винищення селян, що відмовлялися працювати у колективних господарствах. Згідно з архівними документами, до Донецької (тоді поширювалася і на територію нинішньої Луганської області), Дніпропетровської (до якої частково належала і нинішня Запорізька область) і Харківської областей мали бути переселені колгоспники з Росії, а до Одеської (тоді поширювалася і на територію нинішніх Миколаївської та Херсонської областей) – із Білорусі та Росії.

До кінця 1933 року із Західної області РРФСР до Дніпропетровщини було відправлено 109 ешелонів із переселенцями та їхнім крамом, з Центрально-Чорноземної області Росії до Харківської області – 80 ешелонів, з Іванівської до Донецької – 44 ешелони, водночас із Білоруської РСР до Одеської області направили 61 ешелон, з Горьківської області – 35 ешелонів з людьми [10].

Висновки. Як бачимо, різні регіони України, зокрема їх ойконімія, піддавалися впливу мовної політики тієї чи іншої держави-завойовниці. Проте назви поселень, що зазначалися в офіційних документах Російської, Австро-Угорської імперій, Польщі, Чехословаччини не засвоювалися та не поширювалися українським населенням, тобто такі назви

³ Першою подається нова назва населеного пункту, другою – колишня (попередня).

мали формальний характер. Хоча згодом, уже в період СРСР, зрусифіковані назви поселень утвердилися як в адміністративних документах УРСР, так і частково в усній формі.

Враховуючи вище сказане і те, що у довоєнний період проводилася політика з формування особливої

спільноти – «радянського народу» – , все-таки українці на Заході й на Сході залишилися вірними своїй історії та культурі, зберігали високий рівень національної свідомості, пам'ятаючи рідні для них, характерні для української національної ойконімної системи, назви поселень.

СКОРОЧЕННЯ

АРК – Автономна Республіка Крим;
Вл. – Волинська область;
Вн. – Вінницька область;
Дн. – Донецька область;
Дніп. – Дніпропетровська область;
Жт. – Житомирська область;
Зк. – Закарпатська область;
Зп. – Запорізька область;

І-Ф – Івано-Франківська область;
Лв. – Львівська область;
Лг. – Луганська область;
Од. – Одеська область;
Тр. – Тернопільська область;
Хрк. – Харківська область;
Хрс. – Херсонська область;
Чрг. – Чернігівська область.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник по населених пунктах Запорізької округи. – Запоріжжя : Запорізьке статистичне бюро, 1928. – 219 с.
2. Драк М. Німецьке населення Східної Галичини: розселення та зміни кількісного складу (1772–1857) / М. Драк // Німецькі колонії в Галичині. Історія – архітектура – культура. – Львів, 1996. – С. 57–67.
3. Конституція Української Соціалістическої Советської Республіки. – Харків : Всеукраїнське Видавництво, 1920. – 23 с.
4. Матеріали по адміністративно-територіальному деленію Волинської губернії 1923 года. – Житомир, 1923. – 186 с.
5. Пасіцька О. Поляки підльвівських сіл у 20-і рр. ХХ ст. / О. Пасіцька // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – №17. – 2008. – С. 220-225.
6. Політико-адміністративний атлас України / І. Руденко, Л. Півак, Ю. Лоза, О. Шаблій. – К. : ДНВП «Картографія», 2006. – 120 с.
7. Пушкаш А. Цивілізація или варварство: Закарпатье 1918-1945 / А. Пушкаш; Институт славяноведения РАН. – М.: Европа, 2006. – 564 с.
8. Редьква Я. Локальні німецькомовні назви поселень (колоній) у колишніх Львівській та Галицькій землях / Я. Редьква // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. Вип. 267 : Германська філологія. 2005. – С. 3-19.
9. Реєстр населених пунктів Львівщини / упорядник М. Горбаль. – Львів : Афіша, 2003. – 152 с.
10. Розкриття архівів: як після Голодомору на Донбас переселяли росіян [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://svitocumpravdu.blogspot.ru/2015/11/blog-post_39.html. – Назва з екрана.
11. Русско-польский и польско-русский алфавитные перечни географических названий, помещенных на карте Галиции и Буковины инж. Коримана. – К. : Изд-во Киевского округа путей сообщения, 1915. – 64 с.
12. Список почтовых предприятий, ж/д станций городов, поселков и с/советов Украины с опозначением индексов. – Харків : Союзоргучет, 1932. – 268 с.
13. Списокъ населенныхъ мѣсть Волинской губерніи. – Житомиръ : Волинская губернская типографія, 1906. – 219 с.
14. Списокъ населенныхъ мѣсть Екатеринославскаго уѣзда Екатеринославской губерніи. – Екатеринославъ : Типографія Губернскаго Земства, 1911. – 42 с.
15. Штефан А. Угро-руська інтелігенція на переломі ХІХ-го і ХХ-го віків / А. Штефан // За правду і волю. Спомини і дещо з історії Карпатської України. – К. І, ІІ. – Торонто, 1973, 1981. – С. 25-29.
16. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Lwowskie. – Warszawa, 1924. – Т. XIII. – S. 24. – 65 s.
17. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Stanisławowskie. – Warszawa, 1923. – Т. XVI. – 31 s.
18. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Tarnopolskie. – Warszawa, 1923. – Т. XV. – 36 s.

REFERENCES

1. Reference book of settlements of Zaporizhzhia region. – Zaporizhzhia: Zaporizhzhya Bureau of Statistics, 1928. – 219 p.
2. Drak M. The German population of East Galicia (East Halychyna), resettlement and quantitative composition changes (1772-1857) / M. Drak // German colony in Galicia (Halychyna). History – Architecture – culture. – Lviv, 1996. – P. 57-67.
3. The Constitution of the Ukrainian Socialist Soviet Republic. – Kharkiv: All-Ukrainian Publishing, 1920. – 23 p.
4. Materials of the administrative-territorial division of Volyn province in 1923. – Zhytomyr, 1923. – 186 p.
5. Pasitska O. Polish people of villages near Lviv in the 20-ies of XX century / O. Pasitska // Ukraine: cultural heritage, national identity, statehood. – № 17. – 2008. – P. 220-225.
6. Political and administrative Atlas of Ukraine / I. Rudenko, L. Pivak, J. Loza, O. Shablii. – K.: SSPE «Cartography», 2006. – 120 p.
7. Pushkash A. Civilization or barbarism: Transcarpathia 1918-1945 / A. Pushkash; Institute of Slavic Studies of the Russian Academy of Sciences. – M.: Europe, 2006. – 564 p.
8. Redkva Y. Local German names of settlements (colonies) in the former Lviv and Galicia / Y. Redkva // Scientific Bulletin of Chernivtsi University: collection of science papers. Issue 267: German Philology. 2005. – P. 3-19.
9. Register of settlements of Lviv region/ Compiler M. Horbal. – Lviv: Afisha, 2003. – 152 p.
10. Disclosure of archives: how Russians were moved to Donbas after Famine (Holodomor) [electronic resource]. – Access: http://svitocumpravdu.blogspot.ru/2015/11/blog-post_39.html. – Name from the screen.
11. Russian-Polish and Polish-Russian alphabetical list of geographical names placed on the map of Galicia and Bukovyna by engineer Koriman. – K.: Publishing House of the Kiev district of Railways, 1915. – 64 p.

12. List of postal enterprises, railway stations of the cities, towns, and village councils of Ukraine with the designation of codes. – Kharkiv: SoyuzOrgUchet, 1932. – 268 p.
13. List of populated towns of Volyn province. – Zhytomir: Printing house of Volyn province, 1906. – 219 p.
14. List of populated towns of Ekaterynoslav province. – Ekaterynoslav: Printing house of Provincial Zemstvo, 1911. – 42 p.
15. Shtefan A. Ugro-ruska intelligentsia at the turn of the XIX-th and XX-th centuries / A. Shtefan // For truth and freedom. Memoirs and something from the history of Carpathian Ukraine. – K. I, II. – Toronto, 1973, 1981. – P. 25-29.
16. The index of locality of the Polish Republic on the basis of the first list of the population dated September 30, 1921 Lviv Province (Voivodeship). – Warsaw, 1924. – T. XIII. – P. 24 – 65 p.
17. The Index of locality of the Polish Republic on the basis of the first list of the population dated September 30, 1921 Stanislav Province (Voivodeship). – Warsaw, 1923. – T. XVI. – 31 p.
18. The Index of locality of the Polish Republic on the basis of the first list of the population dated September 30, 1921 Tarnopol Province (Voivodeship). – Warsaw, 1923. – T. XV. – 36 p.

Ukrainian oiconymy of the first half of the twentieth century as a result of the dominant states language policy

Shulhan O. V.

Abstract. The article is devoted to the study of Ukrainian oiconymy of the pre-war period. Attention is focused on the language policy of the Austro-Hungarian and the Russian Empires, Poland and Czechoslovakia and their influence on the nomination of settlements. The specific settlements names of various regions of Ukraine are analyzed compared with the new ones, which were introduced (renamed) by the neighbouring states. The article contains data of administrative directories of the first half of the twentieth century.

Keywords: *oiconymy, polonization, russification, hungarization, ukrainization, czechization.*

Ойконимия Украины первой половины XX века как результат языковой политики господствующих государств

О. В. Шульган

Аннотация. Статья посвящена исследованию ойконимии Украины послевоенного периода. Особое внимание акцентируется на языковой политике Австро-Венгерской, Российской империй, Польши и Чехословакии и их влиянии на номинацию поселений. Анализируются удельные названия населенных пунктов разных регионов Украины по сравнению с новыми названными в связи с политикой переименований господствующих государств. В статье используются данные административно-территориальных справочников первой половины XX века.

Ключевые слова: *ойконимия, полонизация, русификация, венгеризация, чехизация.*

Семіотико-дискурсивний аналіз соматикону художнього персонажа

I. I. Сєрякова

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author: e-mail: international@knl.u.kiev.ua

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. У статті розглядається семіотичний і дискурсивний аспекти соматикону персонажа, комплексний аналіз яких дозволив висвітлити семіозисну специфіку та дискурсивну варіативність комунікативного стилю художнього персонажа на матеріалі англійської художньої прози.

Ключові слова: невербальні знаки комунікації, семіозис, соматикон, комунікативний стиль.

Вступ. Здатність людини освоювати світ на сенсомоторному рівні, інтерпретувати жести, вирази обличчя, пози, рухи як знаки засвідчує, що процес розуміння тілесної активності є інференційним, який потребує семіотичної, інтерпретаційної і комунікативної компетентності людини [5]. У генезисному, історичному й лінгвокультурному контекстах сукупність тілесних виявів вибудовується в особливу знакову систему **невербальної комунікації** [10; 16]. При цьому відбувається не тільки семіотичне наповнення й розуміння тілесних виявів, а й їх зміни в комунікативному процесі під впливом конвенцій, норм поведінки, прийнятих у певному лінгвокультурному соціумі.

У сучасній лінгвістиці зростає дослідницький інтерес до питань **тілесності**, відбувається "корпоральний поворот", за термінами О. О. Залевської [1], що полягає в поширенні семіотичного принципу взаємодії людини й оточення на сферу комунікативного буття, у розумінні комуніканта як явища символічного, у визнанні ролі невербальних сигналів у глотогенезі, у віднесенні невербаліки до царини лінгвосеміології й дискурс-аналізу [10].

Метою даної статті є комплексний аналіз соматикону персонажа в семіотичному та дискурсивному висвітленні.

Лінгвістичний інтерес до тілесного способу комунікації стимулюється творчою співпрацею психологів, антропологів, фізіологів і когнітологів, спільні зусилля яких привели до важливих висновків про те, що невербальні засоби є рудиментами спілкування, а міміка і жести виступають стереотипними показниками емоцій [2]. Своєрідність артикуляції та звучання голосу людини втілюють у мовленнєвому акті не тільки індивідуальні ознаки, властиві мовцеві певної статі й віку [17], а й його комунікативні наміри [18], де жести й вирази обличчя виявляють соціальну специфіку [4] у різних лінгвокультурах [12]. На сьогодні вже апробовані різні методики вимірювання експресії жестів, голосу, міміки у процесі виразу емоцій [14], створені анатомічні системи кодування м'язів обличчя, проведені фізіологічні, нейрологічні й психологічні експерименти [11].

Сучасний рівень когнітивних досліджень дав змогу вченим дійти висновку щодо органічної зумовленості існування в пам'яті сенсомоторних концептів, сумісності сенсорної, моторної і мовної інформації у концептуальній картині світу [15]. Невербальні знаки тісно пов'язані з процесами вищої нервової діяльності людини і тому можуть кваліфікуватися як специфічні сигнали інтелектуального й емоційно-психологічного

стану мовців [16].

Дослідження психофізіологічної, психолого-комунікативної, комунікативно-прикладної і номінативно-дискурсивної тематики в галузі невербальних засобів комунікації свідчать про те, що накопичені результати досягли того ступеня, коли назріла необхідність систематизації знань і виділення в межах когнітивно-дискурсивної парадигми окремого напрямку, який вивчає "невербальну поведінку" [6], "невербальну семіотику" [4] з позицій сучасної лінгвістики. Таким напрямком запропоновано назву **невербалістика** [10], що належить до лінгвістики мовлення, центром якої є людина в комунікативній формі буття.

Невербалістика – це лінгвістична наука про несловесне знакове самовираження і комунікативну поведінку людини / мовної особистості в різних дискурсивних практиках.

Об'єктом дослідження невербалістики є **невербальні знаки / номінації невербальних знаків** як компоненти підсистем невербаліки (паралінгвістичної, кінесичної, проксемної тощо) або як одиниці загального семіотичного простору дискурсу – соматикону (термін О. А. Романова і Ю. О. Сорокіна [8]). В авторському розумінні **соматикон** є прагматично зумовленою сукупністю невербальних знаків комунікації та їхніх номінацій, парадигматика й синтагматика яких утворюють семіотичний простір тілесності дискурсивної практики.

Семіотичний аналіз соматикону. Семіотичний погляд на соматикон в аспекті когнітивних механізмів, пов'язаних із формуванням невербальних навичок у філогенезі й онтогенезі, надав можливість розкрити причини й закономірності узгодженості та функціональної сполучуваності вербальних і невербальних знаків у комунікативному процесі. Ключові антропологічні теорії щодо джерел походження мови й наявності певної періодизації у філогенезі обґрунтовують висновок про те, що в початковий період виникнення другої сигнальної системи жести, міміка, дотики, звукові сигнали сформували своєрідну систему засобів спілкування.

Проаналізовані факти підтверджують гіпотезу про невербальні сигнали як когнітивні здатності людини, що передують мові й забезпечують еволюцію примітивного, мотивованого знака руху тіла в невербальний знак, комунікативний і конвенційний як за формою, так і за змістом. Це дає всі підстави вважати тілесність передмовним дискурсом, який засвідчує розвиток мислення і генезисно закріплює за рудиментами спілкування когнітивну, функціональну та

прагматичну роль у дискурсі.

Невербальний семіотичний код обслуговує візуальний, аудіальний і тактильний канали зв'язку. Акти невербального семіозису легко спостережувані в комунікативній діяльності людини, яка осмислює, інтерпретує поведінку оточення, вирази їхніх облич, очей, інтонацію голосу. Сприйняття світу за допомогою того або іншого органу чуття зближує певні тілесні системи людини з її когніцією. Метафора "передавання інформації" (conduit metaphor) [20] становить процес комунікації як рух смислів, що наповнюють **семіотичні вмістища** (жест, погляд, голос тощо) в каналі зв'язку між мовцем і слухачем [10].

Метафора передавання інформації здійснюється в невербальному каналі зв'язку на полюсі слухача, де відбувається сенсорне сприйняття невербальних дій мовця. Сприйняття невербальної поведінки пов'язане з тим, як людина бачить, чує, що спостерігає та як це інтерпретує. Загальна метафора невербального каналу зв'язку містить кілька спеціальних сенсорних метафор: метафору зорового каналу (бачити як), метафору слухового каналу (чути як) і метафору тактильного каналу зв'язку (відчувати на дотик як): *Ann looked up into his face – handsome, dangerous and immensely attractive. Whether the words he spoke were true or not, they could not fail to affect her. Gerald pulled her to him and kissed her gently* (D. Fowler).

Із цього випливає, що невербальний канал зв'язку, як єдність перцептивного і когнітивного, представляє організм у формі цілісної системи процесів передачі та сприйняття смислів у комунікації, об'єктивує інформацію щодо наївної картини світу в термінах предикатів сприйняття, відносить тілесну активність людини в розряд комунікативних знаків, які передають інформацію психологічного, соціального і прагматичного плану.

На основі тріадичної теорії (об'єкт – репрезентамен – інтерпретанта) Ч. Пірса [19], уточнення компонента інтерпретанта четвертим складником – інтерпретатором [7], додавання до семіозисних процесів соціальних і прагматичних параметрів нами доведено, що невербальний знак бере участь у семіозисі [13], містить всі семіотичні складники, щоб функціонувати як комунікативний знак, як засіб вираження думки, емоцій, волі адресанта, виявляючи нескінченну семіозисність у різних умовах комунікативного середовища [9].

Розвиваючи в генезисному аспекті ідею сучасної репрезентіоністської семіологічної теорії [3], згідно з якою інтерпретанта семіозису співвідноситься з результатом перцептивних процесів, що входять до феноменального або ментального простору, а люди, залучені до дискурсивної діяльності, є спостерігачами, які здійснюють безліч репрезентацій, отримуємо також такий висновок: онтологічно невербальні знаки разом зі знаками мовними у просторовому середовищі дискурсивної практики становлять взаємодію багатьох типів інтерпретант (репрезентацій) у контексті інтерактивної дискурсивної поведінки.

Семіозис невербальних знаків соматикону здійснюється в рамках невербального каналу зв'язку і репрезентує процес руху смислів, що на полюсі мовця матеріалізуються в репрезентамен невербального знака (наприклад, тон голосу, посмішку), а на полюсі

слухача – в інтерпретанту невербального знака, розшифрування якої є результатом сенсорного сприйняття, інтелектуального оброблення й комунікативної компетенції інтерпретатора. Так, з-поміж безлічі можливих інтерпретант тон голосу може сприйматися як "спокійний" або "підозрілий", а посмішка може інтерпретуватися як "приємна" або "горда", пор.:

"He was a brilliant man," Sarah said quietly, with a pleasant smile [21]. *"I already own it," Sarah said with a proud smile. "That was fast," Audrey said suspiciously* [21].

Висновок про те, що в центрі комунікативного акту перебуває семіотичний простір тілесності людини в його візуальному сприйнятті учасниками комунікації [8], засвідчує необхідність всебічного **дискурсивного** вивчення семіозису невербальних знаків як специфічного комунікативного коду у світлі встановлення основних категорій невербальних знаків, що вступають у системні відношення в соматиконі, виконують певні функції і прагматичні завдання в дискурсі.

Дискурсивний аналіз соматикону художнього персонажа. Залежно від прагматичної спрямованості на підставі діади "перемагати / програвати" у художніх дискурсивних практиках виникають такі типи комунікативного стилю художнього персонажа – **агресивний** (конфронтаційний), **асертивний** (співробітницький, конструктивний) і **субмісивний** (підрядний). Кожен із цих стилів виявляє відповідну наявність трьох складників – емоційного, прагматичного і конверсаційного [9], маркерами яких здебільшого слугують саме номінації соматикону.

Асертивний стиль характеризується комунікативним і психологічним комфортом в інтер'єрі емоційної тріади доброзичливості [2]:

"It sounds like fun," Marielle said. "Of course I'll go." Bandy's face creased with pleasure. "Miss Mari, I'd be honored," he said gallantly. He took off his hat and, from the saddle, bowed with a flourish [22].

Дискурсивний аналіз соматикону асертивного стилю такий. Асертивність емоційна: комуніканти перебувають у доброму настрої, що в цьому дискурсі позначено вербально ("*It sounds like fun.*" "*Of course I'll go.*" "*Miss Mari, I'd be honored...*") і невербально (*Bandy's face creased with pleasure*). Асертивність прагматична: застосовуються мовленнєві акти з позитивною оцінкою. Це прямі й непрямі мовленнєві акти зі значенням згоди – два констативи ("*It sounds like fun.*" "*Miss Mari, I'd be honored...*") та один промісив ("*Of course I'll go.*"). Асертивність конверсаційна: ковбой вимовляє свої висловлення галантно (*he said gallantly*), дотримується принципу ввічливості як голосом, так і жестом (*He took off his hat and, from the saddle, bowed with a flourish*), знімає капелюх і вклоняється.

Субмісивний стиль персонажа виявляється через невпевнений, підрядний, нервозний формат поведінки [14], у якому читається готовність комуніканта підкорятися, поступатися або здаватися. Невербально субмісивний комунікант стає в "позу жертви", опускає плечі, винувато дивиться, опутивши очі, говорить тихим, невпевненим голосом. Наприклад:

"Are you okay?" he asked. "You look a little feverish." "No, no," she hastily replied, coming back to the present with a jolt. "I mean ...yes." She laughed nervously. "I

mean, no, I'm not feverish and yes, I'm okay" [22].

Здійснено дискурсивний аналіз цього прикладу. Субмісивність емоційна: дівчина збентежена й нервує (*She laughed nervously*), вона говорить поспіхом і відвертається (*she hastily replied, coming back to the present with a jolt*). Субмісивність прагматична: дівчина порушує умови щирості ("No, no." "I mean ... yes."), плутано висловлюється ("I mean, no, I'm not feverish and yes, I'm okay"). Субмісивність конверсаційна: у цьому дискурсі спостерігається порушення максими кількості ("No, no."), максими якості ("I mean, no, I'm not feverish and yes, I'm okay") – дівчина говорить швидко, незграбно прагнучи змінити тему розмови.

Агресивний стиль персонажа є конфліктогенним, пов'язаним з емоційною тріадою ворожості [2] і домінуванням. У соматиконі агресивного комуніканта застосовується, наприклад, гучний голос (*raising her voice*), гнівний тон (*warning her in an angry voice*), крик, галас (*shouting, crying back*), пильний погляд (*staring, his eyes as hard as glass, his eyes full of anger*), різкі рухи та брутальні жести (*grabbing her arm*), наближення на близьку відстань (*clothing the distance between them, taking a step forward*). Наприклад:

Marielle looked up into his face. He was furious. His dark eyes were flashing and his mouth was set in a thin line of displeasure. "I'm lost. I, uh, got out to sort of stretch my legs for a moment and then..." She faltered. "And then you damned near got run over!" he finished for her [22].

Дискурсивний аналіз соматикону агресивного стилю виглядає таким чином. Агресія емоційна: гнівний блиск в очах, вираз обличчя передають невдоволення чоловіка через раптову появу дівчини на дорозі (*His*

dark eyes were flashing and his mouth was set in a thin line of displeasure), різкі фрази й переривання (*finished for her*) свідчать про ворожість персонажа. Агресія прагматична: голосно вимовлене брутальне висловлення *And then you damned near got run over!* є експресивом-звинуваченням. Агресія конверсаційна: усіма невербальними діями, представленими в дискурсі номінаціями *His dark eyes were flashing and his mouth was set in a thin line of displeasure* та *he finished for her*; чоловік порушує постулати принципу ввічливості – персонаж є нетактовним, неемпатичним і грубим.

Отже, соматикон є складником художнього простору дискурсивної практики, спрямованим на характеристику персонажа, творення його комунікативного стилю, функціональне та прагматичне навантаження якого підпорядковані авторському задуму.

Висновки. В англійських художніх дискурсивних практиках невербальні знаки комунікації виконують властиві їм ролі в різних ситуаціях спілкування і взаємодії персонажів. Застосування комплексного семиотико-дискурсивного аналізу до соматикону художнього персонажа дозволило зробити висновок щодо його стилетвірного потенціалу та зарахувати його до стратегічних засобів керування перебігом дискурсу.

Соматикон художнього дискурсу відповідно до намірів автора художнього твору маркує три види дискурсивної практики персонажа – агресивну, асертивну й субмісивну, що перебувають під впливом мовних, позамовних і адресантно-адресатних факторів і зумовлюють стильову мітигацію персонажів, емотивну та прагматичну варіативність їхнього комунікативного стилю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Залевская А.А. Психолінгвістическіе ісследованія. Слово. Текст: Избранные труды. М., 2005. – 543 с.
2. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб.: Питер, 1999. – 464 с.
3. Кравченко А. В. Языковой семиозис и пределы человеческого познания / А. В. Кравченко // Когнитивные исследования языка. – Вып. 3: Типы знаний и проблема их классификации. – 2008. – М.; Тамбов: ИЯ РАН; ТГУ им. Г. Р. Державина. – С. 37–45.
4. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
5. Кубрякова Е. С. О семиотически маркированных объектах и семиотически маркированных ситуациях в языке // Концептуальное пространство языка: сб. науч. тр. Тамбов, 2005. – С. 95–101.
6. Лабунская В. А. Невербальное поведение (социально-перцептивный подход) / В. А. Лабунская. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 136 с.
7. Моррис Ч. Основания теории знаков / Ч. Моррис // Семиотика / Сост., вступ. статья и общая редакция Ю. С. Степанова. – М.: Радуга, 1983. – С. 37–89.
8. Романов А. А., Сорокин Ю. А. Соматикон: Аспекты невербальной семиотики. – М.: ИЯ РАН, ТвГУ, 2004. – 253 с.
9. Серякова И. И. Невербальный знак коммуникации в англоязычных дискурсивных практиках: [монография] / Ирина Ивановна Серякова. – К.: Изд. центр КНЛУ, 2012. – 280 с.
10. Серякова И. И. Соматикон англоязычных дискурсивных практик: автореф. дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови", 10.02.15 "Загальне мовознавство" / Ирина Іванівна Серякова. – К., 2012. – 32 с.
11. Argyle M. Bodily Communication / Michael Argyle. – London: Methuen, 1988. – 486 p.
12. Brosnahan L. Russian and English Nonverbal Communication – Moscow: Bilingua, 1998. – 120 p.
13. Eco U. Le signe / Umberto Eco. – Brussels: Labor, 1988. – 180 p.
14. Ekman P., Friesen W. Unmasking the Face: A Guide to Recognizing Human Emotions From Facial Expressions / P. Ekman, W. Friesen. – New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1975. – 212 p.
15. Jackendoff R. S. Semantics and Cognition / R. S. Jackendoff. – Cambridge: MIT Press, 1993. – 365 p.
16. Kendon A. Language and Gesture: Unity or Duality / A. Kendon // Language and Gesture. – N.Y.: Cambridge University Press, 2000. – P. 184–198.
17. Knapp M. Nonverbal Communication in Human Interaction / Mark Knapp. – New York: Holt, Rinehart and Wilson, 1978. – 367 p.
18. Mehrabian A. Nonverbal Communication / A. Mehrabian. – Chicago: Aldine / Atherton, 1972. – 382 p.
19. Peirce Ch.S. Logic as Semiotic: The Theory of Signs / Ch. S. Peirce. – Dover Publications, 2011. – P. 98–120.
20. Reddy M. The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language About Language / M. Reddy // Metaphor and Thought / [ed. by Ortony]. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – P. 202–224.
21. Steel D. The House / Danielle Steel. – New York: A Dell Book, 2007. – 385 p.
22. Whitley H. Time of Your Life / H. Whitley – N. Y.: Kensington Publishing Corp., 2000. – 176 p.

REFERENCES

1. Zalevskaya A.A. Psycholinguistic research. Word. Text: Selected Works. M., 2005. – 543 p.
2. Izard K.E. Psychology of emotions / K.E. Izard. – SPb. : Peter, 1999. – 464 p.
3. Kravchenko A.V. Language semiosis and the limits of human knowledge / A.V. Kravchenko // The cognitive study of language. – Vol. 3: Types of knowledge and the problem of their classification. – 2008 – M. ; Tambov: FL RAS; TSU. G. R.Derzhavina. – P. 37–45.
4. Kreydlin G.E. Nonverbal semiotics: body language and natural language / Grigory Yefimovich Kreydlin. – Moscow: New Literary Review, 2002. – 592 p.
5. Kubryakova E.S. On semiotically marked objects and semiotically marked situations in the language // Conceptual space language: coll. of scientific works. Tambov, 2005. – P. 95–101.
6. Labunskaya V.A. Nonverbal behavior (social and perceptual approach) / V.A. Labunskaya. – Rostov-on-Don: Publishing House of the Rostov University Press, 1986. – 136 p.
7. Morris C. Foundations of the theory of signs / Charles Morris // Semiotics / Cont., Introd. article and the total revision by Y.S. Stepanov. – Moscow: Raduga, 1983. – P. 37–89.
8. Romanov A.A, Sorokin Y.A. Somaticon: Aspects of nonverbal semiotics. – M. : IL RAS, TSU, 2004. –253 p.
9. Sieriakova I.I. Nonverbal signs of communication in English discursive practices: [monograph] / Irina Ivanovna Sieriakova. – K. : Ed. Center of KNLU, 2012. – 280 p.
10. Sieriakova I.I. Somaticon of English discursive practices : abstract. ...Doctor of Philological Sciences : Speciality 10.02.04 "Germanic Languages", 10.02.15 "General Linguistics" / Iryna Ivanivna Sieriakova, – Kyiv., 2012 . – 32 p.

Semiotic and Discourse Analysis of Character's Somaticon

Sieriakova I. I.

Abstract. The article highlights some semiotic and discursive aspects of character's somaticon, the complex analysis of which reveals the semiotic peculiarity and discourse variability of the character's communicative style in English fiction.

Keywords: *nonverbal signs of communication, semiosis, somaticon, communicative style.*

Семиотико-дискурсивный анализ соматикона художественного персонажа.

И. И. Серякова

Аннотация. В статье рассмотрены семиотический и дискурсивный аспекты соматикона персонажа, комплексный анализ которых позволил охарактеризовать семиозисную специфику и дискурсивную вариативность коммуникативного стиля художественного персонажа на материале англоязычной художественной прозы.

Ключевые слова: *невербальные знаки коммуникации, семиозис, соматикон, коммуникативный стиль.*

Особливості семантичної складової жанрово-стилістичної домінанти німецькомовних оповідань (на матеріалі оповідань Інгеборг Бахманн)

О. Б. Скляренко*, Н. М. Марченко

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна
*Corresponding author. E-mail: lesia-skliarenko@mail.ru

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. У статті розглядаються семантичні особливості оповідань австрійської письменниці Інгеборг Бахманн, які є складовою жанрово-стилістичної домінанти на мікростилістичному рівні. Встановлено, що семантичними особливостями оповідань, що виділяються частотністю свого використання в текстах є порівняння та епітети. Порівняння є стилістично забарвленими та позначаються використанням дієслів з експресивною семантикою та епітетів інтенсивної семантики, які стимулюють увагу читача, допомагають йому створити двоїстий реально-фіктивний характер. Епітети у складі жанрово-стилістичної домінанти виконують орнаментальну функцію, їх використання сприяє пізнанню картини світу автора.

Ключові слова: оповідання, жанрово-стилістична домінанта, мікростилістичний рівень, порівняння, епітет.

Вступ. Дослідження жанрово-стилістичної домінанти будь-якого художнього тексту ґрунтується на засадах того, що текст є мовленнєвим жанром, комунікативна специфіка якого розкривається в процесі взаємодії автора та потенційного реципієнта й реалізується під час інтерпретації читачем авторської інтенції, з урахуванням автора-функції та фігури адресанта. Жанрово-стилістичною домінантою сучасних німецькомовних оповідань є сукупність маркованих стилістичних складових, що вирізняються в художньому тексті на жанровому (макростилістичному) та стилістичному (мікростилістичному) рівнях і визначають специфіку авторського ідіостилу в межах жанру оповідання. Головним показником при визначенні структурних складових жанрово-стилістичної домінанти є частотність ужитку певного елемента макростилістичного чи мікростилістичного рівнів, що й становить його маркованість.

Короткий огляд публікацій по темі. У ракурсі семантичних особливостей, як складових жанрово-стилістичної домінанти на стилістичному рівні (мікрорівні) художні тексти ставали об'єктами досліджень таких науковців як: М. Брандес, В. Кухаренко, А. Мороховського, Е. Різель, Б. Совінські, В. Дресслера та інших.

Ціллю статті є аналіз семантичних особливостей як складових жанрово-стилістичної домінанти на мікростилістичному рівні та визначення їх стилістичного потенціалу у декодуванні власне авторської картини світу на матеріалі оповідань Інгеборг Бахманн.

Матеріалом статті виступають 24 оповідання, які увійшли до двох збірок «Das dreißigste Jahr» та «Simultan», а також 2 міжциклових оповідання та 10 ранніх, що не увійшли до жодної зі збірок.

Методи дослідження у статті зумовлені ціллю та спираються на: контекстуально-інтерпретаційний аналіз, що застосовується для виявлення та інтерпретації мікростилістичних складових жанрово-стилістичної домінанти; кількісно-статистичний аналіз, який допомагає виявити найбільш частотні, стрижневі елементи тексту, характерні для оповідань І. Бахманн; порівняльно-стилістичний та семантико-стилістичний методи, які дають змогу визначити стилістичні функції лексичних одиниць. Дослідження ролі семантичних

елементів жанрово-стилістичної домінанти ґрунтується на методиці контекстологічного аналізу. У статті був також використаний компонентний аналіз для визначення смислів, що актуалізуються при взаємодії компонентів.

Результати і їх обговорення. Значне місце у структурі жанрово-стилістичної домінанти сучасних німецькомовних оповідань займають семантико-сміслові фігури, вибір яких та частотність використання у текстах свідчить про авторську прагматичну установку та вказує на особливості авторської картини світу. Семантико-смісловими фігурами за О. Селівановою є найбільша група фігур мови, частиною якої є тропи [2, с. 108]. Серед семантико-сміслових фігур, що виділяються у мовному полотні німецькомовних оповідань І. Бахманн частотністю використання характеризуються порівняння та епітет.

Порівняння є важливим засобом актуалізації образного компонента значення, що відбувається за умови гетерогенності компонентів останнього. Зумовлюється такого роду гетерогенність тим, що суб'єкт та об'єкт порівняння належать до різних категоріальних сфер і вербально репрезентовані словами різних лексико-семантичних груп. Порівняння є стилістичним засобом, що привертає увагу читача і саме таким чином підсилює стилістичне забарвлення тексту і впливає на його загальний зміст [6, с. 234]. Порівняння поділяються на логічні та образні. Логічні порівняння оперують поняттями, які належать до одного класу, з метою встановлення ступеня їх схожості або розбіжностей. За такого типу порівняння, до уваги беруться якості обох об'єктів, але виділяється одна, яка порівнюється. Образне порівняння зазвичай виключає всі характеристики об'єктів, крім однієї спільної [3, с. 188]. Коли мова йде про комплексне стилістичне дослідження тексту, то тут варто звернути увагу на образні порівняння, які відкривають для читача аналогію чи подібність, і тим самим допомагають реципієнту повторити авторський шлях [3, с. 204].

Серед образних порівнянь в оповіданнях І. Бахманн 70% є такими, що створюють динамічний та реалістичний опис образу чи дії. Такі порівняння частіше вводяться за допомогою конектора «wie»: «...und mein Herz verrenkte sich, meine Lungen arbeiteten wie wilde.

eingezwängte Flügel, und mein Atem kam aus mir wie der Atem eines jagenden Wolfes» [5: 181] або «*Sie sah einfach dem Mädchen zu, wie es ein Stück nach dem anderen zerstörte. Die Zerstörung schien lang zu dauern wie ein Brand, eine Überschwemmung, eine Demolierung»* [5, с. 197].

Перші приклади роблять опис звичайних речей набагато яскравішими за допомогою порівнянь «*meine Lungen arbeiteten wie wilde, eingezwängte Flügel, und mein Atem kam aus mir wie der Atem eines jagenden Wolfes»* та «*die Zerstörung schien lang zu dauern wie ein Brand, eine Überschwemmung, eine Demolierung»*. Перед адресатом постають особи, які переживають певне емоційне потрясіння. Так, у першому прикладі авторка вдало передає переживання хлопця, який потрапляє на війну, де переживає страх завдати людям біль, влучивши ненавмисно в них кулею. Його душевний стан переростає у психологічну проблему: смерть стає нав'язливою ідеєю, від якої він постійно тікає. Другий приклад описує розпач закоханої дівчини, яка своє обурення передає тим, що розбиває предмети інтер'єру. В обох прикладах саме порівняння вказує на досить емоційний стан персонажів і допомагає адресату об'єктивно оцінити ситуацію.

Порівняння в оповіданнях І. Бахманн можна поділити на *прості*, що мають просту конструкцію, та *розгорнуті*, що мають більш ускладнену, на відміну від простих порівнянь, конструкцію. Серед досліджуваних оповідань прості порівняння становлять 76%, у той час як розгорнуті – 24% від 204 розглянутих прикладів. Вони вводяться в текст конектором «wie» і можуть мати таку структуру: *wie + Adj* або *wie + N*: «*Ich war wie betäubt von dieser Zumutung»* [5, с. 75]; «*Es erging mir wie einen Wilden»* [5, с. 139]; «*Es sah wie eine Beratung aus»* [5, с. 146]; «*Einmal versuchten wir darüber zu sprechen und sie starrte mich an wie ein Ungeheuer»* [5, с. 148].

За допомогою таких конструкцій авторкою створюється лаконічний і точний зоровий образ. Прості порівняння допомагають уникнути одноманітності. Таким чином, авторка концентрує увагу потенційного реципієнта на тих деталях, які допоможуть розкрити образ і є актуалізаторами змістово-фактальної інформації: «*Friedl sagte wie ein verstockter Schulbub, aber viel zu leise: „Ich schon. Ich könnte sie missen.“»* [5, с. 169] або «*Kurz darauf betraten einige Herren in schwarzen Talaren, schweigend, wie rächende Engel, den Raum»* [5, с. 214]. Перший приклад дає змогу читачу охарактеризувати чоловіка як нерішучу особу, що навіть свої думки висловлює з великою обережністю та невпевненістю. Що ж до другого випадку, то використання простого порівняння «*wie rächende Engel»* несе в собі негативне значення. Авторка переносить читача до зали суду і намагається продемонструвати, що справа, подана до розгляду, буде вивчатися досить ґрунтовно та прискількиливо. Такі переконливі картини пробуджують у читача власні асоціації та викликають бажання дізнатися, яким чином буде розкрито злочин та оголошено вирок.

Не лише прості порівняння допомагають І. Бахманн створювати яскраві неочікувані образи, велике стилістичне навантаження несуть також розгорнуті порівняння, що вводяться до тексту конекторами

«wie» та «als». Тут також слід зауважити, що порівняння з конектором «als» є нереальними порівняннями і відіграють більшу стилістичну роль, ніж порівняння з конектором «wie», адже такі нереальні порівняння створюють додаткові конотації і збагачують образну картину оповідань. Розгорнуті порівняння характеризуються ускладненням синтаксичної структури лівої частини:

а) порівняння, де суб'єкт та об'єкт експліцитно виражені, а останній виступає в ролі предикативного члена: «*Vielleicht ist da noch Hoffnung auf einen Morgen, auf Wolken, die wie reife Trauben aneinander hängen und aus denen, gekeltert, die Süße ganz verwünschter Zeiten aus dem Himmel strömt»* [5, с. 77].

б) порівняння, у яких права частина визначає обставину способу дії: «*Er rauchte mechanisch und zog in ganz gleichmäßigen Abständen an der Zigarette, als wäre Rauchen alles, was er konnte»* [5, с. 180].

У 60% від досліджуваних прикладів І. Бахманн використовує порівняння в описах, особливо портретах. Порівняння-деталі допомагають автору індивідуалізувати персонаж і створити детальний зоровий образ. Для прикладу розглянемо описи персонажів з оповідань «*Ein Wildermuth»* та «*Unter Mördern und Irren»*: «*Ich sah in ihr Gesicht, wie ich sonst nie jemand ins Gesicht gesehen habe, sah sie an, als würde ich nie mehr wegschauen können, und sie sah mich an, ebenso gleichgültig. Wie an das Starren eines düsteren ernstesten Raubvogels erinnerte ich mich an ihr Starren und wie an etwas fürchterlich Feierliches, als unsere Augen nicht mehr weiter konnten und wir miteinander weggingen, ohne ein Wort, ohne uns zu berühren»* [5, с. 244] чи «*Hutter endlich war so gezeichnet: Wie Barabbas, wenn es Barabbas selbstverständlich erschienen wäre, daß man ihn freigab. Mit der kindlichen Sicherheit und Sieghaftigkeit in dem runden pfiffigen Gesicht»* [5, с. 167].

У наведених прикладах порівняльні конструкції різняться між собою формою та обсягом, від лише одного конкретного порівняння «*wie Barabbas»* до поширених порівняльних описів «*Wie an das Starren eines düsteren ernstesten Raubvogels ... und wie an etwas fürchterlich Feierliches»*. У цих порівняннях персонажі постають перед читачем у непередбачених образах. У першому випадку семантика прикметника «*düster»* разом з іменником «*Raubvogel»* характеризує погляд дівчини, з якою познайомився майбутній суддя Вільдермут, і водночас допомагає сформуванню її цілісний образ як негативний. Другий випадок також несе в собі негативний елемент, адже семантика іменника «*Barabbas»* автоматично створює в уяві читача образ розбійника і бунтаря.

І. Бахманн також використовує свої порівняння у динамічних описах. Для них характерним є використання оказіональних порівнянь персонажів чи подій. «*Und die Wahrheit, von der er Aufhebens machte, erschien wie eine alte solide Kommode mit vielen Schubladen, die knarrten, wenn man sie herauszog, aber in denen dann auch alle ableitbaren kleineren Wahrheiten schneeweiß, brauchbar, sauber und handlich dalegen»* [5, с. 222], чи «*Die Worte stürzten wie tote Falter aus ihren Mündern. Sie konnten sich selber nicht mehr glauben»* [5, с. 225]. У цих порівняннях відображено безпорадність людини в пошуках істини, що схожа на пошук речей у

старому комоді: «*wie eine alte solide Kommode mit vielen Schubladen*» та незрозуміння причин постійного людського прагнення уникати її «*die Worte stürzten wie tote Falter*».

Неможливо уявити собі будь-який художній текст без епітетів, адже цей троп виконує значну роль у реалізації прагматичної скерованості тексту і є ще одним засобом створення образності. У текстах оповідань епітет визначається надзвичайною частотністю використання у порівнянні з іншими тропами, що у процентному співвідношенні становить 45% від загальної кількості прикладів, що розглядалися нами раніше. Це дає змогу стверджувати, що епітет є однією із маркованих складових жанрово-стилістичної домінанти на мікрорівні.

У текстах оповідань І. Бахманн нами було зафіксовано 458 епітетів, серед яких 83,5% – узуально-асоціативні, 16,5% – okazionalno-асоціативні. Оскільки І. Бахманн частіше використовує узуально-асоціативні епітети, то наша увага буде сконцентрована саме на них, адже в основі трактування поняття жанрово-стилістичної домінанти лежить принцип частотності використання того чи іншого мовленнєвого елемента. Узуально-асоціативні епітети є менш тропеїчними, тому що логічність найменування ознаки в них послаблена і проявляється не так виразно, на відміну від okazionalno-асоціативних епітетів, що є «гібридними» утвореннями, які виникають унаслідок перетинання поля епітета з іншими тропами [1, с. 8]. За Т. Онопрієнко, узуально-асоціативні епітети поділяються на постійні, що були взятими з фольклору або походять від нього, та описово-оцінні, які вказують на суттєву ознаку референта, що привертає увагу до себе в певній ситуації, але така ознака не є інгерентною для денотата [там само].

Прагматичні особливості епітета використовуються І. Бахманн для розкриття особливостей характеру персонажа, його зовнішності чи внутрішнього стану. Прагматично орієнтованими є перш за все аксіологічні прикметники. Наприклад, негативні значення реалізуються прикметниками та прислівниками з негативною семантикою: «*grauenvoll, schwarz, tödlich, häßlich, mörderisch*», що виражають суб'єктивну оцінку означуваного: «*... und ihre Abneigung gegen diese grauenvolle Normalität*» [5, с. 327]; «*Es war schwarzer Freitag*» [5, с. 161]; «*... aber nur an ihre tödliche Weitläufigkeit kann ich mich noch erinnern*» [5, с. 230]; «*Sie lachte selten, aber auch laut, häßlich, kurz, in einer Art, mit der ich mich nie abfinden könnte*» [5, с. 244]; «*Beinahe mörderisch wahr*» [5, с. 262].

Позитивна оцінка реалізується за використання прикметників та прислівників із позитивною семантикою «*zauberhaft, klar, hell, gut, fein, brav, fleißig*»: «*Ihre zauberhafte Frau ...*» [5, с. 236]; «*Sie konnte das eben, schon nach neun Uhr früh mit einer klaren hellen Stimme antworten, und der gute Erich dachte dann ...*» [5, с. 318]; «*... aber er lächelte so fein und zwiespältig ...*» [5, с. 169]; «*... denn Ihr Mann ist doch ein braver Mensch, ein fleißiger, braver Mensch*» [5, с. 65].

Епітети у складі жанрово-стилістичної домінанти є вагомим засобом створення необхідного емоційного фону оповіді чи розповіді та розраховані на відповідну реакцію читача. У 60% використання епітетів

пов'язане з уточненням портретного образу персонажа, як правило, у такому випадку епітети можуть стояти як у препозиції, так і в постпозиції: «*Er hatte Haderer gezeichnet: Mit Schmissen in dem kleinen Gesicht- Mit der zu straff an den Schädel anliegenden Haut. Grimassierend, ständig schauspielernd den Ausdruck. Peinlich gescheitelt das Haar. Einen Blick, der stechend, bannend sein wollte und es nicht ganz war*» [5, с. 14]. «*Es gefiel ihm an ihr auch, wie sie reagierte, Wünsche äußerte, etwas ablehnte oder annahm, wie annähernd, bescheiden, ausfallend oder einfach sie war, immer wechselnd, eine Person, mit der man überall hingehen konnte ...*» [5, с. 307]. В обох випадках І. Бахманн використовує епітети у функції створення образності. Авторка прагне якомога виразніше розкрити образи своїх героїв, тому в першому випадку перед адресатом постає з одного боку досить звичайна проста людина, але використання постпозиційних епітетів «*stechend, bannend*» надає додаткове стилістичне навантаження і вказує читачу на прагнення персонажа бути суворішим, що йому не вдається. Другий випадок розкриває особливості неординарного характеру головного персонажа з оповідання «Simultan» – Наді. Цей опис дає можливість читачу зробити об'єктивний висновок та оцінити позитивне ставлення супутника Наді до неї як жінки, з якою не соромно виходити в люди.

Епітети особистісної оцінки в оповіданнях виражають широкий спектр аксіологічних категорій, таких як психологічні, що можуть бути інтелектуальними та емоційними, естетичні, етичні та сенсорно-смакові. Епітети психологічної особистісної оцінки вказують на інтелектуальні чи емоційні особливості:

«*Treu bin ich und untreu, hilflos fühle ich mich oft und weiß doch mit Entschiedenheit aufzutreten. Feige bin ich und mutig und meistens habe ich beides an mir beobachtet ...*» [5, с. 238]; «*Die Wahrheit habe ich gesucht über mich, aber was ergibt das schon, das ich, mich zerfleischend, im einzelnen über mich denke oder manchmal in großen Zügen trauervoll über mich denke!*» [5, с. 238]; Перший випадок несе у собі більше стилістичне навантаження, ніж другий, тому що конвергенція епітетів та антитези, епітетів та порівняння має більший вплив на свідомість читача й деталізує образи персонажів. Другий приклад розкриває за допомогою епітетів внутрішні переживання персонажа. Метафоричний епітет «*zerfleischend*» декодується в реченні і підсилюється епітетом «*trauervoll*» із негативною семантикою.

Епітети сенсорно-смакової оцінки деталізують та уточнюють образи:

«*... die in einem kleinen Cafe so tat, als hätte sie ihr Leben lang nur schlechten Kaffee getrunken und hungrig an einem vertrockneten Sandwich gekaut ...*» [5, с. 307]; «*... die ihre Teller voller Kuchen und Sandwiches hatten und genußvoll alles verschlangen, was ungenießbar war ...*» [5, с. 405].

Епітети естетичної оцінки вказують на особливості характеру або підкреслюють індивідуальні риси: «*... also ich noch wenig fremde Sprachen gewohnt war, zusammennehmen mußte, um kalt, freundlich und unbeteiligt zu erscheinen*» [5, с. 242]; «*... küßte sie auf die Brauen, die schön geschweift und feierlich in dem fahlen*

Gesicht standen ...» [5, с. 204].

Епітети *етичної* оцінки кваліфікують деякі характеристики персонажів, з метою відтворення об'єктивної ситуації в уяві адресата: «... *prostet Malina zu in dem er einen feinen guy erkennt ...»* [5, с. 281]; «... *der gute Erich dachte dann ...»* [5, с. 318].

Висновки. Врахувавши опис виокремлених семантичних особливостей оповідань Інгеборг Бахманн, що формують жанрово-стилістичну доміную на мікростилістичному рівні, можна прийти до наступних висновків: Порівняння у складі жанрово-стилістичної

домінанти є стилістично забарвленими, використання в порівняннях дієслів з експресивною семантикою та епітетів інтенсивної семантики стимулює увагу читача, допомагає йому створити двоїтий реально-фіктивний характер та досягти гармонії між формою та змістом текстів.

Епітети у складі жанрово-стилістичної доміную виконують орнаментальну функцію, але не зводяться до неї. Їх використання сприяє пізнанню картини світу І. Бахманн, яку авторка у своїй творчості намагається «виправити» та реформувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Онопрієнко Т. М. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» [Електронний ресурс] // Харків, 2002. – 19 с. – Режим доступу до автореферату : <http://www.nbuw.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
2. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации // К. : Брами, 2004. – 335 с.
3. Стилистика английского языка / [Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В.] // К. : Вища школа, 1984. – 247 с.
4. Теория метафоры : [сборник ; пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / общ. ред. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журиной] // М. : Прогресс, 1990. – 512 с.
5. Bachmann I. Sämtliche Erzählungen // München, Zürich : Piper Verlag, 2005. – 495 S.
6. Faulseit D. Stilistische Mittel und Möglichkeiten der deutschen Sprache // Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1972. – 286 S.

REFERENCES

1. Onopriienko T. M. Epitheton in the figure system of modern English (Semantic. Structure. Pragmatic.) : thesis for the candidate degree in speciality 10.02.04 «Germanic languages» [electronic resource] // Kharkiv, 2002. – 19 p. – Access mode : <http://www.nbuw.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
2. Selivanova E. A. Basics of text theory and communication // K. : Brama, 2004. – 335 p.
3. English Stylistics / [Morokhovskiy A. N., Vorobiiova O. P., Lykshosherst N. I., Tymoshenko Z. V.] // K. : Higher School, 1984. – 247 p.
4. Theory of methaphor : [collection of works ; trans. from Eng., Fr., Germa., Spanish., Pol. / general editorial staff N. D. Arutiunova, M. A. Zhyrmundskiy] // M. : Progress, 1990. – 512 p.

Peculiarities of semantic elements as a part of genre and stylistic dominant of german stories (on the material of I. Bachmann's stories)

Skliarenko O. B., Marchenko N. M.

Abstract. The article reveals the semantic peculiarities of the Ingeborg Bachmann stories that are the components of the genre and stylistic dominant on the micro stylistic level. It was established, that the semantic peculiarities of the stories, which are mostly often used in the texts are similes and epithets. Similes are characterized by stylistic colouring and are expressed by the usage of the verbs with expressive semantics and epithets of intensive semantics, which stimulate the reader's attentiveness and create real and fictional character. Epithets as a part of genre and stylistic dominant have more ornamental function.

Keywords: story, genre and stylistic dominant, micro stylistic level, simile, epithets.

Особенности семантической составляющей как части жанрово-стилистической доминанты немецкоязычных рассказов (на материале рассказов Ингеборг Бахманн)

О. Б. Склиаренко, Н. Н. Марченко

Аннотация. В статье рассматриваются семантические особенности рассказов австрийской писательницы Ингеборг Бахманн, которые составляют жанрово-стилистическую доминанту на микростилістическом уровне. Установлено, что семантическими особенностями рассказов, которые выделяются частотой своего употребления в текстах, являются сравнения и эпитеты. Сравнения характеризуются стилістическим окрашиванием и выражаются с помощью использования глаголов с экспресивною семантикою и эпитетов интенсивной семантики, которые стимулируют внимание читателя и создают реально-фигітивный характер. Эпитеты в составе жанрово-стилістической доминанты исполняют орнаментную функцию.

Ключевые слова: рассказ, жанрово-стилістическая доминанта, микростилістический уровень, сравнения, эпитеты.

Міфологічні Домени України в літературі української діаспори 20-50-х років ХХ ст.

О. В. Слоновьська

ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: olga.slonovska@ukr.net

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Стаття присвячена питанню ролі національних доменів (Домену Української Держави, Домену Української Нації, в також національних Доменів Мови, Сім'ї, Культури, Науки й Етнопедагогіки, Збройних Сил, Мистецтва). На матеріалі прози В. Барки, І. Багряного та У. Самчука розглянуто особливості взаємин і протиріч колонізованої і колонізаторської нації через метафізичні об'єкти трансцендентного впливу на представників різних народів.

Ключові слова: Домен Української Держави, Домен Української Нації, національні Домени Мови, Сім'ї, Культури, Науки й Етнопедагогіки, Збройних Сил, Мистецтва.

Поза державою, на думку Аристотеля, знаходяться лише боги й дикуни. Отже, державне утворення як найглобальніше колективне укріплення за формою захищеної і відокремленої від чужинців уявної чи явної споруди гарантує своїм мешканцям насамперед відчуття власної території, повсякчасної захищеності, дію звичних законів і прав. Ворог може зруйнувати державу, захопити територію, заборонити історію, спалювати мову й культуру, насадити чужі порядки, врешті, спричинитися до повного витіснення корінного народу з віками насиджених місць, але тільки тоді, коли доценту будуть зруйновані національні Домени Держави, Нації, Збройних Сил, Моралі, Мистецтва, Мови, Культури, Освіти, Етнопедагогіки, нація остаточно припинить своє існування.

Ще Г. Гегель писав: “Ворожість чужоземних націй є дещо субстанційне... Якщо народи знаходяться у ворожому один до одного стані, то цим не рветься ніякий моральний зв'язок, від цього не зазнає втрат ніщо значуще, ніяке необхідне ціле не розбивається на частки; навпаки, це боротьба за недоторканне збереження такої цілісності” [5, с. 245-246]. Проте коли йдеться не про “ворожість на відстані”, а на ділі один народ виявляється колонізатором, інший же – ним колонізованим, конфлікт переростає для поневолених в реальну загрозу, яка здатна зруйнувати Домен Національної Держави, й те, що Гегель називає “недоторканим” і “необхідним цілим”, тобто Домен Нації, також може втратити свою здатність, за Ліною Костенко, “телескопа нації” [8], й нація надалі виявиться безпомічною.

Не завжди “приблудла” нація чи її емігранти бажані на чужій території, навіть якщо не є загарбниками. Своєрідна “соціальна алергія” спонукає людей, які опинилися на чужині, відчувати, з одного боку, негативний супротив середовища, а з іншого – вловлювати магніт “міфічного дому”, рідної Землі Обітованої. Саме з причини “соціальної алергії” навіть нібито найдемократичніша в світі Америка чітко диференціює національно “близьких родичів” і емігрантів, абсолютно чужих етнічно. Навіть для атестації різних груп приїжджого європейського населення вживалися промовисті узагальнені прізвиська: “Дві абріавіатури на ознаку «першого» і «другого» сорту американців: WASP (оса) – White, Anglo-Saxon, Protestant (білий, англосакс, протестант) і PIGS (свині) – Polen, Italiens, Greeks, Spanis (поляки, італійці, греки,

іспанці)” [6, с. 218]. “Соціальна алергія” витворює бар'єр, який проходить через людину, розриваючи її душу фрустраційними процесами, тому шукання прихистку на чужині – справа дуже проблемна й нелегка. Кожному найзатишніше на землі батьків. Американський політолог ХХ ст. С. Ф. Хангінгтон небезпідставно окреслював поняття нації як “найбільше «ми», де людина почуває себе в культурному відношенні «вдома», а це «ми» завжди знаходиться... у своєрідній будові духовного рівня, яка й відокремлює «нас» від усіх «них», тих, що «ззовні»” [12, с. 361], надійно захищаючи територію від ворожих посягань, а народ – від асиміляції.

Наше наукове дослідження ставить завданням проаналізувати особливості висвітлення у творах літератури української діаспори метафізичної дії тих Українських Національних Доменів, які в часи бездержавності забезпечували життєдіяльність нашого народу не тільки в межах поневоленої материкової України, а й за кордоном, власне, в еміграції. Бездомність бездержавної української людини на рівні філософського узагальнення (М. Шлемкевич) і водночас адресоване їй метафізичне спонукання Сил Провидіння повернути собі “Своє” в романі “Маруся Богуславка” І. Багряного показані не тільки безпосередньо через образ бунтівного Петра Сміяна, чие родинне житло зайняв високопоставлений чиновник і чия дружина промовисто характеризує таке право на узурпацію: “Враг проклятий! Мой муж покажет! Наша хата... з нашої хати він нас викинув... Нам цю хату власть дала... Мій муж партейний! А не якийсь Петлюра!...” [2, с. 50]. Тільки щоб вже вести мову про репресованих, коли навіть “четвертий вождь” існуючої влади у місті Нашому – комсомольський ватажок Павло Гук – із раннього дитинства травмований втратою рідного дому, причому ця втрата надзвичайно болісна і неоправдана ще й з тієї причини, що в Павла Гука не просто конфіскували житло, як у Петра Сміяна, а його рідне село Гута повністю вимерло в голодному тридцять третьому році.

У романі У. Самчука “На твердій землі” українці почуваються на американському континенті, образно кажучи, не стільки не у власному домі (людина-емігрант-біженець після Другої світової війни швидко збагнула нетривкість будь-якого даху над головою взагалі й усвідомила свою приналежність до всього світу), скільки в домі транзитному, тимчасовому. Тож

Україна і Канада для них на метаісторичному рівні – те ж саме, що й для магрібінців, алжирців, в тому числі й геніальних А. Камю з його “Стороннім” чи Ш. Бодлера з “Квітами зла”, для яких виявилося неможливим вийти з-під влади як “Своїї” Франції, так і – латентно – з-під влади “Чужого” Алжиру. Це й пояснює ту нав’язливу причину, чому в усіх розмовах емігранти з України обов’язково торкаються теми омріяного повернення назад, у свою Богом дану землю над Дніпром і Дністром. Навіть ті, хто скептично ставиться до цієї ідеї, підсвідомо в неї вірять: “– Але яке нам до того діло? – спитав інженер. – Велике. Ми там дещо залишили, – відповів я. – Хіба незнані могили предків, – сказав інженер. – Це також аргумент... – Але що вам тут бракує?... – Нічого. За винятком минувшини” [14, с. 335]. Заслуговує уваги думка Ю. Липи, що символічна “хата” – це ідеал українського патріотизму, де повинна щасливо перебувати українська родина, власне, та рідна земля, де включаючи, за геніальним Кобзарем, “мертвих, живих і ненарождених”, українці почуватися “вдома”. Саме до цього дому “хочуть вертатися сучасні українські політичні емігранти. Не до програм, а до привабливих людських форм українського життя” [9, с. 164-165]. Тож і висновки українських емігрантів у романі “На твердій землі” набирають міфологічного змісту: уряд може існувати в екзистенції, держава – ніколи.

Родинний дім, село, місто чи національна держава – *imago mundi* – наділені космічним значенням. Над ними обов’язково має бути небо. У багатьох історично відсталих народів у стелі помешкання обов’язковим є отвір, а на церковному склепінні досить часто малюють хмари, зорі й небо. Фортеці й міста обмуровувалися з усіх сторін світу, але ніколи не відгороджувалися від неба. І справа не тільки в тому, що це було й неможливо, й не потрібно – відгородження від неба в міфологічному розумінні дорівнювало б відгородженню від Бога. Тож Павло Полуниця в романі “Рай” В. Барки свою теорію нещасливості громадян СРСР пов’язує з небом, заслоненим від людей “червоними ганчірками” (прапорами): “Біда наша від того, що небо забрали...” [4, с. 84]. А професор Споданейко у щоденникових записках занотовує причину власної вини перед існуючою системою виключно з точки зору трактування міфологічного аспекту необхідності неба: “Я винен в тому, що вважаю: порятунок людства без неба неможливий. Стеля, зложена з матеріалістичного каміння і скріплена вапном теорії про класову відносність моральних понять, позбавляє нас можливості єднатися з силою, що стоїть над серцями і сонцями” [4, с. 85]. Натяк на вимушене каяття і самообмову в цьому епізоді не випадковий. До подібного дійства під час арештів і допитів змушували багатьох. Але конкретно мова йде про дещо інше: Споданейко витворює міфологічний концепт безперервного щоденного метафізичного єднання людини й Господа, а також робить власні умовиводи про те, що тоталітарна сталінська система, навіть проповідуючи войовничий атеїзм, пильно слідкує, щоб двобічний зв’язок радянських громадян з небом, а отже, з Богом, узагалі не діяв.

Географічні назви для представників кожного народу є маркерами “Свого” або “Чужого”. Саме з причини феноменальної назви міста Нашого (як унікально рідного місця під небом) у романі І. Багряного “Маруся Богуславка” образи-характери: Петро Стоян, Аталея Діденко-Дахно і навіть Павло Гук – суттєво відрізняються від штучно виплеканого і живцем змумійованого типу молоді радянської людини як у цьому художньому тексті зокрема, так і взагалі в усій українській, насамперед материковій соціалістичній літературі. Важливо, що герої І. Багряного сприймаються читачами як гідні наслідування особистості, яким доводиться не просто виживати в нестерпних умовах, а й шляхом безкомпромісності й протистояння зберігати саме те, що тоталітарна сталінська система прирекла на повне викорінення. Герої “Марусі Богуславки” І. Багряного виконують важливу функцію, до якої спонукає всіх українців метафізичний Домен Української Нації і яку в художньому тексті можна ідентифікувати як художню правду, що завжди набагато важливіша за правду життєву. Подібним прикладом художньої правди стають завершальні акорди роману цього ж письменника – “Розгром”. Йдеться про катастрофічне руйнування Домену Німецької Нації опосередковано через катастрофу в Домені Моралі повоєнної Німеччини. Тож коли символом розгромленого й упослідженого Дойчлянду у романі “Розгром” І. Багряного стає вулична повія, що не гребує американським солдатом-негромом: “«Нова Європа» розміняла свою цноту за цигарку, за недопалок цигарки... Он там вона стоїть з мурином на розі, під блідим ліхтарем, і нищо звивається, мов песик, зазираючи в очі” [3, с. 36], – перетворення ще недавно Держави-Войовничої-Амазонки в Державу-Запобігливу-Шльондру щонайкраще увиразнює повний крах людиноненавистницької ідеї Гітлера, за яку гірко розплатилася мільйонами життів раніше високоморальна німецька нація. Художня правда роману “Розгром”, як і “Марусі Богуславки”, пропонує читачам насправді малоімовірне, виразно виняткове, але художньо – типове й узагальнене. На метафізичному рівні І. Багряним охоплено найголовніше явище: як стосовно окремої людини, так і цілої нації Господь не допускає злочину без спокути чи звитяги без нагороди.

Домен Нації, який у випадку втрати своєї держави народом і його уярмлення колонізатором завжди, але далеко не повною мірою бере на себе основні функції Домену Національної Держави, справляється зі своїми надважливими завданнями епізодично, проте навіть у найгіршому випадку все-таки забезпечує вітаїстичну дію національної парадигми існування. Метафізична споруда Домену Нації, власне, метафізичного вмістилища Духу Народу, транслює питому національну код-програму доти, доки її є кому розуміти і сприймати. Як справедливо акцентував Ю. Липа, духовні набутки нації “є незнищимі, їх завжди можна відродити в масах” [9, с. 248], якщо тільки маси готові до цього. Для оприявлення в повній цілісності чи у вигляді складових частин Домену Нації не обов’язкове його місцеперебування тільки на споконвічній території свого народу. Ця

метафізична споруда шляхом вегетації чи клонування від материнської метафізичної будови здатна діяти в екзилі й потужно впливати навіть на біженців чи емігрантів – представників тієї нації, що її породила й сформувала. Французький філософ, письменник, історик і психолог І.-А. Тен наголошував: “Раса, подібно давним арійцям, може розсіятися від Гангу до Гібридів, прижитися у всіх кліматичних зонах, опинитися на найрізноманітніших рівнях цивілізації, змінити своє обличчя за тридцять століть різноманітних потрясінь – але вона все одно виявить у всіх своїх мовах, релігіях, філософіях, літературах ту кровну й духовну спільність, яка й понині зв’язує всіх її нащадків. Їхня рідність зберігається при всій неподібності” [15, с. 82-83]. Іншими словами, Домен Нації функціонує, навіть існуючи латентно. Не викликає жодного сумніву, що він також назавжди залишається на ворогом окупованій території бодай у вигляді фантому чи руїн, які терпляче ждуть, коли кращі часи знову вдихнуть у них життя.

У метафізичному Домені Нації, яка потрапила у колоніальну залежність, а саме такою була материкова Україна впродовж майже усього ХХ ст., завжди активізуються злякисні процеси. О. Ольжич у статті “Дух руїни” підкреслював: “Вся історія України – це боротьба двох сил: конструктивної, що скупчує українську потугу, щоб звернути її назовні, і руїної, що розпоршує її у взаємнім самопожиранні” [10, с. 180]. Найчастіше верх беруть саме фрустраційні процеси, й це веде до виснаження вітаїстичних сил і негативного переродження менталітету народу, тому Л. Костенко справедливо констатує, що протягом бездержавних століть “занепадав сам характер нації, вічно переслідуваної, вічно приниженої” [7, с. 3]. Є. Маланюк також підсумовував, що українська історія, за кількома винятками, “дає картину суцільного цвинтарища понівечених особистостей і помордованих, покалічених біографій” [13, с. 10]. Втрата віри народу в насущну потребу його присутності на планеті породжує в представників окупованої нації явище суцільної амнезії, яке проявляється трагічною відсутністю самоідентифікації насамперед у її основному кількісному загалі, а для українців, оскільки це нація споконвічних хліборобів, – насамперед у селянському середовищі. Тож у художніх творах української діаспорної літератури 20-50-х років селяни виведені не тільки жертвами, а насамперед людьми, які забули свою історію, славне минуле, навіть українською мовою користуються за інерцією. У повістях Т. Осьмачки “Ротонда душоубців” і “План до двору” дітей колгоспників гвалтують, їхнім дорослим дочкам-красуням готують місця в будинках розпусти для компартійної еліти, старих батьків цілеспрямовано

отруюють, синів заарештовують, але колгоспники у відповідь на всі знущання більшовиків найбільше, на що здатні, – це на власне самогубство. Середньому віком селянському поколінню не до самоідентифікації: воно скорене, розчавлене, німе. Якщо ж порівняти образи таких інертних персонажів, власне, уже не людей, а живих мерців, у Т. Осьмачки з представниками селянського світу в романі Василя Барки “Жовтий князь”, які гинуть мученицькою смертю від голоду в 1933, але з ризиками ув’язавшись у небезпечну й карну справу, таки рятують золоту церковну чашу, то впадає у вічі насамперед те, що всі вони ще здатні безсловесно протистояти злу бодай на духовному рівні. Україна, як і в уже остаточно стереризованих колгоспників Т. Осьмачки, зберігається у селянських серцях героїв В. Барки як данність, а трансляція Домену Української Нації відбувається опосередковано через природні явища. Останній уцілілий представник великої родини Катранників Андрійко у романі “Жовтий князь” В. Барки бачить, як сходить сонце саме в тій точці горизонту, де ним закопана церковна чаша. Під час похорону Овсія Бруса в повісті Т. Осьмачки “План до двору” осквернена комсомольцями церква внутрішньо освітлюється: „І кожний, вгледівши її з лугів, не втримався б і вимовив би: – Слава тобі, Господи, і сьогодні зійшло сонце, хоч і сьогодні катівська влада на Україні” [11, с. 127], а головний герой Нерадько робить досить влучний висновок про ситуацію в його споконвічній дідизні й материзні: „Це не Україна, це чуже лихо на Україні. Справжня Україна у наших серцях” [11, с. 103]. Як бачимо, Домен Української Нації свою трансляцію проявляє метафізичними символами й утверджує літературних героїв у думці, що правда на їхньому боці.

Найважливішим і найпотужнішим серед метафізичних доменів народу, звичайно, є Домен Національної Держави. Як споруда, він містить у собі десятки прибудов, а також внутрішніх багатофункціональних приміщень (Національних Доменів Мистецтва, Сім’ї, Освіти й Етнопедагогіки, Збройних Сил, Культури, Моралі, кожен з яких, якщо вести мову про український народ, входить у Домен Української Нації). Чільна в державі нація для власних доменів завжди відводить центральні помешкання в Домені Національної Держави. Відносно автономними прибудовами виявляються Домени Моралі, Культури й Мистецтва нацменшин, представники яких проживають на території етнічно чужої для них країни. Водночас усі їхні домени завжди метафізично підпорядковані й доменам власних націй. У художніх текстах літератури української діаспори 30-50-х років таке неоднозначне явище належно розкрито через літературних персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель Никомахова етика / Аристотель // Аристотель. Сочинения: в 4 т. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – С. 53 – 293.
2. Багрянний І. Маруса Богуславка / Іван Багрянний // Багрянний І. Буйний вітер. – Мюнхен: Україна, 1957. – С. 7 – 423.
3. Багрянний І. Розгром: повість-вертеп / Іван Багрянний. – Ульм – Нью-Йорк: Прометей, 1948. – 125 с.
4. Барка В. Рай / Василь Барка. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк: Свобода, 1953. – 309 с.
5. Гегель Г. Лекції по естетике: поэзия // Георг Вильгельм Фридрих Гегель // Гегель Г. Сочинения: в 14 томах. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1958. – Т. XIV. – С. 157 – 440.
6. Забужко О. “Психологічна Америка” і азіатський ренесанс, або Знову про Карфаген / Оксана Забужко //

- Забужко О. Хроніки від Фортінбраса: вибрана есеїстика 90-х. – К.: Факт, 1999. – С. 197–236.
7. Костенко Л. Геній в умовах заблокованої культури / Ліна Костенко // Літературна Україна. – 1991. – 26 вересня. – С. 1, 3.
 8. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала / Ліна Костенко. – К.: КМ Academia, 1999. – 31 с.
 9. Липа Ю. Призначення України / Юрій Липа. – Львів: Просвіта, 1992. – 269 с.
 10. Ольжич О. Дух руїни / Олег Ольжич // Ольжич О. Цитаделя духа. – Братислава: Словацьке педагогічне вид-во, 1991. – С. 180.
 11. Осьмачка Т. План до двору / Тодось Осьмачка // Осьмачка Т. Старший боярин. План до двору. – К.: Український письменник, 1998. – С. 100–239.
 12. Перепелкин Л. Проблема социальных границ в системе социального знания / Лев Перепелкин // Чужое: опыты преодоления / под ред. Шукурова Р. – М.: Алетея, 1999. – С. 360–367.
 13. Салига Т. Євген Маланиук: художня ідентифікація Росії / Тарас Салига // Літературна Україна. – 2002. – 22 серпня. – С. 10.
 14. Самчук У. На твердій землі / Улас Самчук. – Торонто: [Б. в.], 1966. – 390 с.
 15. Тэн И.-А. История английской литературы. Введение / Ипполит-Адольф Тэн; пер. с франц. И. К. Стаф // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX – XX вв.: трактаты, статьи, эссе / сост., общ. ред. Г. К. Косикова. – М.: Изд-во Московского ун-та, 1987. – С. 72–94.
 16. Шлемкевич М. Загублена українська людина / Микола Шлемкевич. – К. [Б. в.], 1992. – 157 с.

REFERTNCES

1. Aristotle Nicomachus's ethics / Aristotle // Aristotle. Works: 4 vol. – M.: Thought, 1983. – Vol.4. – P.53–293.
2. Bahrianyi I. Marusia Bohuslavka / Ivan Bahrianyi // Bahrianyi I. Lush wind. – Munich: Ukraine, 1957. – P.7–423.
3. Bahrianyi I. Defeat: story-vertep / Ivan Bahrianyi. – Ulm – New York: Prometheus, 1948. – 125 p.
4. Barka V. Paradise / Vasyl Barka. – Jersey-City–New York: Freedom, 1953. – 309 p.
5. Gegel G. Lectures on esthetics: poetry / Georg Wilhelm Friedrich Hegel // Gegel G. Works: 14 vol. – M.: Edition of social and economic literature, 1958. – Vol. XIV. – P.157–440.
6. Zabuzhko O. "Psychological America" and Asian Renaissance, or Again about Carthago / Oksana Zabuzhko // Zabuzhko O. Chronics from Fortinbras: selected essays of 90s. – K.: Fact, 1999. – P. 197–236.
7. Kostenko L. Genius in the conditions of blocked culture / Lina Kostenko // Literary Ukraine. – 1991. – September, 26. – P. 1, 3.
8. Kostenko L. Humanitarian aura of nation, or Drawback of main mirror / Lina Kostenko. – K.: КМ Academia, 1999. – 31 p.
9. Lypa Yu. Appointment of Ukraine / Yurii Lypa. – Lviv: Prosvita, 1992. – 269 p.
10. Olzhych O. Spirit of ruin / Oleh Olzhych // Olzhych O. Citadel of spirit. – Bratislava: Slovakian pedagogical edition, 1991. – P. 180.
11. Os'machka T. Plan for yard / Todos' Os'machka // Os'machka T. Chief boyaryn. Plan for yard. – K.: Ukrainian writer, 1998. – P. 100–239.
12. Perepelkin L. Problem of social borders in the system of social knowledge / Lev Perepelkin // Foreign: experience of wading / under edition of Shukurov R. – M.: Aleteya, 1999. – P. 360–367.
13. Salyha T. Yevhen Malaniuk: artistic identification of Russia / Taras Salyha // Literary Ukraine. – 2002. – August, 22. – С. 10.
14. Samchuk U. On the solid ground / Ulas Samchuk. – Toronto: [B. v.], 1966. – 390 p.
15. Ten I.-A. History of English literature. Introduction / Ippolit-Adolf Ten; translation from French I. K. Staf // Foreign esthetics and theory of literature of XIX – XX centuries: treatises, articles, essays / compiler, general edition by G.K.Kosikov. – M.: Edition of Moscow University, 1987. – P. 72–94.
16. Shlemkevych M. Lost Ukrainian human / Mykola Shlemkevych. – K. [B. v.], 1992. – 157 p.

Mythological Ukrainian Domains in the literature of Ukrainian Diaspora during 20th-50th years of XX century Slon'ovska O.V.

Abstract. The article is dedicated to the question of the national domains (Domain of Ukrainian State, Domain of Ukrainian Nation, and also national domains of Language, Family, Culture, Science and Ethnopedagogics, Armed Forces, Art). The peculiarities and contradictions of a colonized and colonialist nation through the metaphysical objects of the transcendental influence on the representatives of different nations are elaborated on the basis of V.Barka's, I.Bagrianyi's and U.Samchuk's prose.

Keywords: *Domain of Ukrainian State, Domain of Ukrainian Nation, national domains of Language, Family, Culture, Science and Ethnopedagogics, Armed Forces, Art; national domains of national minorities.*

Мифологические Домены Украины в литературе украинской диаспоры 20-50-ых годов XX в.

О. В. Слоневская

Аннотация. Статья посвящена вопросу национальных доменов (Домену Украинского Государства, Домену Украинской Нации, а также национальных доменов Языка, Семьи, Культуры, Науки, Этнопедагогике, Вооруженных Сил, Искусства. На материале прозы В. Барки, И. Багряного, У. Самчука рассматриваются особенности взаимоотношений и противоречий колонизированной и колонизаторской наций посредством влияния метафизических объектов трансцендентального на представителей разных народов.

Ключевые слова: *Домен Украинского Государства, Домен Украинской Нации, национальные Домены Языка, семи, Культуры, Науки, Этнопедагогике, Вооруженных Сил, Искусства.*

Вербалізація концепту «DEMOKRATIE» у німецькому політичному дискурсі

О. М. Свириденко, О. Б. Скляренко*

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна

*Corresponding author. E-mail: lesia-skliarenko@mail.ru

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Стаття присвячена аналізу німецького політичного дискурсу. До уваги взято метафоричну вербалізацію базового концепту «DEMOKRATIE». Встановлено, що цей концепт об'єктивується за допомогою фреймів «REISEN», «KRIEG», «HAUSHALT», «WIRTSCHAFT», «SOZIALES LEBEN». Головна увага при цьому зосереджена на фреймі «REISEN», який у статті представлений слотами «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК», а також слотом «ПРИБУТТЯ». Виявлено, що метафоричної вербалізації у досліджуваному концепті набувають іменники, структура ІМЕННИК + ДІЄСЛОВО, а також ІМЕННИК + ІМЕННИК.

Ключові слова: концепт, фрейм, слот, політичний дискурс, метафора, об'єктивізація концепту, вербалізація.

Вступ. Після об'єднання Німеччини німецька держава перестала бути заручником зовнішніх обставин, які стримували її зовнішньополітичну діяльність. Перед Німеччиною постали виклики і завдання, які спричинили потребу сформуванню нового політичного курсу.

Розвиток німецького політичного дискурсу є досить актуальним питанням, адже у сучасному світі Німеччина є визнаним європейським лідером, який у багатьох аспектах визначає політику усього Європейського Союзу, європейського континенту та світу у цілому.

Короткий огляд публікацій по темі. На сьогодні існує досить багато досліджень науковців, які досліджують особливості сучасного німецького політичного дискурсу. Серед них К. Пилипенко, В. Турчин, М. Турчин, Л. Гайдученко, А. П. Чудінов та інші. Але серед усіх вище вказаних досліджень досить мало уваги приділялося особливостям використання концепту «DEMOKRATIE», що і стає метою нашої розвідки.

Ціллю статті є аналіз метафор, завдяки яким здійснюється об'єктивізація концепту «DEMOKRATIE» у німецькому політичному дискурсі.

Матеріалом статті виступають фрагменти статей з онлайн-журналів FAZ-NET, Spiegel та Tagesschau.

Методи дослідження у статті зумовлені ціллю та спираються на: контекстуально-інтерпретаційний аналіз, що застосовується для виявлення та інтерпретації метафор у яких об'єктивується концепт «DEMOKRATIE»; порівняльно-стилістичний та семантико-стилістичний методи, які дають змогу визначити стилістичні функції метафоричних одиниць. Дослідження ролі метафоричних елементів концепту ґрунтується на методиці контекстологічного аналізу.

Результати і їх обговорення. Становлення антропоцентричної наукової парадигми сприяло зверненню сучасної лінгвістики до мови як експлікаційного механізму, який відтворює основні когнітивні процеси, пов'язані зі світопізнанням та світорозумінням людини як представника певної лінгвокультури. У цій взаємодії мова виявляє себе як фактор, що формує націю через збереження та передачу культури, традицій, суспільної свідомості певного мовленнєвого колективу [1, с. 18]. Дослідженням взаємозв'язку культури та мови в їх функціонуванні займається лінгвокультурологія, яка відтворює процес мовно-культурної взаємодії, який

відображає як цілісну структуровану сукупність одиниць в єдності їх мовного та немовного (культурного) змісту за допомогою систем методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки [3, с. 82].

У лінгвокультурології суб'єктивні елементи культури досліджуються через її вербалізовані об'єктивні форми, таким чином здійснюється вихід на концептуальну картину світу та менталітет певної етнічної спільноти.

Розгляд концептів в лінгвістичних дослідженнях, як об'єктивних, вербально виражених форм культури, дає змогу, по-перше, виявити особливості когнітивних процесів, які пов'язані з обробкою, збереженням та передачею інформації через їхні вербальні форми, а по-друге, виявити специфічні для певної етнокультурної спільноти базові ментальні процеси світопізнання та світорозуміння, що відтворюються засобами мовної експлікації в національній картині світу.

У зв'язку з домінуванням когнітивно-дискурсивної парадигми [1, с. 17] мова розглядається як важливий механізм відтворення об'єктивних реалій навколишньої дійсності в концептуальній системі людини, яка є її основним продуцентом та користувачем. Політика, як універсально форма взаємовідносин, передбачає фіксацію в семіотичних знакових системах, а відтак фіксується засобами мовного вираження, тож мовна одиниця «Demokratie» виступає як стилістично та емоційно нейтральна, уживана назва концепту «DEMOKRATIE» в німецькій мовній картині світу, яка вербалізується у її політичному дискурсі.

У нашій статті мова йде про один з ключових концептів політичного дискурсу – концепт «DEMOKRATIE». Понятійна складова досліджуваного концепту відносно спільна у різних лінгвокультурних спільнотах, а ось образний і, зокрема, ціннісний елемент концепту «DEMOKRATIE» можуть мати, на думку деяких науковців, суттєві відмінності [2, с. 128]. Дослідники політичного дискурсу відзначають також «метафоричну переповненість» концепту у європейському, американському та українському політичному дискурсі [3, с. 81]. Як раз саме за допомогою метафори вербалізуються відомості образного і ціннісного компоненту концепту. Таким чином метафорична вербалізація концепту «DEMOKRATIE» є досить цікавою.

Пропонована стаття опиратиметься на основні положення когнітивної метафори і метафоризації Дж. Лакоффа, який є основоположником когнітивного вчення про метафору та стверджує, що мисленнєві процеси людини у певній мірі метафоричні і, відповідно, концептуальна система людини підпорядковується і визначається метафорично [6, с. 23]. З цього твердження випливає, що метафоричне мислення є ефективним засобом інформаційної обробки, одиницею створення нових знань та їх збереження.

Об'єктивація когнітивної метафори відбувається за допомоги вербальної метафори, яка активує певні концептуальні структури у пізнанні адресата та надає доступ до ментальної/когнітивної метафори і є, свого роду, каталізатором мисленнєвих процесів і відображенням їх результатів.

У нашому пізнанні вся інформація певним чином структурована. У мовленнєвій картині світу існують стійкі зв'язки між деякими, на перший погляд далекими один від одного понятійними сферами. Ці зв'язки обумовлюють існування багатьох метафор, а також спричиняють появу нових метафор, які базуються на цих зв'язках.

У сучасній лінгвістиці при обговоренні цих зв'язків використовується термін «метафорична модель». За визначенням А. П. Чудінова метафоричною моделлю є установлена, традиційна для певного національного пізнання схема зв'язку між понятійними сферами [4, с. 70]. Дослідник у своїх працях про політичні метафори підкреслює значимість «системи метафоричних моделей» вважаючи її «... важливою частиною національної картини світу та національної ментальності», оскільки вона «... тісно пов'язана з історією народу і сучасною соціально-політичною ситуацією» [5, с.55].

Якщо ми візьмемо за основу запропоновану науковцем систему метафоричних моделей, то вона має містити наступні ключові моделі:

1. початкова понятійна складова;
2. нова понятійна складова;
3. фрейми, які відносяться до даної моделі, тобто фрагменти, одиниці знань, які організовані навколо деяких понять і містять дані про суттєве, типове і можливе для цих понять.

Таким чином стає зрозумілим, що «... фрейми структурують початкову концептуальну сферу, а у метафоричних розуміннях вони відіграють важливу роль для нетрадиційної металної категоризації сфери-магніта»;

4. типові для кожного фрейму слоти, під якими розуміють «елементи ситуації» та «деякі аспекти конкретизації фреймів»;

5. об'єднуючий компонент первинних і метафоричних змістів одиниць розуміння певної моделі;

6. дискурсивна характеристика моделі, тобто екстралінгвістичні параметри певної одиниці;

7. продуктивні моделі. [4, с. 131-133].

Дана стаття аналізує об'єктивацію концепту «ДЕМОКРАТИЕ» у німецькому політичному дискурсі. У якості предмета дослідження виступають приклади, відібрані методом суцільної вибірки, на політичну тему інтернет-сайтів «DW», «Der Spiegel», «Tageschau» та «FAZ-NET».

Надалі описані у статті метафоричні моделі об'єк-

тивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ» у німецькому політичному дискурсі і були класифікованими за початковою понятійною складовою, відповідно класифікації А. Чудінова, що вже була описана нами вище. Класифікація виділених метафоричних одиниць була здійснена за допомогою співвіднесення лексеми у метафоричному значенні з об'єктивуючим для цієї лексеми концептом-джерелом метафоричного переносу і наступним співвіднесенням цього початкового концепту або «концепту-джерела» з певною частиною концептосфери. Таким чином ми намагалися виявити найбільш значимі для людини сфери суспільної діяльності, які однорідно характеризують мисленнєву сферу концепту «ДЕМОКРАТИЕ». Усього нами було виявлено 5 метафоричних моделей, які були найбільш уживаними:

1. REISEN – 13%
2. KRIEG – 10%
3. HAUSHALT – 8,7%
4. WIRTSCHAFT – 9,3%
5. SOZIALES LEBEN – 5,3%.

На даний момент ми зупинимо свою увагу на описі метафоричної моделі REISEN, адже вона є найчастотнішою у наших прикладах і налічує 24 метафори, або 13% від інших прикладів.

Всі відібрані метафоричні одиниці цієї метафоричної моделі, які об'єктивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ», відносяться до фрейму «ПЕРЕБУВАННЯ У ДОРОЗІ», який складається з таких слотів: 1.1. «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» (17 метафор) та слот 1.2. «ПРИБУТТЯ» – 7 метафор.

Таким чином даний фрейм охоплює інформацію про напрямки і маршрут руху, прибуття до пункту призначення на будь-якому транспортному засобі, про сам процес подорожі з усіма етапами.

Тож перейдемо безпосередньо до самих слотів. Слот 1.1. «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» (17 метафор). Не дивлячись на досить високу частотність при об'єктивації концепту «ДЕМОКРАТИЕ» цей слот виділяється малою варіативністю метафоричних одиниць: *der Weg zur Demokratie, die Richtung der Demokratie, die Distanz der Demokratie, der Schritt zur Demokratie*.

У процесі аналізу метафор слоту «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» виявилось, що у метафоричних одиницях, які об'єктивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ», метафоричним значенням більш наповнені іменники: «Die Studie kommt zu dem Schluß, dass jeder siebte Muslim „problematische Einstellungsmuster“ vorweist. Das beziehen die Autoren auf eine hohe Distanz zur Demokratie und eine hohe Akzeptanz von politisch-religiös motivierter Gewalt» [8].

Серед досліджених прикладів нашу увагу привернули також метафори у значенні яких одночасно використовуються дві лексеми і метафоричне значення формується за формулою **Substantiv+Verb**: «Kutschid Kasuri habe ihm zugesichert, dass Pakistan den Weg der Demokratie und des Friedens weitergehen werde so Steinmeier, Kasuri versprach freie und faire Parlamentswahlen Ende dieses Jahres» [10].

У семи випадках (16,67%) метафоричне значення мали одночасно два іменники: «Bei einem Sieg wurde die Reform noch weitere Schritte in Richtung der sozia-

listischen Demokratie bedeuten, die Chavez anstrebt» [9].

Дієслово у метафоричному значенні було виявленим усього лише 1 раз, що складає лише 2,38% метафор досліджуваного слоту.

«Fortsetzung der eingeleiteten Reformen in der Ukraine. Ihm zufolge muss die Staatsmacht weitere Schritte in Richtung WTO-Beitritt unternehmen sowie die Demokratie weiter voran bringen» [7].

Тематика статей, у яких концепт «ДЕМОКРАТИЕ» актуалізується/об'єктивується за допомогою метафор слоту «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» різноманітна, але перевага статей надається опису саме внутрішньої політики Німеччини (9 контекстів – 21,42%). У семи контекстах відчувається критичне ставлення адресанта до внутрішньої політики Федеративної Республіки: « „Je größer der Datenberg wird, desto größer werden auch die Missbrauchrisiken“, sagte Schaar. Dabei gehe der Trend vom konkreten Verdacht zunehmend zur verdachtlosen Datenspeicherung. „Wenn das so weitergeht“, dann hat die Demokratie einen schweren Weg vor sich“. Schaar erinnerte dabei an den einstigen Chef der DDR-Staatssicherheit, Erich Mielke, der auch „gedacht hat, er muss alles wissen“. Zwar unterstellte er Niemandem, dass er den Überwachungsstaat wollte, „aber man muss klar sein, wo es hingehet“» [9].

Другий за частотою використання у німецькому політичному дискурсі є слот «ПРИБУТТЯ»: ankommen, kommen, landen, fest verankert sein. У цьому слоті найбільш частотнішою у своєму використанні є метафора «Rückkehr zur Demokratie» (4 метафори – 5,10%) для якої також характерною є мала варіативність за високої частотності звернення адресантів до неї для представлення концепту «ДЕМОКРАТИЕ»: die Rückkehr zur Demokratie, die Wiederkehr zur Demokratie, auf den Weg der Demokratie zurückzukehren.

Для характеристики / оцінки концепту «ДЕМОКРАТИЕ» за допомогою метафор слоту «ПРИБУТТЯ» у метафоричному значенні використовується іменник (4 метафори – 51,61%), а також дієслова (3 метафори – 32,26%). Наприклад: «1999 hatte Pervez Musharrat mit einem Militärputsch die Macht in Pakistan übernommen.

Seitdem beteuert er immer wieder, nur die geordnete Rückkehr zur Demokratie im Sinn zu haben» [10].

Або: « „Hier in Oaxaca ist diese Demokratie noch nicht angekommen“, meint Alejandro Cruz „hier herrscht und unterdrückt nach wie vor die PR“ » [7].

Найчастіше за допомогою метафор цього слоту описується політична ситуація і можливості встановлення демократії у Росії та Пакистані, при цьому також варто зауважити, що 5 метафор з усієї вибірки використовуються у негативному значенні, а інші 2 контексти можна окреслити як лексично нейтральні. Звернімо увагу на наступні приклади: «Putins Russland ist viel mehr Konkurrent und Gegner als Freund. Das Land hat unter dem ehemaligen KGB-Agenten den Weg zur Demokratie so weit verlassen, dass eine schnelle Rückkehr nicht zu erwarten ist» [7]. Та «Zugleich rief die frühere pakistanische Ministerpräsidentin Staatschef Pervez Mushartaf auf, seinen Posten als Armeeshef aufzugeben und zur Demokratie zurückzukommen. „Die Menschen in meinem Land wollen, dass die Verfassung wieder hergestellt und freie Wahlen abgehalten werden können. Einen anderen Weg gibt es nicht“, sagt sie» [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проаналізувавши все вище зазначене, ми приходимо до висновку, що концепт «ДЕМОКРАТИЕ» досить часто вербалізується за допомогою метафор. Найчастіше досліджуваний концепт об'єктивується за допомогою одиниць метафоричної моделі «REISEN», що складає 13% усіх досліджуваних моделей. Найчастіше ця метафорична модель об'єктивується у слотах «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» та «ПРИБУТТЯ», що, виходячи за семантичні рамки інтерпретації, вербалізує постійне прагнення німецького політичного дискурсу до удосконалення внутрішньої та світової політичної ситуації.

За метафоричної об'єктивації концепту «ДЕМОКРАТИЕ» метафоричним значення здебільшого наповнюються іменники, вже далі слідують моделі поєднання моделей Substantiv+Verb або Substantiv+Substantiv, що надає метафоричним моделям статистичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 29. – С.17–23.
2. Ильин М. В. Политический дискурс: слова и мысли // Полис. – Красноярск, 1994. – № 1. – С. 127–140.
3. Калішчук Д. М. Базові концепти сучасного англомовного політичного дискурсу. Концепт «Демократія» // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 16 : Філологічні науки. Мовознавство. – С. 81–85.
4. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации // Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т., 2003. – 248 с.
5. Чудинов А. П. Принципы современной когнитивной лингвистики // Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах. – Челябинск, 2006. – С. 55–56.
6. Lakoff G. Metaphors we live by // George Lakoff, Mark Johnson. – London, the University of Chicago press, 2003. – 256 p.
7. Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dw-world.de
8. FAZ-NET [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.faz.net/s/homepage.html.
9. Spiegel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.spiegel.de
10. Tagesschau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tagesschau.de

REFERENCES

1. Bielova A. D. Language world picture in the frame of cognitive and discourse paradigm // Culture of Pre-Blachsea nation. – 2002. – № 29. – P.17–23.
2. Ilin M. V. Political discourse: words and thoughts //Polis. – Krasniarsk, 1994. – № 1. – P. 127–140.
3. Kalishchiuk D. M. Basic concepts of modern english speaking political discourse. Concept «Democracy» // Scientific journal of Volyn national Lesia Ukrainka university. – Lutsk, 2009. – № 16 : Philological Science. Philology. – P. 81–85.

4. Chudinov A. P. Methaphoric mosaik in modern political communication // Iekaterenburg: Ural national state pedagogical university, 2003. – 248 p.
5. Chudinov A. P. Principles of modern cognitive // Word, expression, text in cognitive, pragmatic and cultural aspects. – Tcheliabinsk, 2006. – P. 55–56.
6. Lakoff G. Methaphors we live by // George Lakoff, Mark Johnson. – London, the University of Chicago press, 2003. – 256 p.
7. Deutsche Welle [Electronic resource]. – Access mode: www.dw-world.de
8. FAZ-NET [Electronic resource]. – Access mode: www.faz.net/s/homepage.html.
9. Spiegel [Electronic resource]. – Access mode: www.spiegel.de
10. Tagesschau [Electronic resource]. – Access mode: www.tagesschau.de

Peculiarities of metaphorical verbalization of the concept «DEMOKRATIE» in German political discourse

Svyrydenko O. M., Skliarenko O. B.

Abstract. Today we can find a lot of research works, which are devoted to the problem of modern German political discourse, among them we can specify works of K. Pylypeko, V. Turchyn, L. Gaiduchenko, A. P. Chudinov and others. But the question of the peculiarities of the usage of concept «DEMOKRATIE» has not been revealed precisely in all of them. We have analized described material in the article and have come to conclusion, that concept «DEMOKRATIE» is rather often verbalized with the help of metaphors. The studied concept is most often objectivated with the help of the metaphoric unit model «REISEN», which makes 13% of all studied models. Most often this model is objectivated in the slots «WAY AND DIRECTION» and «ARRIVAL», which, according to the semantic frame of interpretation, verbalizes constant wish of German political discourse to improve inner and world political situation. Whithin the metaphoric verbalization of concept «DEMOKRATIE» mostly nouns became metaphoric meaning, which could be followed by combination of models Noun+Verb or Noun+Noun and all this makes metaphoric models static.

Keywords: *concept, frame, slot, political discourse, metaphor, concept objectivation, verbalization.*

Особенности метафорической вербализации концепта «DEMOKRATIE» в немецком политическом дискурсе

О. М. Свириденко, О. Б. Склиаренко

Аннотация. Статья анализирует немецкий политический дискурс. Внимание сосредоточено на метафорической вербализации базового концепта «DEMOKRATIE». Было установлено, что этот концепт объективируется с помощью фреймов «REISEN», «KRIEG», «HAUSHALT», «WIRTSCHAFT», «SOZIALES LEBEN». Основное внимание при этом обращено к фрейму «REISEN», который в этой статье представлен слотами «ДОРОГА И НАПРАВЛЕНИЕ», а также слотом «ПРИБЫТИЕ». Установлено, что метафорической вербализацией исследуемого концепта владеют имена существительные, структуры ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ + ГЛАГОЛ, а также ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ + ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ.

Ключевые слова: *концепт, фрейм, слот, политический дискурс, метафора, объективация концепта, вербализация.*

Реалізація мегаконцепту «католицизм» у творчості Марії Вальєхо-Нахера

І. А. Сидоренко

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: iren044@rambler.ru

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. У статті проведено короткий аналіз терміну «концепт» та його функціонування в лінгвістиці. Проведено дослідження індивідуально-авторської картини світу Марії Вальєхо-Нахера на основі її творів та запропоновано класифікацію метаконцепту «католицизм» на макроконцепти «католицька релігія», «католицькі догмати» та «католицький катехізіс». Подано класифікацію цих макроконцептів на концепти та наведені приклади їх вербалізації та функціонування. Наведено аналіз концептів «Діва Марія», «сповідь», «Чистилище» та «молитва».

Ключові слова: *концепт, мегаконцепт, лексема, іспанська мова.*

Вступ. У сучасному мовознавстві термін «концепт» має широкий вжиток. Його важливість і актуальність підтверджують численні дискусії науковців. На сьогоднішній день існує безліч визначень терміна «концепт» та велика кількість його трактувань. Ці дискусії підтверджуються працями вітчизняних та зарубіжних вчених, у яких висвітлюються проблеми відображення об'єктивного світу у концептах.

Кожна людина має певну систему концептів, завдяки якій вона може сприймати, структурувати та інтерпретувати потік інформації, що надходить з навколишнього світу. Отже, вважаємо, що на сьогоднішній день термін «концепт» утвердився в ролі основного поняття в когнітивній лінгвістиці.

Короткий огляд публікацій по темі. Серед дослідників терміну концепт у лінгвістиці ми виділили О. С. Кубрякову, С. Є. Нікітіна, А. Вежбицьку, В. М. Телія, С. Т. Воркачова, В. І. Карасика, Д. С. Лихачова, А. М. Приходько, Г. Г. Слишкіна, Ю. С. Степанова, Й. А. Стерніна та інших.

А. М. Приходько говорить про проблему «концептуальної експансії лінгвістики» [10, с. 45]. Значно ширше визначення концепту подано у праці «Краткий словарь когнитивных терминов», де концепт описується як «це термін, що служить для пояснення одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відбиває знання і досвід людини: оперативно-змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці» [5, с. 90].

Також ми звернули увагу на трактування Й. А. Стерніна: «концепт – одиниця концептосфери, тобто упорядкованої сукупності одиниць мислення народу, яка містить у собі всі ментальні ознаки того чи іншого явища, що відображені свідомістю народу на даному етапі його розвитку і забезпечує осмислення дійсності» [11, с.65].

З проаналізованих досліджень можемо стверджувати, що концепт є центральним поняттям когнітивної та комунікативної лінгвістики. Лінгвісти вважають, що мову не можна розглядати не враховуючи постаті її творця та користувача, тобто людини, яка є одночасно і спостерігачем та головним об'єктом вивчення мовленнєвої діяльності [10, с. 46].

Підсумовуючи вищенаведений матеріал дослідження ми узагальнимо визначення концепту до семантич-

ної категорії, що функціонує в системі логічних відношень і є вербалізованим вираженням культурного аспекту та його похідних, тобто певних уявлень та асоціацій. Це все у свою чергу складає концептуальну картину світу як окремої людини, так і нації в цілому. Сам концепт має скоріше динамічну сутність, тобто він може змінюватись чи набувати нового значення, тим самим показуючи досвід чи певні зміни в суспільстві.

Розглянемо детальніше функціонування концептів у іспанській мові. Відомо, що будь-яка нація і її культура, існують протягом тривалого часу, і закономірно, що протягом такого тривалого терміну її традиції змінюються. Відбуваються різні переломи, зміни орієнтирів, все те, завдяки чому можна говорити про розвиток, еволюцію чи революцію національної мови та культури. [13].

Іспанський народ зберіг християнську віру і під мусульманським пануванням дещо змінивши свій обряд, проте не помінявши суті свого вірування. Віра тісно вплетена через релігію в мову. А зважаючи на тривалу історію католицької церкви на території Піренейського півострова, у нас не залишається сумніву, що у традиції, менталітет і бачення іспанського народу були вплетені релігійні знання. А отже, все це відображається не лише у мові, а й у творчості письменників.

Ціль. Дана стаття має на меті аналіз мегаконцепту «католицизм» у індивідуально-авторській картині світу Марії Вальєхо-Нахера.

У цьому дослідженні ми виділили з мегаконцепту «католицизм» макроконцепти «католицька релігія», «католицькі догмати» та «католицький катехізіс». Розглянемо їх детальніше на прикладах. У свою чергу в структурі макроконцепту «католицька релігія» ми виділили концепти «Діва Марія» та «сповідь». У макроконцепті «католицькі догмати» ми розглянемо концепт «Чистилище», та у макроконцепті «католицький катехізіс» концепт «молитва».

Матеріали і методи. Для даного дослідження ми користувалися методом когнітивного аналізу.

Матеріалом даного дослідження стали твори Марії Вальєхо-Нахера «Cielo e infierno: verdades de Dios» («Небо і пекло: правда Бога»), «De María a María» («Від Марії до Марії»), «Entre el cielo y la tierra» («Між небом і землею»), «Un mensajero en la noche» («Посланець вночі»).

Результати та їх обговорення. Для початку розглянемо реалізацію макроконцепту «католицька релігія» у концептах «Діва Марія» та «сповідь».

Богородиця Марія є невід'ємною часткою християнської релігії. Якщо Бог для різних людей має різні асоціації, то при згадці матері Ісуса Марії, як правило з'являються теплі та ніжні порівняння. Матір Божа асоціюється з добром, всепрощенням, тою, котра завжди готова прийти на допомогу та обійняти. Саме вона походить від людей, тому навіть будучи вищим еством сприймається як найближча до людей.

Згадки про матір Божу є у Святому Письмі. Про неї написано, що вона є жінкою, що з'являється в небі, є одягнена у сонце, її ноги стоять на місяці, а голову прикрашають зірки. З даного опису можна стверджувати про її вищу сутність.

«Una gran señal apareció en el cielo: una mujer vestida de sol, con la luna bajo sus pies y una corona de doce estrellas sobre su cabeza». (Ap 12, 1) [17].

У даному фрагменті, який практично починає твір, актуалізується когнітивна ознака «вище ество».

Матір Божа чує людей через молитву. І кожна людина може бути впевненою, що Марія відповідь на її прохання, подасть руку допомоги, захистить та врятує від небезпеки.

Es muy peligroso tenerle cerca, nos acecha y nos tienta. Intenta dañarnos y perdernos a todos; pero teme muchísimo a la Virgen. Y, cada vez que reces el rosario, ten por seguro que Ella te sujetará de la mano. Cada cuenta es un abrazo amoroso de tu Madre. No lo olvides nunca, hija. Te sacaré de graves peligros en el futuro... * * * La Virgen... La dulce Madre de Dios... ¿Dónde había estado durante tantos años? ¿Acaso había vivido escondida y alejada de mí? No la había notado en mi corazón ni la conocía y ahora, misteriosamente, era capaz de amarla. [17]

У християнській релігійній традиції є молитва до Богородиці. Якщо людині важко підібрати слова до матері Бога, вона може звернутись за її заступництвом словами молитви.

“Santa María, madre de Dios...”, repetían las monjitas mientras continuaban con su lenta marcha hacia la capilla. En el momento en el que comenzaron el tercer Ave María, me pegué un susto de muerte, pues una de esas figuras de humo se comenzó a elevar despacito hacia el cielo, adquiriendo cada vez un tono más blanco, más claro. [16, c. 172]

Ми вважаємо, що у даному випадку концепт «Марія, матір Божа» актуалізує когнітивну ознаку «молитва Бородиці».

Для деяких людей важливо мати візуальне зображення Богородиці. Тому вони створюють каплиці та статуї Богородиці. Дуже часто це є в тих місцях, де вона з'являлась. І саме тоді вони відчують святість у присутності Богородиці.

Mis ojos captaron una tenue vibración que provenía de una pequeña capilla lateral. Agudicé la vista y percibí el brillo de una ristra de velitas encendidas a los pies de una preciosa estatua de la Virgen. La atmósfera estaba impregnada del olor del incienso, a santidad y dignidad. [17]

Лексема «статуя Непорочної» вербалізує концепт «Марія, матір Божа», що актуалізує когнітивну ознаку «непорочна, що є матір'ю сина Божого» та «вище ество».

Марія Вальехо-Нахера все краще пізнавала Божу матір через молитву на вервечці.

Desde entonces un deseo irrefrenable de conocer mejor a la Virgen me empujaba a agarrarme al rosario en momentos simples, caseros... [17]

Письменниця іноді говорила з Марією, матір'ю Божою так, наче вона була присутня біля неї. Через сторінки своєї книги вона звертається і до читачів.

Tanto la amaba que era capaz de hablar de Ella como si estuviera frente a él de una forma absolutamente real, escondida entre los pliegues de su alma. [17]

У даних фрагментах ми вважаємо, що концепт «Марія, матір Божа» актуалізує когнітивні ознаки «вище ество», «жінка, що виконує функцію матері», «молитва Бородиці», «непорочна, що є матір'ю сина Божого» та «жінка, що слухає Бога».

Концепт «Марія, матір Божа» у творчості письменниці активізують когнітивні ознаки «непорочна, що є матір'ю сина Божого», «жінка, що слухає Бога», «вище ество», «жінка, що виконує функцію матері», «молитва Бородиці».

У макроконцепті «католицька релігія» ми також виділили концепт «сповідь». Письменниця пише, що сповідь завжди була частиною таїнства розмови з Богом. І через лексему limpiar «очищати» реалізується концепт сповідь.

Hoy puedo afirmar que durante esos tres segundos viví toda una eternidad de entendimientos en los que me fueron revelados muchos misterios de Dios. Comprendí que Él todo lo ve, que es santo, perfecto y amoroso; pero también infinitamente justo. Este último entendimiento me llenó de temor: debía correr a reparar y limpiar mi alma. ¿Pero cómo hacerlo? ¿Acaso a través de la confesión? ¡Acababa de negarme a ello cuando el padre O'Malley me lo había propuesto! ¿Y qué hacer con tanto amor recibido? Sería imposible devolverlo... Todo mi ser se estremeció de miedo... [17]

У даному прикладі актуалізується когнітивна ознака «таїнство покаяння».

Через таїнство покаяння та розмови про Бога можна отримати спокій душі. У деяких випадках такі розмови приводять до навернення до Бога невірних людей. Отже, через лексему hablar «говорити» реалізується концепт «сповідь».

Visitaba a los presos y nos daba ánimos, nos hablaba de Dios y confesaba a quienes lo deseaban. Cuando lo vi por primera vez, arrastrando sus juanetes y portando bondad en la mirada, me burlé de él y, como casi todo el resto de los presos, le rehuí. Pero sólo a él acudí tras el suceso. Y tan sólo a él confié mi gran secreto. Este monje fue quien me comenzó a introducir, poco a poco y con infinita paciencia, en la oración. [15, c. 189]

У даному прикладі актуалізується когнітивна ознака «зібрання людей, що сповідують релігійне вірування».

Концепт «сповідь» реалізується не тільки в якості розкриття перед Богом. Також через лексему confesar «сповідатись».

No había revelado nada sobre mi experiencia sobrenatural a mis amistades, y tampoco acumulaba la seguridad necesaria como para confiárselo a mi pequeña familia. ¿Cómo hacerlo sin que mi marido pensara que había perdido la cordura? [17]

У наведеному уривку ми бачимо реалізацію когнітивної ознаки «розкриття інформації».

Через сповідь можна змінити життя не лише своє, але й скривджених людей.

Por entonces, yo ya había llorado amargamente los delitos y faltas cometidos con mis víctimas. Me había confesado de corazón y había rogado al cielo que me diera la oportunidad, algún día, de pedirles perdón en persona, de demostrarles la clase de hombre en que me había convertido. [15, с.197]

Ми бачимо реалізацію когнітивних ознак «таїнство покаяння, де грішник оголошує свої гріхи» та «правдива розповідь про власне життя».

Письменниця вважає, що одним з останніх вчинків на цій землі має бути покаяння. Так, вона пише:

Yo no sé usted, pero a mí me gustaría morir habiendo confesado sólo un ratito antes por si las moscas. Y es que le vuelvo a repetir que, ¡a ver donde se encuentra a alguien sin pecado alguno! Yo desde luego, por muy buena persona que quiera ser, algunos tengo y además soy reincidente, y por ello pido a Dios todos los días que se cumpla en mí el famoso refrán español que reza “que Dios nos pille confesados”. Es que si no, la llevo clara. [16, с. 81]

В даному фрагменті можемо констатувати когнітивну ознаку «таїнство покаяння».

Отже, проаналізувавши концепт «сповідь» ми виділили актуалізацію когнітивних ознак «таїнство покаяння», «зібрання людей, що сповідують релігійне вірування», «розкриття інформації», «таїнство покаяння, де грішник оголошує свої гріхи» та «правдива розповідь про власне життя».

У макроконцепті «католицькі догмати» ми виділили концепт «Чистилище».

Марія і сама потребувала очищення. Вона себе відносить до тих людей, які мають свої слабкості і таємниці.

Sin ir más lejos yo misma he sido la diana de la confianza de medio centenar de personas que me han entregado, con el mayor de los pudores, sus apasionantes y secretas experiencias con fantasmas, (a quienes prefiero llamar pobres almas del Purgatorio). [16, с. 11]

Ми бачимо реалізацію когнітивної ознаки «у католицькій доктрині стан тих, хто помер у Божій благодаті, але ще потребує очищення», «місце, де проходить життя у роботі та покаранні чи спокуті».

У сучасному світі навіть для практикуючих християн слово «Чистилище» викликає здивування. Люди сприймають його як щось дивне та незвичне. Дуже мало людей говорять про таку тему як Чистилище і душі, які в ньому мешкають.

Usted podrá concluir que soy una tipeja algo rara, pues no a todo el mundo se le habla de un tema tan extraño como es el Purgatorio o las almas que lo habitan. [16, с. 12]

При аналізі ми визначили когнітивну ознаку «у католицькій доктрині стан тих, хто помер у Божій благодаті, але ще потребує очищення».

Марія пише, що її ціль не розбудити звичну цікавість у читачів до цієї теми, не переконати у чомусь скептичного читача чи не християнина, а описати глибокий досвід віри.

El fin que deseo alcanzar al escribir este libro sobre la existencia del Purgatorio, o de las almas, los fantasmas o

como usted prefiera llamarlo, no es en absoluto el de despertar curiosidades insanas, y mucho menos el de convencer al lector escéptico o de diferente religión a la católica, de la existencia del mismo. [16, с. 13]

Ми спостерігаємо реалізацію когнітивної ознаки «місце, де проходить життя у роботі та покаранні чи спокуті».

Довести існування Чистилища в лабораторних умовах неможливо, тим не менше є багато речей, які існують, проте побачити їх неможливо.

... ésta una ardua tarea que puede desesperar al investigador por no existir pruebas contundentes de laboratorio sobre la existencia del Purgatorio. [16, с. 14]

У даному фрагменті є реалізація когнітивної ознаки «спокута, яку відбувають у чистилищі».

Важливим для розкриття існування Чистилища є одкровення та свідчення людей. Не всі люди мають здатність бачити чи відчувати таїнства церкви, проте ті, що їх бачать діляться своїм досвідом і з їх свідчень складаються уявлення про чистилище та інші таїнства католицької церкви.

Estas revelaciones son de suma importancia, pues esclarecen mucho la sobrenaturalidad de lo concerniente al Purgatorio y a las almas que moran en él. [16, с. 14]

У даному уривку є розкриття когнітивної ознаки «спокута, яку відбувають у чистилищі».

Деякі люди називають себе католиками, проте не є практикуючими католиками.

Eso le pasa por ser un católico de medio pelo... Si hubiera estudiado los tratados que sobre le Purgatorio existen había respondido de otra manera. [16, с. 16]

У даному уривку вербалізується когнітивна ознака «у католицькій доктрині стан тих, хто помер у Божій благодаті, але ще потребує очищення».

Для письменниці було важко описувати Чистилище. Вона використовувала багато свідчень. Проте це було необхідно для ознайомлення читачів.

Como ve, querido lector, la tarea de escribir este libro sobre algo tan raro como las almas del Purgatorio, ha sido para mí harto difícil... Sólo me queda aclararle que al ir recibiendo con el paso del tiempo tantos y tan hermosos testimonios, no me ha quedado más remedio que dejarme llevar por un deseo irrefrenable de intentar explicar a todas esas personas que detrás de sus extraordinarias experiencias hay una interpretación. [16, с. 18]

У даному фрагменті реалізується когнітивна ознака «у католицькій доктрині стан тих, хто помер у Божій благодаті, але ще потребує очищення».

Проаналізувавши концепт «Чистилище» ми виділили когнітивні ознаки «у католицькій доктрині стан тих, хто помер у Божій благодаті, але ще потребує очищення», «місце, де проходить життя у роботі та покаранні чи спокуті», «спокута, яку відбувають у чистилищі».

У макроконцепті «католицький катехізис» ми розглянемо концепт «молитва». Письменниця писала, що в її домі мало говорили про Бога, а в тих випадках, коли такі говорили, то робили це з обережністю та делікатністю. Проте батьки її вчили толерантно відноситись до будь-кого не зважаючи на релігійні вірування.

Sin embargo dentro de nuestro entorno privado nuestra fe solo se basaba en acudir los domingos a misa en

familia, sin importar demasiado si llegábamos tarde o temprano... Ni siquiera nos enseñaron a rezar el rosario, dado que se consideraba una práctica pasada de moda y tal vez ajena a la nueva generación que despuntaba en los años 70 en una España marcada por una rebeldía contra lo establecido... [17]

Письменниця звертається до Богородиці зі словами, що її молитва буде короткою. І втративши у дощільно ранньому віці свою власну матір, вона просить в молитвах Божу матір стати і її матір'ю. Її думки ставали все глибшими і чіткішими, вона наче отримувала досвід всіх попередніх поколінь своїх родичів та співвітчизників через молитви та постійні відвідування храму.

«Rezaré solo un misterio, ¿vale? Y luego me iré a casa. Lo hago porque quiero que vivas en mi corazón... Necesito una madre, ¿sabes...? No la tengo desde los 16 años, y la echo terriblemente de menos en mi vida. Por eso, María, Madre de Jesús: ¿quieres ser tú mi madre?». Un palpitante silencio me rodeó por completo. Me giré para observar a la religiosa y al señor de edad avanzada que, alejados a una distancia de unos veinte bancos, parecían haberse olvidado de mi presencia. [17]

У даних фрагментах лексема «вервичка» вербалізує концепт «молитва», який актуалізує когнітивну ознаку «слова, якими звертаються до Бога» «покликання, благання, заклик до Бога і святих», «звернення в думках до Творця з хвалою чи проханням» та «час молитви».

Письменниця вважає, що людина може зрадити, проте Богородиця ніколи і саме вервечка стає ліками від ран, які наносили колись близькі люди.

Y la verdad es que la que nunca me defraudó a mí fue la Madre de Dios... Ese rosario comenzó a ser una tirita en mis heridas, causadas cada vez con más furia por

ciertas personas cercanas que, una y otra vez, demostraban su rechazo y odio. [17]

У даному фрагменті концепт «молитва» актуалізує когнітивну ознаку «покликання, благання, заклик до Бога і святих».

Відчуваючи таку глибоку любов Творця, Марія запевняє, що ніхто не зможе висловити більшу чи глибшу любов. Саме любов Бога є чистою, досконалою та надзвичайно блискучою. Її не можна порівняти навіть з ніжністю до найближчої людини.

Nada ni nadie será capaz jamás de entender cómo y cuánto nos ama Dios; sin embargo yo lo supe en ese instante: se trataba de un amor monumental e incontenible, un río de afecto hiperbólico, absoluto y perfecto, tan extraordinariamente luminoso que no existen palabras humanas en ninguna lengua capaces de describirlo. No podía compararse a ningún tipo de ternura que yo hubiera experimentado antes, dejando muy atrás el inmenso amor que yo sentía por mi esposo e hijos. [17]

Як бачимо, активізується когнітивна ознака «покликання, благання, заклик до Бога і святих» та «звернення в думках до Творця з хвалою чи проханням».

Концепт «молитва» активізує когнітивні ознаки «покликання, благання, заклик до Бога і святих», «звернення в думках до Творця з хвалою чи проханням», «час молитви», «слова, якими звертаються до Бога».

Висновки. На основі проведеного дослідження творів Марії Вальехо-Нахера ми виділили мега-концепт «католицизм» та макроконцепти. У даному дослідженні ми провели аналіз концептів та способів їх реалізації у творчості Марії Вальехо-Нахера. Результати даного дослідження можуть бути використані для лінгвістичних розвідок у комунікативній та когнітивній лінгвістиці, лінгвокраїнознавстві та у подальших дослідженнях творчості письменниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений /Оценка, событие, факт/. – М.: Наука, 1988. – 338 с.
2. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков: Пер. с англ. – М.: Школа “Языки русской культуры”, 1999. – С.134-170.
3. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук // Мовознавство. – 2004. – № 5-6. – С. 23-32.
4. Кубрякова Е.С. Категоризация мира: пространство и время (вступительное слово) // Категоризация мира: пространство и время. Материалы научн. конф. – М.: Диалог МГУ. – 1997. – С. 3-14.
5. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Н. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: МГУ, 1997. – 246 с. ст. 90
6. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология. – М.: Academia, 1997. – С. 280-287.
7. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
8. Менендес Пидаль Р. Избранные произведения: испанская литература Средних веков и Возрождения. - М.: Иностранная литература, 1961
9. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. - Воронеж:
10. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики/ А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
11. Стернин И. А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивных исследованиях / И. А. Стернин// Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – №1. – С. 65 – 70.
12. Clausner T.C. Domains and image schemas / T.C. Clausner, W. Croft // Cognitive Linguistics. – 1999. – Vol. 10, No. 1. – P. 1-31. P.2
13. Lapesa R. Historia de la lengua española / R. Lapesa. – Madrid: Editorial Gredos, 1981. – 649 p.
14. Vallejo-Nágera M. Cielo e infierno: verdades de Dios/ M. Vallejo-Nágera. – Madrid: Libros Libres, 2012. – 338p.
15. Vallejo-Nágera M. Un mensajero en la noche/ M. Vallejo-Nágera. – Barcelona: Ediciones B, S. A., 2015. – 284p.
16. Vallejo-Nágera M. Entre el cielo y la tierra. Historias curiosas sobre el purgatorio / M. Vallejo-Nágera. – Barcelona: Editorial Planeta, S.A., 2015. – 320p.
17. Vallejo-Nágera M. De María a María: Puerta del Cielo / M. Vallejo-Nágera. (Spanish Edition) Vari Editores, S.A. Kindle Edition.

REFERENCES

1. Arutiunova N.D. Types of language meanings /Evaluation, events, facts/. – Moscow: Science, 1988. – 338 p.
2. Wierzbicka A. Understanding Cultures through their Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese . –

- Moscow: School "Russian culture languages", 1999. – p.134-170.
3. Zhaivoronok V.V. Etnolinguistics among similar sciences // Linguistics. – 2004. – № 5-6. – p. 23-32.
 4. Kubriakova E. S. World categorization: space and time (introduction) // World categorization: space and time. Conference. – Moscow: Dialog. – 1997. – p. 3-14.
 5. Kubriakova E. S., Demiankov V.Z. Short dictionary of cognitive terms. – Moscow, 1997. – 246 p.
 6. Lykhachev D.S. Concept area in Russian // Russian. From language theory to text structure: Antology. – Moscow: Academia, 1997. – p. 280-287.
 7. Manakin V. N. Comparative lexicology. – Kyiv: Knowledge, 2004. – 326 p.
 8. Menendes Pidal R. Chosen: Spanish literature of Medieval and Renaissance. - Moscow: Foreign literature, 1961.
 9. Popova Z. D., Sternin I. A. Introduction to cognitive linguistics / Z. D. Popova, I. A. Sternin - Voronezh: «Source», 2003. - 191 p.
 10. Prykhodko A. M. Concepts and concept systems in cognitive-discourse paradigm in linguistics / A. M. Prykhodko. – Zaporizhzhia: Premier, 2008. – 332 p.
 11. Sternin I. A. Cognitive interpretation in linguistic and cognitive researches / И. А. Стернин// Questions of cognitive linguistics. – 2004. – №1. – p. 65 – 70.

Functioning of megaconcept "catholicism" in works of Maria Vallejo-Najera

Sydorenko I. A.

Abstract. This article provides a brief analysis of the term "concept" and its function in linguistics. A study of individual author's worldview of Maria Vallejo-Najera is based on her works and there is presented a classification of megaconcept "catholicism" in macroconcepts "Catholic religion", "Catholic doctrines" and "Catholic catechism". There are offered a classification of these macroconcepts into concepts and examples of their verbalization and functioning. There is presented an analysis of the concept of "Virgin Mary", "Confession", "Purgatory" and "prayer."

Keywords: *concept, megaconcept, lexem, Spanish.*

Реализация мегаконцепта «католицизм» в творчестве Марии Вальехо-Нахера

И. А. Сидоренко

Аннотация. В статье проведен краткий анализ термина «концепт» и его функционирования в лингвистике. Проведено исследование индивидуально-авторской картины мира Марии Вальехо-Нахера на основе ее произведений и предложена классификация метаконцепта «католицизм» на макроконцепты «католическая религия», «католические догматы» и «католический катехизис». Представлена классификация этих макроконцептов на концепты и приведены примеры их вербализации и функционирования. Приведен анализ концептов «Дева Мария», «исповедь», «Чистилище» и «молитва».

Ключевые слова: *концепт, мегаконцепт, лексема, испанский язык.*

Character System Transformation in British Historiographic Metafiction

N. A. Syzonenko

Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. The article explores transformation of character system in the textual space of British historiographic metafiction at the turn of the millennium. These changes were influenced by postmodern ideas in historic writing. Protagonists are representatives of silenced groups of society. Functions and portraying of real characters are aimed at destroying the traditional knowledge and canonic stereotypes in history. In the depiction of royal characters the accents are moved from “state” body to private and individual.

Keywords: *character, protagonist, historic novel, historiographic metafiction.*

The system of characters in historiographic metafiction has been studied by the following scientists as L. Hutcheon, S. Onega, D. Shiller, S. Menton and others. The aim of the article is to define the general changes in portraying and functioning of characters that are deployed by the writers who work in the genre of pseudohistoric novel. The subject incorporates historiographic novels of British authors at the end of XX – beginning of XXI century, mainly presented by P. Ackroyd, A. S. Byatt, J. Winterson, R. Tremain and J. Barnes.

Important part of ideological space in postmodern historic texts is their polemic dialogue with canonic metanarratives of the past. It is obvious that such discussion is easily interwoven into any fictional world directly through the characters – their life and professional interests. Topographical and psychological centers of the narration are around them. But even for the usual “unqualified” reader it is easy to notice those changes in the system of characters in postmodern historic novels. The subject of the article does not include the wide range of mass literature about alternative history, when a contemporary hero armed with modern knowledge and skills appears in past and changes the history flow. There are many real historic characters in such books and their function is direct and clear – to emphasize the possibility of the unreal situation. This article analyzes the novels created in another genre – historiographic metafiction or postmodern historic novels (L. Hutcheon separates them as different types but, nevertheless, on the character system level they are quite close). Books of this type turn to history but at the same time are deeply self-reflexive both in literature and history, intertextual, and deconstructive for any truth and knowledge. For modern readers these novels are the transformed variant of classic historic novels but they mark a new feature – the characters are completely unusual and far from standard.

The choice of characters and historic time for a novel is important for any writer but in postmodern literature it seems to have a slight nuance connected with oddness, challenge, show and, perhaps, even scandal. In European historic novel writing there has always been a certain set of real personages who were known from popular encyclopedias and have formed a certain canon for this genre. They are royal families’ representatives and nobles, famous military people, religious figures, scientists and cultural creators (painters, poets, writers, musicians etc). Novelists have a serious documentary foundation to lean on while writing about these characters.

Real characters of the past that are present in novels form the bridge between reality and fictionality, they are

necessary for writers to convince readers in the reality of the narration. G. Lucacs thinks that a classical historical novel reflected the historical process, presenting the microcosm with mainly an extradiegetic narrator... History was a line of crises where the greatness of a person caused by historical necessity was emphasized [7, p. 47, 53, 58]. So the novel was a kind of a method to introduce the readers to their past. Except for the informative goals, such text served as romantic framing and decorations for entertaining adventures and love.

The transformation of a protagonist and the character system from the canonic into postmodern has been partially influenced by the changes in historical science in the XX century. They call it “the game of scales”. The passive historian of usual historic modus used to describe the important political issues and the struggles between empires. As contradictory to it, the doctrine of “macro-history” appeared, with its universal, all-embracing historic writing. Another scientific school of “microhistory” suggested building history writing from “below”, from the local historical figures to global events. Active position of a historian is defined by the mobility of historic vision – while choosing the scale, history can function as a microscope or as a telescope. Then a historian can see the things differently, not bigger or smaller, but quite different things, people and events. As a result of this “scale game”, the very method of historic writing has transformed. It used to have the form of a report about events, but postmodern texts invite readers to construct the object of the research. The dialogue between authors and readers appears in the process of writing. Such change in the history vision and writing moves new historic actors at the foreground what reflected in historic novels of the late XX century.

The author’s text or the document from the past is the open space for cultural information connected to a certain time discourse. Such document is the part of the following line “author’s intention – process of writing – author’s text – reader’s interpretation”. While reading, readers create their own text and reality, based on their knowledge. Therefore many historians regard the records as unreliable. Marc Bloch acknowledges that “...the first filter between us and past are the records. That’s true but very often these records filter out those things which we need” [1, p. 82].

Russian scholar Yuri Lotman is convinced that “... historian’s destiny is to work with texts. A text has always existed between an event “as it happened” and a historian. This text has been created by someone and the events are presented in a ciphered variant. First historian’s role is the role of a decoder” [2, p. 301-302]. Any fact needs

deciphering, reconstruction and interpretation. A writer starts at the point where a historian finishes, a historian moves towards the facts, but a writer moves onwards the facts. Novelists in romantic historic writing kept accents on strong characters, big contradictions and serious feelings. As W. Scott said in his "Introduction" to "Ivanhoe": "The period of the narrative adopted was the reign of Richard I, not only as abounding with characters whose very names were sure to attract general attention, but as affording the striking contrast betwixt the Saxons... and the Normans..." [10]. Postmodern writers avoid such tendency. R. Tremain in her novel "Music and Silence" describes a year in the life of the Danish king Christian IV. But she does not tell readers about his military campaigns or political matters. The narration is concentrated on the difficult year which was forecasted by the royal astrologer.

Russian scientist B. Reyizov regards a real historic person as an obstacle: "Chained to his real documents, such character is not flexible enough for a novel... As a rule, the leading role in development of a plot is given to political events. The private life of a fictional character is happening in the shade of grandiose social catastrophes..." [3, p. 19, 21]. When postmodernist writers depict their characters they move accents from public to private. Ontologic status of a character in historiographic metafiction proved the expansion of the canon in a traditional historic novel in which real historic characters interact with fictional ones. But in postmodern variant intertextual characters appear: in Winterson's novel "Sexing the cherry" Jordan is fictional, kings and gardeners are real and Dog-woman is intertextual (if to make parallel to Rabelais's giants).

Next factor to influence the changes in the system of characters is connected with ideological basis of the novels. Whose history is chosen by authors? The philosopher of history W. Benjamin answers without hesitation – the winner's history [4, p. 256]. "What is official history the history of? Of the winners, says Stanley Elkin; of the male sex, says Grass" [8, p. 90]. Winners like to create and write the history which is convenient for them. That explains why certain groups of society were excluded from official history. Theorist of postmodernism M. Roemer considers the phenomenon of leadership or victory: "We will not follow someone – be he a general or a teacher – who fails to empower us... The successful leader is often a happy warrior, who allays our fears... and inspires us with the confidence..." [9, p. 166].

As a rule, a protagonist in historiographic metafiction can be any type of society but not the typical representative: eccentric, peripheral historic figure, marginal. We read about a vulgar veterinarian in "Restoration", a filthy Dog-woman in "Sexing the Cherry", a monster in "Grendel", a woodworm in "A History of the World in 10 1/2 Chapters" or a loser in private and military sense in "The Crossing of Herald Montjoy". Even real historic characters get a different depiction: kings are doing exercises during the audience in Tremain's "Restoration" and "The Crossing of Herald Montjoy", Noah is not the perfect hero in Barnes's "A History of the World in 10 1/2 Chapters", Ackroyd's Queen Elizabeth I has got a spider on her head instead the crown, Carl Marx appears as not a founder of a revisionist project but a suspicious

and poor foreigner in "Dan Leno and the Limehouse Golem". As B. McHale puts it, "...highly "charged" figures are often preferred, figures rich in associations for most readers, able to excite strong reactions, whether of attraction or repulsion..." [8, p. 85]. G. Lucacs thinks the-re is admiration with great people of past as moving forces of historic process in Scott's novels [7, p. 47] but modern scholars deny this feature in historiographic metafiction.

B. McHale develops a theory of "realemes" in historic novels. They constitute a set of real objects, persons and their characteristics pertaining to a certain historical era. They can appear in the text unless they contradict the official version. The "dark areas" constraint helps to fill in the free spaces. In traditional historic novels "dark areas" are normally the times and the places where the real-world and the fictional characters interact or when the writer can introspect the inner world of any character. Today authors move marginalized characters to "dark areas", so these areas are developed to bigger sizes – earlier they occupied several pages in a novel, postmodernism gave them full text length [8, p. 86-87].

The change in canonic system of characters in many cases begins with the title. The utmost leader in British historiographic metafiction is Peter Ackroyd. Most novels of this prolific writer carry the name of a real person on the title. "Dan Leno and the Limehouse Golem" is ambiguous from the very cover, where the name of the best comic in late Victorian music-halls is placed together with a magic creature. We expect Dan Leno to be a protagonist but our expectations are deceived. He has got an important role in the narration and life of a protagonist, Elizabeth Cree, he helps to solve the detective puzzle, but he does not get the leading role in the plot. Ackroyd's another novel, "The house of Doctor Dee" tells us about the life of an Elizabethan alchemist and astrologer. This real person has become quite popular in recent years in British culture: he appears in several books and films. In this novel he is one of two narrators, the one who tells the story of the past. Both Dan Leno and Doctor Dee were figures who represented "dark area" people; their stories have never been of much value for historians and writers. But at the same time they were the people who ruined the usual perception of their professions – Dan Leno had the honour to present his show to the King and Doctor Dee was a royal prophet.

For more than twenty years Ackroyd has been suggesting readers new interesting visions of history, literature and cultural geography. In his books London, Venice or the Thames become the main characters. In much of his fictional writing he speculates upon and plays with facts from literature history. Oscar Wilde writes a diary ("The Last Testament of Oscar Wilde"), Milton travels to America ("Milton in America"), Chatterton is supposed to fake his death ("Chatterton"). The author chooses the figures whose names carry certain cultural and historical importance. Having seen such names on a title, readers undoubtedly build them into their own system of stereotypes and knowledge: Oscar Wilde, the gorgeous star of London literature world, every school pupil has read or heard about his Dorian Grey, as well as about Milton's Paradise poem, and many English people know the sad story of the seventeen-year old poet who died mysteriously. So the intrigue starts from the title. The

same scheme works for “The Case of Victor Frankenstein” – the legendary literature character from fictional realm moves into intertextual one.

The “Fall of Troy” and “Clerkenwell Tales” are typical novels when the geographic names provoke strong associations with history or literature and so put the readers into special frames of their expectations. The characters of the novel about Troy – Obermann and his wife, Sophia – are fictional, but their depiction immediately bring to life the real story of Heinrich Schliemann. “Clerkenwell tales” is the novel deeply allusionistic. Ackroyd mingles in it Chaucer’s masterpiece with his “The House of Doctor Dee”, where Clerkenwell is main geographic space. The system of characters in this novel is very intricate, the personages, created by Chaucer and developed by Ackroyd, interact with the real historical people.

A. Byatt fills the fictional world of her Booker-winning “Possession” with the real emes of Victorian epoch, references to real records, names of historical figures. The poem of fictional Cristabel LaMotte was highly praised by real critic and poet Swinburne. A private letter gains the status of a document that gives the beginning to all events in the novel. Referring in it to Crabb Robinson, the author gives her novel a real touch: “I ...was the more fortunate that dear Crabb managed to entice you to his breakfast table. How much I owe to his continuing good health, that he should feel able and eager, at eighty-two years, to entertain poets and undergraduates and mathematical professors and political thinkers” [5, p. 5]. Nevertheless, the real persons in the novel are minor, peripheral and never get the status of a character. As the base of her another retro-Victorian novella, “The Conjugal Angel”, A. Byatt chose a real story. But the reader, who got lost in the net of a séance, has no clue about the real facts until the heroine’s maiden name is mentioned – Emily Tennyson, the sister of the famous Victorian poet. Three séances incorporate the sad narration of her love to Arthur Hallam, his early death, her nine-year solitude and then marriage to a marine captain, what was strongly blamed by society and her brother. These biographical facts, as well as many real characters, lose their reality in the text because many real figures are portrayed in a fantastic way and Victorian poems took over the status of documents.

In Winterson’s novel “Sexing the Cherry” there are several real characters. The most famous of them are kings Charles I and Charles II. Although a lot of real facts in the text are connected with them, the author speculates on a story, forgotten three centuries ago, but still important. It is the story of gardening and the Tradescant family. They both, the father and the son were travelers, explorers and royal gardeners. The botanists left the wide collections of rarities and made a lot of experiments in gardening. The key role in the narration is given to an ekphrasis of a painting: “Painting 3: ‘Mr. Rose, the Royal Gardener, presents the pineapple to Charles the Second. The artist is unknown, probably Dutch. Mr. Rose in the wig is down on one knee and the king in his wig is accepting the pineapple. Colours of fruit and flowers make up the painting” [11, p. 113]. This ekphrasis is given almost at the end of the book but now the reader as a result of mental operation can connect all the parts

scattered in the book. The text of the ekphrasis – four short and simple lines. Obviously J. Winterson did not use it in its direct function – as a pause in the narration. She wanted to draw reader’s attention to the events which preceded the painting. That is because Mr. Rose was not the person who brought this pineapple to England. There was a person behind the painting. It is Jordan, the protagonist of the novel, a fictional figure and Tradescant’s apprentice.

Winterson’s “Passion” is a mixture of historiographic metafiction and fantasy writing. Neither its form nor its characters conform to conventional notions of historical texts. Real character is Napoleon, whose story is traditionally depicted as the story of success, with respect, even in moments of disaster. Winterson suggests a different version. The story of the emperor is told by two representatives of traditionally inarticulate classes and equally silenced groups – a cook (the male and historical part) and a bisexual whore (the female and fantastic part). “Winterson chooses Henri, the male hero, to undermine patriarchy and its claims to universal history. He... is capable of showing in practice that history is but a narrative of past events that is subject to political and ideological manipulation” [6, p. 9]. He follows his emperor from the battles of glory, when Napoleon was his idol, to failures in Russia, where he realizes he is a maniac. And the last feeling is disillusionment and emotional exhaustion.

Historiographic metanovels of J. Barnes do not begin with the first lines of the text, but with the title. “Flaubert’s Parrot” puzzles readers immediately – the name of the famous writer and an exotic bird together on the cover. Did Flaubert really have a parrot? The text is saturated with biographical facts from the life of the novelist, concerning even the domestic everyday details, he himself does not appear as a character. The protagonist, Braithwaite, in a long quest finds not a writer, but a person. It seems sometimes while reading that the life of the real person is prepared as a scientist or a doctor prepares a frog for experimental purposes. And this feeling grows when we find out about the profession of the narrator – he is a general practitioner. And he tells a story of his marriage: Ellen, his wife had several affairs when they were together. Braithwaite comes to resemble Charles Bovary – he becomes not a fictional, but an intertextual character.

In his recent novel “Arthur and George” the same features in system of characters appear: names in the title, very English and very popular. We follow the story of two boys in late Victorian decorations and gradually realize that Arthur is not a fictional protagonist. He is a creator of Sherlock Holmes and his famous deductive method. Barnes tells us the story of Arthur’s puzzle – he tries to solve the detective mystery connected with George Edalji. The story is real and fairy well known. But Conan Doyle’s confusion is moral – being married to sick Touie, he has been in love with another woman. When his wife died, he is free to marry that lady but feels depressed and unable to sort out this matter. So in Barnes’s novels a real character is not a figure from records and memoirs, it is a person with a private life, feelings and disasters.

This idea brings us to the analysis of royal images in historiographic metafiction. The argument is that the

traditional way of portraying them has been changed. In history and literature royal body has long been “state” body, which did not belong to the person him/herself. In postmodern novels official cultural and literary complex has been ruined, royal characters are deployed in non-standard situations and main accents were moved from the “state” body to the private one. R. Tremain in her novels about Merivel, a veterinarian and a courtier of Charles II, could not avoid king’s presence. The young and jolly court of the Restoration was a projection of the king on his lords and ladies. That is why Charles II is portrayed mainly not during audiences or against political events. Merivel narrates about the king who plays tennis or makes love – “state” royal body gains the features of private and individual.

If to draw parallels with W. Scott’s novel “Peveril of the Peak”, which concentrates on the same historical period, the difference in depicting the king is quite visible. The father of the historical novel shows Charles II as he chases the main heroine for clear sexual purpose, but the author keeps the masterful body as decorative, static and official. It is still the “state” body. R. Tremain depicts more human corporality – the king does exercises and can perspire or plunge passionately in a love affair.

In Ackroyd’s novel “The House of Doctor Dee” Queen Elizabeth appears in a single chapter and it is far from real

situation. In the culture of English Renaissance queen’s image took important position, a kind of reginocentric religion has been formed. Elizabeth’s poor health, absence of a child, a thin body put her in the row with medieval lonely nuns. Their body did not belong to them, they were given to the God. Elizabeth’s body in culture was a “state” body. In the novel the Queen is portrayed in gorgeous attire with many jewels but with a spider on the head instead of the crown. In this fantastic dream she cuts Doctor Dee’s body – “state” corporeality gains fantastic features and accentuates royal power.

This article is aimed at proving that the system of characters in historiographic metafiction has undergone certain changes. When authors choose characters, they choose the marginalized and silenced groups for the fictional ones. If the characters have real prototypes, their names are far from politics or military sphere, but they are well-known and able to heat the intrigue. The names of real figures are in the title and they are used to ruin readers’ expectations which arouse when they find a familiar name on the book cover. In many novels fictional and real characters interact with intertextual. In portraying the royal figures main accent is done on moving from the “state” to the private body. Main reason for choosing the real figures for protagonists is to rewrite history and ruin the stereotyped knowledge.

ЛИТЕРАТУРА

1. Блок М. Апология истории или ремесло историка // [пер. Е. М. Лысенко]. – М. : “Наука”, 1986. – 254 с.
2. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров: Человек – текст – семиосфера – история // – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с. – (Язык).
3. Реизов Б. Г. Французский роман XIX века // – М. : Высшая школа, 1977. – 304 с.
4. Benjamin, W. Theses on Philosophy of History // Illuminations. Essays and reflections. – New York : Schocken Books, 1969. – P. 253–264.
5. Wyatt, A. S. Possession. A Romance // London : Vintage, 1991. – 511 p.
6. Del Mar Asensio Arostegui, M. History as Discourse in Jeanette Winterson’s The Passion: the Politics of Altermity // Journal of English Studies. II (2000). P. 7–18.
7. Lucacs, G. The Historical Novel // trans. from German by H. and S. Mitchell. – Atlantic Highlands, New Jersey: Humanities Press, 1978. – 363 p.
8. McHale, B. Constructing Postmodernism // – London and New York : Routledge, 1992. – 342 p.
9. Roemer, M. Telling Stories: Postmodernism and the Invalidation of the Traditional Narrative // Lanham: Rowman & Littlefield, 1995. – 499 p.
10. Scott, W. Ivanhoe // http://learnlibrary.com/ivanhoe/ivanhoe_0.htm
11. Winterson, J. Sexing the Cherry // L. : Vintage, 2001. – 144 p.

REFERENCES

1. Block, M. The Historian’s Craft // [tr. by Y. M. Lysenko]. – Moscow: “Nauka”, 1986. – 254 p.
2. Lotman, Y. M. Inside the Intellectual Worlds : Individual – text – semiosphere – history // Moscow : “Nauka”, 1996. – 464 p.
3. Reyzov, B. G. the French Novel of the XIX – th century // Moscow: Vysshaya shkola, 1977. – 304 p.

Трансформация системы персонажей в британской историографической метапрозе

Н. А. Сизоненко

Аннотация. В статье исследуются изменения, которые произошли в системе персонажей в британской историографической метапрозе по сравнению с классическим историческим романом. Трансформации обусловлены постмодернистскими веяниями в исторической науке. На роль протагониста зачастую выбираются представители маргинализованных слоев общества. Функционирование реальных персонажей направленно на разрушение традиционного знания. В изображении королевских особ наблюдается сдвиг от «государственного» тела к частному и индивидуальному.

Ключевые слова: персонаж, историографическая метапроза, интертекстуальный, постмодернистский исторический роман.

E-Lecture as a New Genre of Scholarly Discourse

M. Tomakhiv

Research and Educational Center of Foreign Languages of National Academy of Sciences of Ukraine

Paper received ; Accepted for publication .

Abstract. The article presents an elaborated classification of a digital lecture as a new genre of English scientific discourse, and provides the analysis of earlier studies on some of its aspects. The paper sheds the light on varieties of e-lectures in particular and reports the description of their general characteristics as well as linguistic and paralinguistic features. Importance of the addressee factor in virtual scientific communication on an example of an e-lecture is well-grounded in the work.

Keywords: *scientific English discourse genre, massive open online courses, video lecture, live digitized lecture, e-lecture, addressee factor.*

Introduction. The globalization as a phenomenon has taken over many spheres of human activities, and the science is not an exception. We may notice how the ways we approach science have been changing globally as well as the means of dialoguing, exchanging knowledge and dissemination of results of scientific research. The advantages that technologies have brought into contemporary science are the first to mention, as in the era of globalization online communication has become a key factor of science and education development processes. Modern scientific community have got used to the virtual world where hundreds of scholarly events are taking place every minute anywhere in the world enabling every interested person to get easily connected to take part. Nowadays one can deliver a conference speech, get higher education or heighten qualification without leaving one's study room provided having a proper gadget and access to the Internet.

It has become very popular to learn distantly, in particular with the help of massive open online courses, which are usually self-paced, free of charge or at least affordable, open for unlimited participation via the web. According to the statistics, the number of users of massive open online courses in 2015 has reached a figure of 35 million to compare with 16-18 million of users in previous year [3], taking into consideration the fact that the first MOOC was launched not so long ago in 2011. Moreover, above 80% of the courses are available only in the English language. This statement is one more proof of the role of English as a modern lingua franca for scientific community.

Due to such circumstances, a great many of new scholarly discourse communicative genres have been developed, such as e-mails, intranet communication genres, chats to mention but a few, being called 'cybergenres' [2; 12]. Along with this, special mechanisms of adaptation of the traditional genres for the use in virtual communication are being worked on as well. Academic lecture has always been one of the most popular scientific discourse genres, and it continues to play this important role. Now we may speak about an updated and upgraded version of a lecture, namely a video lecture (digital lecture) and its further elaborated subtypes.

Digital lecture is widely used as a fundamental element of massive open online courses, and brightly depicts the peculiarities of the contemporary English language in use to talk science today. Thus we may assume that an e-lecture is a brand-new communicative genre of scholarly discourse which is characterized by a number of specific general, linguistic and paralinguistic features.

A brief review of publications on the subject. An e-lecture as a genre of scientific discourse is almost an unknown object of research. Currently we may mention few studies which shed the light on different aspects of a digital lecture, such as statement of its definition and distinguishing its major subtypes [8; 13; 14] as well as research on the lecture adaptation mechanisms for the use in the Internet [1]. Our previous investigation resulted in articles devoted to singling out features of a video lecture as a scholarly discourse subgenre by describing its "genre portrait" [15; 16].

The goal of this paper is to give an overview of the main linguistic and extra linguistic peculiarities of an e-lecture as a functional subtype of a video lecture.

Materials and methods. The evidence to support the hypothesis has been obtained from 30 English e-lectures proper. The lectures have been taken from such massive open online courses sites as FutureLearn, Coursera, EdX, Open Yale Courses, OpenLearn [4; 6; 7; 9; 10]. The selection of the lectures was based on the following criteria: e-lectures had to focus on the study of linguistics and the English language. Obviously, the data are restricted, and the following analysis should be regarded as a pilot study that provides preliminary results which require further discussion and confirmation by a larger corpus of evidence.

To solve the tasks of the paper the following methods were used: method of language use observation, method of systematization and generalization to carry out complex description of the received results, general empiric scientific methods (comparison, observation, and measurement).

Results and discussion. Having analyzed previous research papers and the video lectures themselves, we may provide the definition of a digital lecture as such as well as elaborate its further subtypes. To make the picture clearer, the following table is presented to displays the tentative classification of a digital lecture [1; 8; 13; 14; 15; 16] (Table 1).

As we may see, generally a video lecture provides any learning experience that is mediated by the use of streaming or video technologies, either online or asynchronously. A video lecture simply may be the representation of the live event which took or is taking place at a definite moment. When it comes to an e-lecture proper, that is a digital resource which has been made specifically to be used in the scope of the massive open online course or other kinds of learning platforms.

Table 1.

VIDEO LECTURE (Digital Lecture)					
is a lecture delivered through digital technology either synchronously (online) or asynchronously (on demand)					
SYNCHRONOUS lecture	ASYNCHRONOUS lecture				
is the streaming of the live event with the help of digital technologies, and may require a real presence of students and teachers during the time of a lecture in the classroom or distantly	is the learning experience that enables students to take part in it online or with the help of streaming technologies or storage devices like CDs, DVDs, secure digital memory cards, pen-drives etc.				
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>LIVE DIGITIZED lecture</th> <th>e-Lecture</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>is an electronic version of a live event taking place in a classroom with the real participation of students, “in vivo”</td> <td>is any digital resource in the format of a lecture captured in studio or any other place (“in vitro”) with the staff and necessary equipment, with the purpose to engage students in an e-learning experience.</td> </tr> </tbody> </table>	LIVE DIGITIZED lecture	e-Lecture	is an electronic version of a live event taking place in a classroom with the real participation of students, “in vivo”	is any digital resource in the format of a lecture captured in studio or any other place (“in vitro”) with the staff and necessary equipment, with the purpose to engage students in an e-learning experience.
LIVE DIGITIZED lecture	e-Lecture				
is an electronic version of a live event taking place in a classroom with the real participation of students, “in vivo”	is any digital resource in the format of a lecture captured in studio or any other place (“in vitro”) with the staff and necessary equipment, with the purpose to engage students in an e-learning experience.				

Evidently, the language that is used in an e-lecture has all the conceptual and stylistic qualities the scientific language should have, that is “objectivity, impartiality grounded by the facts, clear order in exposition of facts and clarity of expression” [11, p. 3]. What is important, the spoken text of a video lecture with the help of different devices captures the attention and interest of the listener, facilitating at the same time their understanding. As a genre, a video-lecture is *linguistically* characterized by the loose language structure, language simplicity that allows clear explanation of the material by the tutor, inner speech coherence, correspondence of structural, linguistic, discourse and stylistic characteristics to the register of formal English. Though, the English language in this type of lectures, taking into consideration its oral nature, combines features of formal and colloquial styles, and is characterized by a certain level of emotionality, that presumably helps to support attention of the listener. These lectures make use of the specter of techniques such as monologue and dialogue communication situations, rigid and flexible structure of the text, friendly manner of speech and atmosphere, passive and active listening, usage of verbal and non-verbal communication channels, slow or moderate tempo of speech etc. [1, p.44]. The text of an e-lecture usually exploits stylistic devices, such as rhetoric questions, idioms, colloquial words etc. in order to support the attention of the listener. The extract of the e-lecture below vividly exemplifies the above mentioned features:

«*Learning those little words and endings is hard. It is even harder to use them automatically without thinking in second language speech. But they are indispensable. And they are worth the effort. Practise makes them perfect. Remember, in second language acquisition, as well as in many other things in life, no pain, no gain*» (FutureLearn, University of Southampton, Course “Understanding Language”, Week 1, Video 1.12 Implications for teaching, Roumyana Slabakova).

Along with beforehand mentioned features, the text of an e-lecture has segmental structure which allows the lecturer to explain in clear and understandable way, introducing spontaneous and unplanned clarifications; presence of self-correction and self-interruption; usage of discourse *markers* and parenthetical and connective words that make the speech “flow” and help the audience to comprehend the material better by perceiving the lecture section after section [1, p.45]. In addition, speech is

prosodically characterized by the moderate tempo, loudness and intonation flow, pitch difference and meaningful pauses which make it segmental. Such a construction of the text helps the lecturer virtually dialogue with the audience and build a spontaneous chat, transforming a lecture into a mediated and interactive communication. The lecturer uses long pauses as if waiting for the response of the audience. The mentioned techniques as well as appealing to the students and responding them in an emotionally positive tone are used to help them feel included into the learning process and as a means of encouraging them to enter into a conversation. In e-lectures which have been analyzed, the teacher performs a role of a collective knowledge medium who by a repetitive usage of the personal pronoun “we” as if speaks on behalf of the scholarly community and at the same time makes the audience feel a part of that community. Along with the verbal explanation, the tutor of the lecture exploits visualization, graphs or diagrams, or highlights the most important issues on the screen with the help of extra technologies.

During the process of an e-lecture investigation, we must pay the attention to the *addressee factor*. Scientists argue [1, p. 46; 2] that the Internet learning allows increasing the level of cognitive activity, individualizing the process of education, taking over the stereotypic and traditional approach to the interaction between a teacher and a student, thus forming a new type of a learner. This addressee is virtual and anonymous, distant in time and space, but active, motivated, targeted and determined at the same time. The tutor cannot timely trace their reactions, previous experience, attitudes, emotions and immediate feedback unlike the lecturer dealing with the real audience, which makes the former’s job more complicated. The learners have more freedom, they can switch off the learning source. The lecturer is aware of being filmed and this influences his communicative behaviour. Moreover, the teacher does not see their audience which makes it necessary to exploit additional means of speech influence, including prosodic means to support the attention of the learners.

Despite the fact, that there are a lot of features common for the video lectures as a whole, the e-lecture proper owes a bulk of distinctive characteristics, since it requires a special preparation and setting to be shot and designed. Such circumstances may make an e-lecture to be

considered as an independent genre of the scholarly discourse in the future. Thus a tentative classification of an e-lecture according to the following criteria has been elaborated:

Table 2.

<i>e-Lecture</i>				
The scientific, learning and pragmatic bent of an e-lecture				
<i>Informative e-lectures</i>		<i>Theoretical e-lectures</i>		<i>Practical e-lectures</i>
presentation of the scientific and popular scientific information on the subject, the analysis and commentaries		presentation of the theoretical information on the subject, analysis and commentaries, tasks for completion		practical instructive lectures
Format of an e-lecture				
<i>presentation</i>			<i>e-lecture proper</i>	
e-lecture represents the set of slide accompanied with the audio track with the commentaries by the tutor			e-lecture created especially for the use in a virtual domain, namely in the scope of the massive open online courses	
Duration of an e-lecture				
<i>short</i>		<i>average</i>		<i>long</i>
extremely short, starting from 1 to 5 minutes in length		the ordinary lecture lasts from 5 to 30 minutes		from 30 minutes and longer
The place of capturing				
<i>“in vitro”, in the studio</i>		<i>in the open space</i>		<i>in a classroom</i>
e-lectures are common to be captured in the studio with the needed technical staff and required equipment		scenarios of an e-lecture usually make an ample use of the outdoors shooting		e-lectures’ capturing usually is taking place in the classroom or other rooms of the educational establishment which offers the course
Orientation on the level of the audience erudition				
high-level quality e-lectures for career development and professional growth, oriented on a qualified in a certain domain audience		theoretical and practical e-lectures which aim at introducing audience into the subject		informative popular scientific lectures for the general audience
Producer’s framing				
<i>e-lecture-presentation</i>	<i>e-lecture-discussion</i>	<i>e-lecture-interview</i>	<i>e-lecture-poll</i>	<i>e-lecture-practical instruction</i>
e-lecture designed as a set of slides accompanied by the audio commentaries by the tutor	e-lecture featuring several tutors, scientists or other guests discussing issues of the presented topic	e-lecture, in which the tutor interviews scientists or specialists on the definite matter	e-lecture-poll aims at gathering the knowledge on the topic from different specialists in a form of a poll	e-lecture, during which the learner gets information and instruction for completing certain tasks
Emotionality level				
emotionally neutral, formal		emotional		emotionally expressive
Level of English language fluency by the lecturers				
native speakers		English as a second language		combined

Speaking about the process of adjusting a lecture as a genre to an electronic domain, we shall pay attention to the *format of an e-lecture*. E-lecture-presentation represents the set of slides accompanied by the audio track. This type of an e-lecture is well adapted to the virtual context and is convenient for a virtual addressee, as allows the audience to easily acquire knowledge (using tables, definition, explanations etc.). The technique of presentation of information in such a way saves the time, implementing one of the main principles of contemporary science – to increase the information provision in the sake of decreasing the time and space consumption for its presentation as well as shortening the time for perceiving by the target addressee [1, p. 47]. This also ensures the e-lecture to be multicanal and multimodal to suit the peculiarities of the addressee perception. During such an experience, the audience can see and hear the information provided in the lecture.

The second type of an e-lecture is an e-lecture proper. As we may see, an e-lecture is an interactive scientific and instructive lecture with a learning purpose, peculiar

characteristics of which in particular are interactivity, multimodality, multidimensionality etc. [1, p. 48; 5]. Text in an e-lecture acquires new suchlike features and becomes paralinguistically active, hypertextual, multi-canonical, creolized. An e-lecture is a primary genre of scholarly virtual discourse as it is created especially for use in the scope of massive open online courses or other learning platforms mainly in the web while other varieties of a video lecture may be considered as secondary ‘products’ of an academic lecture. An e-lecture cannot be created solely by a lecturer or a tutor, but under the guidance of a producer. The lecturer is mainly responsible for the informative content and communicative realization of the lecture (by this we mean the preparation of an oral material for an e-lecture with the purpose to be broadcast to anonymous target audience) while the producer prepares the final and complete version of it. The tutors of such lectures usually make use of the special techniques of attention maintenance, in particular manipulating with the intonation, body language, emotional response etc. Besides this they are in charge of making control of

verbal and non-verbal channels of information and various means of information supply, as an e-lecture may contain slides with information accompanied by audio tracks, interviews with guests (scientists, specialists etc.), control questions, comments from the tutors to support effective communication between themselves and the audience. The behaviour etiquette of the tutor includes direct sights into the camera, smiling, positive intonations, emotions, repetitive use of the personal pronoun “we”, often referring to the audience to simulate the effect of the real presence of listeners in virtual space. Such attitudes set the atmosphere of the lecture making it a real event. The combination of the beforehand mentioned features forms an e-lecture as a genre as one visual, structural, and functional whole with the ability to influence the audience [1, p. 49]. To add to what we have mentioned before, we should emphasize that the tutor in an e-lecture is suggested to owe presentation and dialogue techniques, using the elements of conversational style to simplifying the nature of scientific information, taking into account the diverse level of background knowledge and experience of the target learner. The ability to set a good feedback mechanism is of great importance too, and here in handy come the chats, forums, tasks for

completion etc., which are a good means of giving the virtual communication a real touch.

Conclusions. Analysis of existing works on a video lecture as well as first-hand analysis of an e-lecture in particular on different learning platforms allowed us to elaborate a tentative classification of a video lecture and a further classification of variety of an e-lecture and depict their linguistic and paralinguistic characteristics. As a result of the work on this paper, it may be concluded that an e-lecture plays an important role in the process of scientific communication being an active and dynamic genre of scholarly discourse and owing a number of peculiar features such as interactivity, multimodality, multidimensionality, combination of the linguistic and paralinguistic parameters and completely performs its communicative functions, taking into account the specific anonymous virtual targeted learner. As it had been mentioned before, little research was carried out on an e-lecture, thus making it a promising and prospective object for further exploration. The studies may focus on e-lecture’s other linguistic, paralinguistic, cognitive features – mainly on the detailed study of structural, prosodic, stylistic features of each subtype, mechanisms of the speech influence realization etc.

REFERENCES

1. Antoshyntseva M. A. Mekhanizmy adaptatsii zhanra nauchno-uchebnoy lektsii k elektronnoy sfere kommunikatsii/ M. A. Antoshyntseva. – [Electronic resource]. – Mode of access: www.cyberleninka.ru/article/n/mehanizmy-adaptatsii-zhanra-nauchno-uchebnoy-lektsii-k-elektronnoy-sfere-kommunikatsii
2. Brian Trench. Internet - turning science communication inside-out? – [Electronic resource]. – Mode of access: http://doras.dcu.ie/14807/1/internet_science_communication.pdf
3. By the numbers: MOOCs in 2015. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.class-central.com/report/moocs-2015-stats/>
4. Coursera. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.coursera.org>
5. Deroey Katrien L. B., Taverniers Miriam. A corpus-based study of lecture functions// Moderna språk. – 2011. – V. 2. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://ojs.uib.gu.se/ojs/index.php/modernasprak/article/download/793/827>
6. EdX: Free online courses from the world's best universities. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.edx.org>
7. FutureLearn: Free Online Courses. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.futurelearn.com>
8. Jadin T., Gruber A., Batinic B. Learning with E-lectures: The Meaning of Learning Strategies// Educational Technology & Society. – 2009. – № 12 (3). – P. 282–288
9. Open Learn. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.open.edu/openlearn/>
10. Open Yale Courses. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://oyc.yale.edu/>
11. Perez-Llantada Carmen Auria. Scientific Discourse and Rhetoric of Globalization: the Impact of Culture and Language. – A&C Black. – 2012. – 256 p.
12. Perez-Llantada Carmen Auria. Designing new genre identities in scientific and technical discourse: cognitive, social and pedagogical implications // Journal of English studies. – Volume 3. – 2001 (2). – P. 251-263
13. Stavros Demetriadis, Andreas Pombortsis. e-Lectures for Flexible Learning: a Study on their Learning Efficiency. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ifets.info/journals/10_2/13.pdf
14. Synchronous vs. Asynchronous classes. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.elearners.com/online-education-resources/degrees-and-programs/synchronous-vs-asynchronous-classes/>
15. Tomakhiv M. Dystynktyvni oznaky videolektsii yak zhanru suchasnoho anhlovnoho naukovoho dyskursu// Naukovyi visnyk Shidnoievropeiskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. – 2015. – №3(304). – P. 166-172
16. Tomakhiv M. V. Riznovydy videolektsii yak zhanru anhlovnoho naukovoho dyskursu// Lnhivstyka XXI stolittia: Novi doslidzhennia ta perspektyvy/ NAN Ukrainy, Tsentru naukovykh doslidzen ta vykladannia inozemnykh mov; redkol.: A. D. Bielova (holov. red.) ta in. – Kyiv, Lohos, 2015. – P. 149-164

Электронная лекция как новый жанр англоязычного научного дискурса

М. В. Томахив

Аннотация. В статье представлена разработанная расширенная классификация цифровой лекции как нового жанра современного научного англоязычного дискурса, и анализ наличных работ, что раскрывают уже исследованные аспекты видеолекции. Даная работа предлагает ознакомиться с описанием основных функциональных разновидностей видеолекции, их общей характеристикой, а также лингвистическими та паралингвистическими особенностями электронной лекции как таковой. Обоснована важность учета фактора адресата при виртуальной научной коммуникации.

Ключевые слова: англоязычный научный дискурс, жанр, массовые открытые онлайн курсы, видеолекция, живая оцифрованная лекция, электронная лекция.

Методологические установки лингвокультурологии для выполнения лингвосемиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза (на примере китайской и русской этнокультур)

Цзинтао Чжу

Киевский национальный лингвистический университет, г. Киев, Украина
Corresponding author: E-mail: ciknlu@knl.u.kiev.ua

Paper received ; Accepted for publication .

Аннотация. В статье обосновывается необходимость разработки новой методики выполнения лингвосемиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза с позиций лингвокультурологии, которая даст возможность определить соотношение между формальным и этнографическим планом данных единиц, а также установить корреляцию этнических и социальных явлений с формой языкового знака. В основе предложенной методики лежит методологическая установка, направленная на раскрытие этнокультурного фона паремий с семантикой прогноза на двух уровнях: на уровне целостного их содержания и на уровне отдельных компонентов.

Ключевые слова: паремии с семантикой прогноза, логико-семиотическая реконструкция, методологические установки.

Современная лингвокультурология в ее тесных контактах с этнолингвистикой, истоки которой восходят к культурологической семиотике, продолжает разработку новой методологии своих исследований, в фокусе внимания которых находится, по словам О. В. Тищенко, реконструкция системы этнических, религиозных, социальных и др. представлений, народного менталитета и традиций носителей разных этнокультур [11].

Рассматривая паремии с семантикой прогноза как знаки культуры, отражающие народный менталитет и обыденное сознание носителей определенного языка, необходимо прежде всего уточнить, какой вектор их изучения в методологическом плане является доминантным. Если эти единицы квалифицированы как знаки, то методология их изучения должна базироваться на семиотических методах и методиках вообще и лингвосемиотических, в частности. В широком понимании, если речь идет о знаках культуры, то здесь семиотический подход будет доминировать, так как он позволяет реконструировать культурно-значимые смыслы в целом, важные для конкретного этноса. Для выполнения этой процедуры были разработаны методы культурологической семиотики (Б. Успенский). С другой стороны, изучение паремий с семантикой прогноза как языковых знаков, имеющих культурную семантику, требует привлечение методов и приемов лингвосемиотики, рассматривающей языковые знаки с точки зрения плана выражения (внешней формы) и плана содержания (внутренней формы и значения), и, конечно, интерпретанты (смысла). Поскольку план содержания данных единиц языка культурно обусловлен, то и план выражения, как правило, отражает эту культурную маркированность. Такой методологический подход к реконструкции паремий с семантикой прогноза как культурно-маркированных языковых знаков несомненно должен опираться и на конкретные методики лингвокультурологии.

По словам Н. А. Агаповой, “лингвокультурология как самостоятельная наука оформилась в 90-е гг. XX века в рамках языкознания в результате интеграции лингвистики и смежных дисциплин: культурологии, этнологии и этнографии” [1, с. 8-9]. И далее исследовательница пишет, что сам термин

“лингвокультурология” появился под влиянием научных работ В. Н. Телии, В. В. Воробьева, В. А. Масловой, Н. Д. Арутюновой, Ю. С. Степанова, В. И. Карасика и др., и, ссылаясь непосредственно на работу В. В. Воробьева “Лингвокультурология: теория и методы”, трактует ее как “комплексную научную дисциплину синтезирующего типа, изучающую взаимосвязь и взаимодействие культуры и языка в его функционировании и отражающую этот процесс как целостную структуру единиц в единстве их языкового и внеязыкового (культурного) содержания при помощи системных методов и с ориентацией на современные приоритеты и культурные установки (систему норм и общественных ценностей)” [1, с. 8-9; 5, с. 36].

Именно лингвокультурологическое понимание природы паремийных знаков позволяет наиболее адекватно осуществить их реконструкцию как единиц, насыщенных культурной информацией, поскольку все пословицы, к которым относятся и **паремии с семантикой прогноза**, по словам В. Н. Телии, “представляют собой передаваемый из поколения в поколение язык веками формировавшейся обыденной культуры, в котором в сентенционной форме отражены все жизненные критерии и установки народа – носителя языка” [10, с. 241].

В последнее время большинство работ в сфере паремииологии отражают эту методологическую установку. Подтверждение такого методологического ориентира находим в одной из новых работ О. В. Тищенко, который отмечает, что “паремийные выражения и народные суждения [...] содержат национально-культурную специфику элементов материальной и духовной культуры народа, раскрывают их связь с этнографическими реалиями, сопряженными с древними промыслами, занятиями и шире – артефактами культуры [...]. Говоря о необходимости разработки методологического инструментария, способного обеспечить выполнение реконструкции паремийных знаков, О. В. Тищенко подчеркивает, что на сегодня уже накоплен “огромный эмпирический паремииологический материал в разных странах, который нуждается в выработке параметров и принципов идеографической его категоризации, а также в когнитивной обработке и систематизации, чему способствуют данные многих национальных корпусов,

автоматизированная система поисковых данных, привлечение новых достижений когнитологии. Так, в работе Л. Араевой предпринята интересная попытка представить паремии в разноструктурных языках в логико-семантическом аспекте, используя такой метод их когнитивного моделирования, как пропозиционально-фреймный анализ” [11].

В данной статье впервые обосновывается необходимость разработки новой методики лингвосомиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза, которая будет способствовать выявлению соотношения между формальным и этнографическим планом этих единиц, корреляции этнических и социальных явлений с формой языкового знака.

Цель статьи – разработать методологические установки для выполнения лингвосомиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза с позиций лингвокультурологии.

На плодотворное сотрудничество лингвокультурологического подхода к интерпретации фольклорного и языкового материала, а именно: *этнолингвистического* указывали в свое время представители семиотического (структурно-типологического) направления, в основу которого были положены: универсальный методологический принцип моделирования вторичных семиотических систем (Московско-Тартусская семиотическая школа во главе с Ю. Лотманом), метод “слов и вещей” (разработанный в свое время представителем типологического языкознания Г. Шухардтом), где “история духовных ценностей – языковой знак и его форма” образуют тесное единство (Л. Брюль, Вяч. Вс. Иванов, Ю. С. Степанов, Т. В. Цивьян).

В рамках лингвокультурологии этнические и философские категории рассматриваются в тесной связи с деривацией (Т. Вендина, Е. Березович и др.), семантикой (С. Н. Толстая), сочетаемостью, энциклопедическими знаниями (А. Вежицкая, Н. Ф. Алефиренко, Е. Бартминьски и др.).

В свое время В. Н. Телия, характеризуя связь языка и культуры, писала, что “культура – это не столько явление материальное, состоящее из вещей, лиц, людей, их поведения, это, скорее и точнее, организация этих составляющих в сознании человека в определенные модели познания и интерпретации мира” [10, с. 241].

В качестве семиотических средств в языке культуры, – по наблюдениям А. К. Байбурина, – “используются кроме собственно самого языка, мифологических реликтов, ритуально-обрядовых схем и моделей также экономические и социальные институты, система родства, жилище, пища, одежда, природные явления, времена года и т.д., так как этим культурным символом свойственна общая структура значений, благодаря чему возможны цепочки соответствий самых различных конфигураций, например: предмет утвари – элемент ландшафта – часть человеческого тела – единица социальной структуры – время года” [2, с. 63].

Обозначенные А. К. Байбуриным культурные символы в паремийных знаках, как правило, выполняют роль ключевых слов, методика анализа которых на сегодня требует дальнейшей разработки, так как

большинство предложенных классификаций данных единиц методологически и методически построены на их основе.

Исследователи, изучающие паремии с семантикой прогноза (или в другой терминологии, народные приметы, паремии с семантикой примет и т.д.), отмечают отсутствие общепринятой оптимальной их классификации, что побуждает их (Н. А. Агапова, В. К. Харченко и др.) разрабатывать собственные классификации примет. Это работы Е. Г. Павловой (1984), Т. С. Садовой (2003) и др. исследователей. Разработанные ими классификации построены на разных методологических принципах, в основном на: *семантико-тематическом* (календарные приметы, бытовые приметы, погодные приметы и т.д.), где, начиная еще со сборника В. И. Даля “Пословицы русского народа”, были сгруппированы разнотипные народные изречения в отдельные рубрики: “Суеверия-приметы”, “Человек-приметы”, “Месяцеслов”, “Земледелие”, и *логическом*, основоположником которого является Г. Л. Пермяков и который в работе “Пословицы и поговорки народов Востока. Систематизированное собрание изречений двухсот народов” (2001) разработал классификацию всех пословиц по типам моделируемых в них ситуаций, среди которых и паремии с прогностической функцией.

Приметы, по мнению Н. Н. Ивановой, обладают мощным лингвокультурологическим потенциалом и должны стать ценнейшим материалом для системного лингвокультурологического анализа. Но на данный момент их этнокультурный фон лишь фрагментарно описан в научных статьях и монографиях (Садова 2003, 2004; Харченко 1992, 1994), а сборники примет не содержат лингвокультурологических комментариев [6].

Основная методологическая установка всех исследователей данной группы паремий направлена на раскрытие этнокультурного фона примет на уровне целостного ее содержания и на уровне отдельных ее компонентов.

На уровне целостного ее содержания, т.е. по сфере применения прогноза, отображенного приметами (как правило, в их второй, заключительной части) легко определить приоритеты, установленные народным житейским сознанием в разных сферах жизни и деятельности человека (прогнозируется то, что особенно важно). Прогноз, отображаемый приметами, формируется в народном сознании на базе наблюдений за окружающей действительностью. При этом он может быть основан как на реальных связях предметов и явлений (естественные приметы), так и на неподтвержденных научными данными традиционно передаваемых из поколения в поколение мифологических представлениях и символике реальных (суеверные приметы).

Обобщая многолетний опыт наблюдений, народное сознание организует полученные данные по особым прогностическим формулам (если есть А, то будет Б), которые лежат в основе примет как ментальных образований – прогностических представлений носителей определенной культуры.

По первой части приметы, отражающей наблюдение, являющееся базовым для прогноза, также

выявляются особенности интерпретации народным сознанием окружающего мира: установление реальных отношений предметов и явлений, приписывание им магических свойств и нереальных связей на основе суеверных представлений. Этнокультурно маркированные компоненты примет содержат информацию об особенностях труда и быта, о природе и духовном мире человека. Лингвосомиотическая реконструкция такой лексики позволит объяснить источники происхождения многих примет, раскрыть их реальную или мифологическую основу.

Таким образом, методологическая установка реконструировать приметы на уровне отдельных компонентов уже постепенно находит свое воплощение в успешных попытках разработать новую их классификацию.

Как утверждает Н. А. Агапова, сама природа приметы и ее ключевого слова (как ее компонента) в определенной степени обуславливает новый методологический принцип их классификации – по ключевым словам [1, с. 7-10].

В последнее время, после фундаментальных работ А. Вежбицкой [4], проблема изучения ключевых слов культуры приобрела особую значимость. Отдельное внимание в контексте данной проблемы заслуживает именно работа Н. А. Агаповой “Ключевое слово народной приметы: статус, свойства, специфика (лингвокультурологический аспект)” (2012) [1], в которой народные приметы (так исследовательница называет паремии с прогностической функцией) рассматриваются сквозь призму ключевых слов как носителей культурной информации и основой, выстраивающей весь текст приметы.

Поддерживаем позицию Н. А. Агаповой в том, что, по ее мнению, выбор такого подхода к изучению примет не случаен: это обусловлено, прежде всего, способностью лексики выступать в качестве носителя ментальных смыслов, культурной информации [1, с. 7]. Этот тезис, который в свое время сформулировал еще В. фон Гумбольдт и суть которого состоит в том, что изучение единиц культуры возможно на материале их языковой реализации, нашел дальнейшее развитие сначала в работах Л. Вайсгербера, Э. Сепира, Б. Уорфа и др. ученых, а потом и в современных работах (Н. Д. Арутюнова, Е. М. Верещагин, В.Г. Костомаров, Ю. С. Степанов и др.).

Лексические единицы не только хранят культурную информацию, но и транслируют ее, обеспечивая тем самым межпоколенческую связь, передачу культурного опыта. Язык тесно связан с культурой, которая детерминирует содержание языковых единиц, а они, в свою очередь, обуславливают поведение носителей той или иной культуры. А. Вежбицкая выделяет такое свойство ключевых слов, как их универсальность для носителей языка определенной культуры [4]. Причем это не слова вообще (конкретно взятого языка), а лексемы, привязанные к конкретным текстам. Выделяясь в тексте паремии с семантикой прогноза, ключевое слово является одновременно и носителем культурной информации и ее транслятором.

Итак, основная методологическая установка на раскрытие этнокультурного фона паремий с семантикой прогноза на уровне целостного их содержания и

на уровне отдельных компонентов предполагает лингвосомиотическую реконструкцию в двух планах: 1) логико-семиотическую реконструкцию по типам моделируемых ситуаций и 2) предметно-образную реконструкцию по типам представленных в них реалем: на основе ключевых слов.

Поскольку паремии с семантикой прогноза состоят из двух частей, отражающих наблюдение и прогноз, то считаем целесообразным реконструировать сначала сферы наблюдения китайцев и русских для того, чтобы увидеть, на каких аспектах окружающего мира при прогнозировании будущего представители данных этносов сосредоточивает свое внимание.

Обращение к тематике первой части паремий с семантикой прогноза (**сфера наблюдения**) при культуролого-семиотическом анализе позволит выявить те фрагменты окружающей действительности, которые осмыслены народным сознанием адекватно, где народный опыт совпадает с выводами ученых естественных наук, и те реалии, которые связываются в народном сознании на ассоциативно-символической основе.

Далее анализу подлежит вторая часть паремийных знаков, где содержится **собственно прогноз**, поскольку он является наиболее важной частью для сознания носителей языка (ради чего эти единицы были образованы и функционируют).

Анализ тематики двух логико-структурных частей паремийных знаков и соотношения их содержания помогает четче разграничить прогноз и суеверные приметы. Все это доказывает необходимость культурно-семиотической реконструкции паремий с семантикой прогноза и по сфере наблюдения, и по сфере прогноза как двух составляющих логико-семиотической реконструкции данных единиц, которая дает возможность вывить типы моделируемых ситуаций, связанных с прогнозированием, представителей китайской и русской культуры.

Такой методологический подход способствует определению паремии с семантикой прогноза как лингвокультуремы – основной единицы лингвокультурологии (поскольку они обладают этнокультурной информацией).

На уровень лингвокультурем, по наблюдениям Н. Н. Ивановой, выходят и компоненты паремий с семантикой прогноза, – их ключевые слова, когда своеобразие национальной культуры отражается не только комплексно, но и расчлененно [7].

Отдельные компоненты паремий с семантикой прогноза, обладающие собственной этнокультурной информацией, можно считать лингвокультуремами второго уровня в составе этих знаков как целостной лингвокультуремы: кит. (в переводе) “*бамбуковая птица* (обитает в бамбуковых зарослях) поет на горе – на второй день будет дождь”; Дым в *курной избе* высоко ходит – к плохой погоде.

В этом случае приведены фоновые и безэквивалентные слова, выступающие в роли компонентов-ключевых слов паремий с семантикой прогноза, которые отражают все самое существенное с этно- и лингвокультурологической точки зрения в прошлом и настоящем китайского и русского народов. В этих лингвокультуремах с богатым этнокультурным потен-

циалом фиксируется то, что актуально для народного сознания и заслуживает сохранения.

Опираясь на классификацию примет, разработанную Н. Н. Ивановой, которая, в свою очередь, придерживается взгляда на безэквивалентную и фоновую лексику Е. М. Верещагина и В. Г. Костомарова, а также на лингвострановедческую классификацию фразеологизмов В. М. Мокиенко [7], методологически необходимо, прежде всего, выполнить предметно-образную реконструкцию компонентов-ключевых слов паремий с семантикой прогноза, классифицированных по типам представленных в них реалем,

особенно тех, которые являются национально детерминированными в каждой культуре. А затем уже реконструировать паремийные знаки по типам моделируемых ситуаций.

Предложенные методические установки для анализа данных единиц являются целесообразными, поскольку позволяют раскрыть мотивационную базу моделей образной номинации, характерную для носителей китайского и русского менталитета, их способности выбирать для номинации прогноза те реалии, которые базируются как на суевериях, так и на научных объяснениях.

ЛИТЕРАТУРА

1. Агапова Н.А. Ключевое слово народной приметы: статус, свойства, специфика (лингвокультурологический аспект) // Вестник Томского государственного университета. Филология. – № 365. – 2012. – С. 7–10.
2. Байбури А.К. Семиотические аспекты функционирования вещей / А.К. Байбури // Этнографическое изучение знаковых средств культуры : [сб. ст. Г.К. Косикова]. – М. : Прогресс, 1989. – 616 с.
3. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае / Л.С. Васильев. – [2-е изд.]. – М. : Вост. лит., 2011. – 488 с.
4. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая; [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
5. Воробьев В.В. Лингвокультурология: теория и методы / В.В. Воробьев. – М., 1997. – 134 с.
6. Иванова Н.Н. Лексикографическая презентация приметы / Н.Н. Иванова // Словарное наследие В.П. Жукова и пути развития русской и общей лексикографии : материалы [международного научного симпозиума]. – Великий Новгород, 2004. – С. 467–470.
7. Иванова Н.Н. Структурно-семантические особенности примет, отражающих природные явления / Н.Н. Иванова // Актуальные вопросы изучения и преподавания русского языка : [сб. науч. тр.]. – Псков, 2006. – С. 56–63.
8. Павлова Е.Г. Опыт классификации народных примет / Е.Г. Павлова // Паремнологические исследования : [сб. ст.]. – М. : Наука, 1984. – С. 295–298.
9. Садова Т.С. Народная примета как текст: Лингвистический аспект / Т.С. Садова. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2003. – 212 с.
10. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1996. – 288 с.
11. Тищенко О.В. Паремии, связанные с обозначением объектов материальной культуры и ремесел в славянских языках / О.В. Тищенко // Roczniki Humanistyczne. – Lublin, 2015. – Tom. 63. – № 7. – S. 193–225.

REFERENCES

1. Agapova N.A. A keyword of people's features: status, properties, specificity (linguistic and cultural aspect) // Bulletin of the Tomsk State University. Philology. – № 365. – 2012. – P. 7–10.
2. Baiburin A.K. Semiotic aspects of the things / A.K. Baiburin // Ethnographic study of the iconic cultural assets : [coll. art. of G.K. Kosikov]. – M. : Progress, 1989. – 616 p.
3. Vasiliev L.S. Cults, religions, traditions in China / L.S. Vasiliev. – [2nd ed.]. – M. : East. lit., 2011. – 488 p.
4. Wierzbicka A. Understanding cultures through keywords / A. Wierzbicka; [trans. from English by A.D. Shmelev]. – M. : Languages of Slavic Culture, 2001. – 288 p.
5. Vorobyov V.V. Cultural linguistics: theory and methods / V.V. Vorobyov. – M., 1997. – 134 p.
6. Ivanova N.N. Lexicographic presentation of signs / N.N. Ivanova // The dictionary heritage of V.P. Zhukov and the development of Russian and General Lexicography : Proceedings [of the international scientific symposium]. – Veliky Novgorod, 2004. – P. 467–470.
7. Ivanova N.N. Structural-semantic features of signs reflecting natural phenomena / N.N. Ivanova // Actual problems of studying and teaching of the Russian language : [vol. of scientific. art.]. – Pskov, 2006. – P. 56–63.
8. Pavlova E.G. Experience in classifying people's signs / E.G. Pavlova // Studies in Proverbs : [vol. of art.]. – M. : Nauka, 1984. – P. 295–298.
9. Sadova T.S. People's sign as text: linguistic aspect / T.S. Sadova. – SPb. : Univ of St. Petersburg. University Press, 2003. – 212 p.
10. Teliya V.N. Russian phraseology. Semantics, pragmatics and linguistics and cultural aspects / Veronica Nikolaevna Teliya. – M. : The school “Languages of Russian Culture”, 1996. – 288 p.
11. Tishchenko O.V. Proverbs relating to the designation of objects of material culture and crafts in the Slavic languages / O.V. Tishchenko // Roczniki Humanistyczne. – Lublin, 2015. – Vol. 63. – № 7. – P. 193–225.

Methodological Basis of Linguo-cultural Studies in Linguo-semiotic Reconstruction of Proverbs with Semantics of Forecast (on the material of Chinese and Russian Ethnic Cultures)

Zhu Jingtao

Abstract. The article suggests the necessity in the development of a new methodology for the implementation of linguo-semiotic reconstruction of proverbs with semantics of forecast from the standpoint of linguo-cultural studies which makes possible to determine the relationship between the formal and ethnographic planes of these units as well as to establish the correlation of ethnic and social phenomena with a form of a language sign. The offered technique is based on the methodological setting aimed at the disclosure of ethnic and cultural fundamentals of the proverbs with the semantics of forecast on two levels: on the level of their general content and on the level of their individual components.

Keywords: proverbs with semantics of forecast prediction, linguo-semiotic reconstruction, methodological settings.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu